**Doç. Dr. Onur KARAHANOĞULLARI**

# BİRİNCİ MECLİSİN İÇKİ YASAĞI
## (Men-i Müskirat Kanunu)

**ANKARA 2007**

## İÇİNDEKİLER

## TEŞEKKÜR

İçki yasağı denilence aklımda IV. Murat ile yeni İslamcı belediyelerin, içki karşıtı önlemlerine ilişkin haberler geliyordu. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kuruluşundan hemen sonra içkiyi yasaklayan bir kanun çıkarttığını ilk kez nerede ve ne vesileyle öğrendim hatırlamıyorum. Ama, öğreten Faruk Alpkaya idi. Faruk Hoca, elinde Meni Müskirat Kanunu'na ilişkin tüm zabıtların bulunduğunu bu konuda yazmak isteyip istemeyeceğimi sordu. Hukukçu olarak heyecanlı ve çekişmeli Meclis görüşmeleri ilgimi çekti. Zabıtlardan yararlanarak uzunca bir metin çıkarttım. Aramızdaki işbölümüne göre hoca bunu bir tarih çalışmasına dönüştürecek daha doğrusu böyle bir çalışmanın malzemesi yapacaktı. Bunu hiçbir zaman yapmadı. Tarzımızın uyuşmadığını söyledi. Zabıtların yanısıra, bana *Tevhid-i Efkâr* gazetesinden yaptığı taramayı ve not ettiği birkaç anıyı da verdi. Ortaya, içki yasağı tarihi değil de Meni Müskirat Kanunu tarihi çıktı. Tüm hatalar bana ait olsa da bu çalışma varlığını Faruk Hoca'ya borçlu. Faruk Alpkaya'ya kırgınlığım ve teşekkür borcum var.

# GİRİŞ

Bu çalışma, 28 Nisan 1920 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Trabzon mebusu Ali Şükrü Bey tarafından içkiyi yasaklayan bir kanun teklifi verilmesiyle başlayan ve altı yıl sonra 22 Mart 1926 tarihinde 790 sayılı Kanunun kabulü ile sona eren Meni Müskirat Kanunu'nun tarihini ele alıyor. İçki yasağının tarihini anlatmaktan çok bir kanunun tarihini anlatıyor.

Özellikle, kanunun kabul ve içki yasağının kaldırılma sürecinin Meclis'te yarattığı tartışmalar, içki yasağının yer aldığı tarihsel ve toplumsal bağlama ilişkin önemli veriler sunmaktadır. Meni Müskirat Kanunu'nun Meclis görüşmeleri, dönemin siyasal taraflarının çatışmalarına ve oluşan yeni taraflaşmalara zemin oluşturmuştur.

Meni Müskirat Kanunu'nun hükümetin karşı koymasına rağmen kabul edilmesi, hükümetçe uygulanması ve sonuçta içki yasağının tekelli serbestiye dönüştürülmesi sürecinin incelenmesi, toplumsal ihtiyaçların yasalaşması ve yasaların toplumsal ilişkilere müdahale aracı olarak kullanılmasının iyi bir örneğini sunmaktadır. Çalışma, yazarının olanakları nedeniyle kendini, hukuki metinlerle ve anılarla sınırlamaya çalışsa da toplumsal ve siyasal verilere de açılmaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1920 yılında içkiyi yasaklayan bir kanun çıkarttığını, hatta yasağı diğerlerinin yanısıra bir de şeri değnek cezasına bağladığını öğrenmek şaşırtıcıdır. Bu yasak hiçbir zaman tam olarak uygulanmamış veya uygulanamamıştır. Belki de bu nedenle tarihçilerin ilgisini çekmemiştir.

Yasağın tam olarak uygulanmamış olmasının çeşitli nedenleri var. İlk olarak yasağın kanunlaşması hükümetin değil, muhalefetin zaferiydi ve hükümet bunu hiçbir zaman tam olarak benimsememişti. Ayrıca, işgal ve savaş koşullarında coğrafyaya tam olarak hakim olacak idare aygıtı da mevcut değildi.

Bununla birlikte, yasak süresince içki ancak gizli gizli içilebildi, meyhaneler resmen kapandı, yasağa aykırı davrananlara cezalar verildi. Henüz Türk askerleri kente girmediği, fakat sivil idarenin TBMM Hükümeti'ne geçtiği dönemde, pek çok hayati konunun arasında, Meni Müskirat Kanunu'nun uygulanması için Meclis'te gizli celsede sert tartışmalar yapıldı.

Yasağın yarattığı toplumsal etkilerin, bütçe ve ekonomi üzerindeki sonuçlarının saptanması çok güçtür. Buna karşılık, içki yasağı teklifinin TBMM'ye getirilmesi, yarattığı tartışmalar, kanunlaşması ve verilen cezalardan bazılarının affına ilişkin görüşmeler siyasal hayatta belirginleşen, tasfiye edilen ve kurulan siyasi çizgilerin rahatlıkla gözlemlenebileceği bir sahne sunmaktadır. İçki yasağı özellikle, Birinci Meclis'te oluşan iktidar – muhalefet bloklarının gelişimini güdüleyen temel tartışma konularından biridir. Daha Meclis'in kurulduğu ilk günlerde sunulan içkinin yasaklanmasına ilişkin kanun teklifi karşısındaki siyasal konumlanmalar temel gruplaşmanın öncülerinden olmuştur.

Özellikle İkinci Grup ayrışmasında içki yasağı tartışmalarındaki konumlanmalar, siyasal tavır belirginleştirici, hat açıcı veya var olan hattı derinleştirici nitelikte olmuştur. Meni Müskirat Kanunu görüşmelerinde muhafazakar değer yargılarıyla içki yasağı lehinde bulunan milletvekillerinin büyük bir çoğunluğunun İkinci Grup üyesi oldukları görülmektedir. Muhafazakar savların büyük çoğunluğunun İslami düşünsel temellerden dayanak aldığı görüldüğü gibi çiftçilik, ticaret ve avukatlık gibi mesleklere sahip olanların tutucu ahlaki değerleri de etkilidir.

Meni Müskirat Kanunu görüşmelerinde keskin bir cepheleşme yaşanmıştır. İçki yasağı kanununa karşı olanlar ve destekleyenler. Destekleyenlerin gerekçeleri dinin gerekleri, muhafazakarlık, toplumu sıkıya alma, nesillerin sağlığını koruma, dini inançlarını koruyarak Müslüman halk ile Meclis arasında fikri ve manevi bağ yaratılması, gayrimüslim azınlıklar karşısında Müslüman ahalinin iktisadiyatını güçlendirme vb. gibi farklı nedenlere dayanmaktadır. Karşı çıkanlar vergi kaybına uğramamak gibi mali gerekçelere dayanmakla birlikte, temelde böyle bir yasak getirmenin ve

bunu uygulama peşinde koşmanın acil görevlerin içinde olamayacağını düşünmektedirler. Ayrıca, içki yasağına karşı çıkanların siyasal yönelimlerinde İslami gereklerden türeyen bir kanunlaştırmaya veya muhafazakar bir toplumsal düzen yaratma düşüncesinin belirleyici olmadığı da görülmektedir.

Aydınlanma ile muhafazakarlık arasında çatışma tüm saptamalarının geri planındadır. Muhafazakar bakışa göre, milletin yönetimini ele alanlar, aydınlar halkın ahlak saflığından uzaklaşmışlardır. Dini değerleri koruyan bir muhafazakarlık halk ile yöneticilerini yakınlaştıracaktır.

Kanun lehinde ve aleyhinde söz söyleyen mebusların, toplumsal kökenleri, dünya görüşleri, siyasal konumlanmaları hakkında genel bir fikir vermesi için, kanun görüşmelerinin öne çıkan aktörleri hakkında dipnotlarda bilgi vermeye çalışacağız.

Büyük çoğunluğunu, TBMM tarafından 2004 yılında yayımlanan *İlk Meclis, Birinci Dönem TBMM Milletvekillerinin Gelecekten Bekledikleri Anketi* çalışmasına eklenen özgeçmişlerden derlediğimiz mebusların toplumsal kökeni, meslek ve siyasi çizgileri hakkındaki bu kısa bilgilerle içki yasağı kanunu görüşmelerinde aldıkları tavır genel olarak tutarlıdır. Mebuslar arasında 1920'nin ikinci yarısında başlatılan "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusundan oluşan ankete verilen yanıtları yine dipnotlarda kısaltarak aktardık. Anket sorusuna verdikleri yanıtlarla içki yasağı konusundaki tavırlarda tutarlılık görülebilir. Medrese eğitimi almış olanların, tarihi köklere ve geleneklere bağlılıktan söz edenlerin, tarımla, ticaretle ve avukatlıkla uğraşmış olanların büyük çoğunluğu içki yasağını desteklemiştir. Kurtuluş Savaşının başarısı için eğitimi, aydınlanmayı, kalkınmayı ve gelişmeyi vurgulayanlar genel olarak içki yasağı karşısında konumlanmışlardır.

Ali Şükrü Bey'in meni müskirat teklifinin gerekçesinde, yaptırım olarak şeri ceza öngörülmüş olsa da, vurgu dinsel gereklilikten daha çok içkinin yarattığı toplumsal yıkımın önünü almaktır. Amerika'daki içki yasağı da bu nedenle örnek verilmektedir. Ali Şükrü içki yasağının dayanağını halkın ruhundan, halkın kendiliğinden oluşan doğal hukukundan

aldığını düşünmektedir. Bununla birlikte teklif Meclis'te geniş bir çevre tarafından sahiplenilmiştir. Görüşmelerde özellikle İslam şeriatını hayata geçirmek isteği açıkça ortaya çıkacaktır. Ayrıca Meni Müskirat Kanunu'nun, büyük çoğunlukla gayrimüslimlerin elindeki bir sanayi ve ticaret alanına müdahale ederek milli ekonomi ve Türk milleti yaratma arayışının araçlarından biri olarak düşünüldüğü de görülebilmektedir.

Meni Müskirat Kanunu'nun hükümetin desteğini almamıştır. Hükümetin, muhalefetine ve çeşitli geciktirme denemelerine rağmen her türlü içki üretimi, dışalımı, satışı ve kullanılması para, hapis ve şeri değnek cezası ile yaptırıma bağlayan ve mahkemelerin kararlarına karşı temyiz yolunu da kapatan sert bir kanun kabul edilmiştir.

Meni Müskirat Kanunu'nun kabulü hükümeti şaşırtmıştır. Hükümetin hiçbir zaman desteğini alamayan içki yasağı kanunu, hükümlerinin getirdiği sertlikte uygulanamamıştır. Verilen cezalar için af kanunları çıkartılmış; muhalefet hükümetin kanunu uygulamadaki isteksizliğini sürekli eleştiri konusu yapmıştır. Sonunda Hükümet benimsemediği yasaktan vazgeçerken içki üretimi, dışalımı, dışsatımı, ticareti ve tüketimi konusunda tam piyasa serbestliğini değil, ilk önce idari izne dayanan ruhsatlı serbestliği ve daha sonra da tekeli seçerek milli ekonominin yaratılmasında Meni Müskirat Kanunu'nu bir basamak olarak kullanmıştır.

Bu çalışmanın bir siyasi tarih incelemesi olmadığını, yakın geçmişin önemli tartışmalara yol açmış, ancak hiç incelenmemiş bir kanununun kısa tarihini yazmayı amaçladığını bir kez daha hatırlatalım. Çalışmada temel veri olarak Meclis görüşmelerinin kayıtları kullanıldı ve döneme ilişkin anılar saptanmaya çalışıldı. Zabıt Ceridesi'nden ve diğer kaynaklardan yaptığımız aktarmalarda özgün metindeki noktalama ve yazıma dokunulmadı. Bu nedenle, kişi adları da dahil olmak üzere sözcüklerin yazımında farklılıklar ortaya çıktı. Örneğin "meni müskirat" sözcüklerinin yazımında bile farklılıklar sözkonusu oldu. Özellikle Zabıt Ceridesi'ndeki yazım ve noktalamayı düzeltmek veya tektipleştirmek amacıyla müdahale etmememizin nedeni metnin özgünlüğünü korumaktır. Böylece

metinlerin basım dönemlerinin Türkçesi ve basım özeni hakkında da bir gözlem yapılabilecektir.

Birinci Meclis'in kanunlaştırma faaliyeti, başlı başına tarihsel inceleme alanı oluşturma özelliğini hak etmektedir. Bu incelemeler, yakın geçmişin "yaşandığı dönemde çok önemli tartışmalara yol açmış; bu tartışmaların çözülmesine bağlı olarak süreci etkilemiş ve günümüzde unutulmuş çok sayıda olaya" ışık tutulmasına olanak sağlayacaktır.

## BİRİNCİ BÖLÜM

## İÇKİ YASAĞININ KANUNLAŞMASI

Türkiye Millet Meclisi, 23 Nisan 1920 tarihinde faaliyete geçtiği ilk gün "*TBMM'nin Sureti Teşekkülü Hakkında Heyeti Umumiye Kararı*"nı aldı.[1] Buna göre, "*Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu kere intihap edilen âzalarla İstanbul Meclisi Mebusanından iltihak eden âzalardan müteşekkil bulunmasına karar verildi.*" Yeni seçilen ve İstanbul Meclisi Mebusanından katılan üyelerden oluşan TBMM iki gün sonra da yürütme kuvvetini (hükümeti) oluşturan beş sayılı, tek satırlık kararını aldı:[2] "*Kuvvei icraiye teşkiline karar verildi.*"

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin toplanmasından beş, TBMM'nin bir yürütme organı oluşturmasından üç gün sonra, 28 Nisan 1920 tarihinde, Trabzon mebusu Ali Şükrü Bey[3]

---

[1] **3. Tertip Düstur,** c.1, s.1

[2] **3. Tertip Düstur,** c.1, s.2

[3] Ali Şükrü Bey, TBMM Birinci Devresi'nin en sıradışı kişilerinden birisidir. 1884 Trabzon doğumlu olan Ali Şükrü, Bahriye Mektebini bitirmiş, 1904'te bahriye kurmay subay olarak orduda görev almıştır. 1909'da Donanma-yi Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti ikinci başkanlığına getirilen ve donanma dergisi çıkaran Ali Şükrü Bey, 1914'te askerlikten ayrılmıştır. Bu tarihten itibaren İttihat ve Terakki Cemiyeti karşıtı olan Ali Şükrü Bey, 1919'da yapılan seçimlerde son Osmanlı Meclis-i Mebusanı'na seçilmiş, Misak-ı Milli'nin kabul edilmesinde etkili olmuş ve daha sonra Ankara'ya geçerek TBMM'ye katılmıştır. TBMM'de oluşan İkinci Grup'un önderlerinden biri ve en etkili sözcüsü olan Ali Şükrü, Ankara'da Tan gazetesini yayınlamış; Lozan görüşmelerinin kesilmesi üzerine Mustafa Kemal Paşa ile sert tartışmalar yapmış; 27 mart 1923'te Mustafa Kemal Paşa'nın muhafızı Topal Osman Ağa tarafından öldürülmüştür.

ülkede içki üretimi ve tüketiminin yasaklanmasına ilişkin bir kanun teklifi verdi.

*Müskiratın meni hakkındaki teklifi kanuni*, Meclisin çalışmaları başladıktan sonra sunulan dördüncü kanun teklifidir.

Ali Şükrü Bey'in bu teklifi, Meclis oturumunu yönete reis tarafından okutulduktan sonra, encümenlerin oluştuğu belirtilerek Adliye, Maliye ve Sıhhiye encümenlerine havale edilmesi önerilmiş ve Kastamonu mebusu Sabri Bey'in "müstaceliyet kararile gönderelim, ehemmiyetlidir" uyarısı üzerine yapılan oylama sonucu ivedilikle görüşülmek üzere "Adliye, Maliye, Sıhhiye ve Şeriye encümenlerine havale" edilmiştir.

İçkinin yasaklanmasına ilişkin bu teklifin, Millet Meclisinin kurulmasından hemen sonra verilmiş olması dikkat çekici olduğu gibi bu teklifin Meclis görüşmeleri, uygulamanın yarattığı sorunların Millet Meclis'in gündemini af teklifleriyle işgal etmesi ve kanunun geçirdiği değişiklikler de önemli özellikler göstermektedir.

İçki yasağı kanununun Meclisteki siyasi-hukuki macerası ve bu kanunun toplumsal hayatı düzenlemeye yönelik müdahalesi devrimin hukuksal siyasal yönelimine ilişkin önemli bir örnek sunmaktadır.

## I. Muhalefetin teklifi ve hükümetin muhalefeti, Belirginleşen Siyasal Tutumlar

İçki yasağı teklifinin Meclise gelmesi ve kanunlaşması yaklaşık beş aylık bir sürede gerçekleşmiştir (28 Nisan 1920 – 14 Eylül 1920).

Ali Şükrü Bey'in kanun teklifi altı maddelik kısa bir metindir. Metni Zabıt Ceridesi'nde yer aldığı şekliyle, gerekçesi ile birlikte aktaralım.

> "Dini mübinimizce, tahrim edilmiş olan işretin halkımız arasında taammümü istimailinden tevellüd eden fenalıklar, felaketler, tadad edilemeyecek derecede çok mühlik ve muhribtir. Salik bulundukları din

menetmediği halde milletini bu beliyei uzmadan bir kanunu mahsus kurtarmış olan Cemahiri Müttehidei Amerika Hükûmeti, cidden takdire ve nümunei imtisal olmağa lâyiktır. Cehaleti amikası hasebile içki hususunda had ve hudud bilmeyen, binaenaleyh, herdem hanümansuz felâketlere duçar olan memleketimiz halkını bu müdhiş belâdan kurtarmak için âtideki mevaddın kanun şeklinde kabulünü teklif eylerim.

MADDE 1 – Memaliki osmaniyede her nevi müskiratın imal, idhal, füruht ve istimali sureti katiyede memnudur.

MADDE 2 – Müskirat imal, idhal ve füruht edenler nezdinde yakalanacak olan müskiratın beher kıyesi için elli lira cezayi nakdi alınır ve mevcud müskirat musadere olunur.

MADDE 3 – İşret ettiği görülenler, ya, haddi şerî ile tedib olunur veyahud elli liradan iki yüz elli liraya kadar cezayi nakdiye mahkûm edilir.

MADDE 4 – Bu kanunun tasdik ve neşrile beraber mevcud içkiler musadeere ve imha edilir.

MADDE 5 – Bu kanun tarihi neşrinden itibaren meridir.

MADDE 6 – Bu kanunun icrayi ahkâmma, bilûmum zabitai mülkiye ve adliye ve mehakimi nizamiye memurdur." [4]

Teklif okunurken özellikle "*işret ettiği görülenler, ya, haddi şerî ile tedib olunur veyahud elli liradan iki yüz elli liraya kadar cezayi nakdiye mahkum edilir*" hükmünü getiren üçüncü maddesi salonda bulunanlarca "bravo sadaları" ile karşılanmıştır.[5]

---

[4] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.1, İ:6, 28.4.1336, c:1, s. 114

[5] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.1, İ:6, 28.4.1336, c:1, s. 114

Daha okunurken mebuslardan destek gören müskiratın meni hakkındaki kanun teklifinin 1.maddesiyle, "Osmanlı memleketinde, sarhoşluk veren her nevi şeyin üretimi, dışalımı, satışı ve kullanımı kesin biçimde yasaklanmaktadır." İkinci maddede cezalar düzenlenmiş ve kullananlar dışındakiler için, yakalanan müskirat oranına göre belirlenen bir para cezası öngörülmüştür. "*İçki içtiği görülenler*" ise "haddi şerî" ile veya para ile cezalandırılacaktır.

İçki içmenin şeri cezasının ne olduğu konusunda, Meclis görüşmeleri sırasında hiçbir açıklama yapılmamış olması, bunun tüm mebuslarca bilindiğini göstermektedir.[6] Kamçılamayı gerektiren bu şeri ceza, kabul edilen kanunda da yer alacak ancak buna bir de alternatif olarak üç aydan bir yıla kadar hapis cezası eklenecektir.

Ali Şükrü Bey[7]'in içki yasağına ilişkin kanun teklifinin gerekçeleri üç temele dayanmaktadır. Dinin yasağı, toplumsal yıkıntı ve ABD örneği:

---

[6] İçki içmek Mâide suresinde olarak yasaklanmıştır. Cezası sünnetle belirlenmiştir. Hz. Muhammed ve Hz. Ebû Bekir içki içene 40 sopa, Hz. Ömer ise içki içenler çoğalınca en az 80 değnek vurdurmuştur. İçki içme cezası uygulanabilmesi için içen kimsenin akıllı, ergin Müslüman ve konuşabilen bir kimse olması gerekir.

[7] Necmettin Sahir Bey tarafından "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuyla 1920'nin ikinci yarısında başlatılan, ilk cevabın 5 Eylül 1921 son cevabın ise 8 Nisan 1923 tarihinde verildiği bir anket yapılmıştır. Milletvekillerinin soruya verdikleri yanıtlar, siyasi tavırları açısından ipuçları vermektedir. Menimüskirat kanunu görüşmelerinde söz söyleyen milletvekillerinin bu ankete ne yanıt verdiklerini de aktarmaya çalışacağız. Anket yanıtları, orijinal belge, çevrimyazı ve Türkçeleştirilmiş haliye TBMM tarafından yayınlanmıştır. **İlk Meclis, Birinci Dönem TBMM Milletvekillerinin Gelecekten Bekledikleri Anketi,** Yayıma Hazırlayan Cihangir Gündoğdu, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu, Nisan 2004.

Ali Şükrü Bey, İkinci Grup üyesiydi. 1923'te İkinci Grup'un yayın organı olan Tan gazetesini çıkardı ve başyazarlığını üstlendi. Ali Şükrü Bey'in, "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar

1. “Tedbirli dinimizce haram kılınan içki içmenin, halk arasında yaygın kullanımından doğan kötülükler ve yıkımlar sınır tanımayacak denli yıkıcı ve bozucudur.”
2. “Tuttukları din yasaklamadığı halde milletini bu büyük beladan özel bir kanunla kurtarmış olan ABD hükümeti, gerçekten övgüye ve örnek olmaya layıktır.”
3. “Koyu cehaletinden dolayı içki konusunda sınır bilmeyen, bundan dolayı her zaman yıkımlar yaşayan memleketimiz halkını bu korkutucu beladan kurtarmak” gerekir.

İçki yasağı teklifinin gerekçesinde, yaşanan toplumsal yıkım öncelikle vurgulanmaktadır. Özellikle, Müslüman olmayan bir toplumda (ABD) devletin yasak getirmesi örnek olarak verilmektedir. Teklif gerekçesinde, önemli olan, dinin gereğini yaşama geçirmek değil, içki dolayısıyla yaşanan toplumsal yıkımı önlemektir. Ancak, müskiratın menine ilişkin bu kanun teklifinin, taşıdığı ve temsil ettiği siyasal çizgiler ve değer yargıları, bununla sınırlı kalmayacak, Meclis görüşmeleri sırasında özellikle İslam dininin gereklerini hayata geçirmek için yapılan vurgu açıkça ortaya çıkacaktır. Ayrıca, aynı kesinlikle göze çarpmasa da, içki yasağı kanununun, milli ekonomi ve Türk milleti yaratma arayışının araçlarından biri olarak düşünüldüğü de görülebilmektedir.

---

ve semerdar olması neye bağlıdır” sorusuna verdiği yanıt (27 Ekim 1921): “İstiklâl mücahedemizin feyizdar olması, halkta hissiyat-ı diniyenin tenmiye ve takviyesine mütevakkıftır. Çünkü feyizdar semereler, ancak temiz yüreklerin ve faziletkâr ruhların mesaisinden doğabilir. Safiyet ve faziletin temeli ise, dinin pek ulvi olan ilhamat-ı kudsiyesidir. Tarih-i âlemin sahifelerine şöylece bir göz gezdirilecek olursa birçok milletlerin, hissiyat-ı diniyelerine ârız olan zaaf ve inhitat yüzünden ya tamamiyle inkıraza veyahut esarete giriftar oldukları görülür. Hulâsa, cemiyet makinesinin düzgün ve pürüzsüz bir şekilde işlemesini temin eden yegâne ve esas vasıta halkın rabıta-i diniyesidir. Ankara, 27 Teşrinievvel 37.” s.364.

Ali Şükrü'nün teklif gerekçesinde, "dini mübirimiz"e atıf yapılmış olması ve kanunun öngördüğü cezalar arasında "haddi şeri"nin bulunması, teklife güç katmıştır.

Nisan 1920'de Anadolu'ya geçerek Mustafa Kemal Paşa'nın Refakat Subaylığı'nı yapan, Mustafa Kemal Paşa tarafından *Hakimiyet-i Milliye*'nin başyazarlığına getirilmesi sağlanan ve 1926'da İstanbul'da *Milliyet* gazetesini kuran, II. Dönem Siirt mebusu Mahmut Soydan, 1933 yılında yayımlamaya başladığı notlarında, içki yasağı kanununun kabul edilmesine de yer vermektedir. Soydan, kanunu, vaktiyle İstanbul'da yaşatılmış olan *taasubun mümesillerinin* girişimi ve başarısı olarak anlatmaktadır.[8] Soydan daha ilk günlerden Millet Meclisi'nde önemli bir fikri ve siyasi bölünmüşlük bulunduğu saptamasını yapmaktadır: "Dünya'nın her meclisinde, azalar arasında seviye farkı olur. Fakat bu fark, hiçbir yerde Ankara Meclisi'nde olduğu kadar büyük değildir. Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi azasının zihniyetleri arasında, dağlar, mesafeler, ummanlar var. Meclis azaları arasındaki fark yalnızca içtimai mevki itibariyle değildir. Siyasi, fikri ve medeni seviye noktasından da aynı büyük fark göze çarpar. Yalnız müşterek bir hassa, müşterek bir gaye var ki, mebuslarımızı bir noktada topluyor: Vatanseverlik."[9]

Soydan, Meclisteki fikri ve siyasi bölünmüşlükte taassubun etkili bir cephe oluşturduğunu belirtmektedir: "Millet Meclisi'nin cephelerinden biri de taassuptur: Her mebus ya bizzat mutaassıptır, yahut mutaassıpların esiridir. Çünkü aforoz edilmekten korkar. Burada vicdan hürriyeti yoktur. … Mebuslar arasında müftü ve müderris o kadar hoca vardır ki, serbest düşünenlere ağız açtırmazlar. Ellerinde bir mahkumiyet damgası daima hazır duruyor: Kâfir!.."[10]

---

[8] Mahmut Soydan, **Ankaralı'nın Defteri (Milli Mücadele Tarihine Dair Notlar),** (Hazırlayan: Nejdet Bilgi), 1. B., İşbankası Kültür Yayınları, İst. 2007, s.27

[9] **Ibid,**.21

[10] **Ibid.,** .22

Falih Rıfkı da içki yasağı önerisini, Ankara'daki "Tanzimat'tan öncesini hatırlatan hava"nın örneği olarak anlatmaktadır. Falih Rıfkı'ya göre, "Men-i müskirat adlı içki yasağı kanunu deniz kurmayı Ali Şükrü'nün teklifi üzerine bir şeriat kanunu olarak çıkmıştır." Falih Rıfkı, teklifin sahibi Ali Şükrü'yü de "Mustafa Kemal'den kuşkulanan en tehlikeli ve azgın grup" diye nitelediği "muhafazakar takım"ın içinde saymaktadır.[11]

Rıza Nur, içki yasağı teklifini Ali Şükrü'nün yanı sıra Mehmet Akif'e de atfetmekte ve bunların dini bir parti peşinde olduklarını ileri sürmektedir: "Millet Meclisi içkiyi yasak etti. Ve bu husus şiddetle takip edildi. Bunu yapanların başı Ali Şükrü idi. İkinci derecede Şair Mehmet Akif'ti bunlar Mecliste dinî bir parti yapmak peşinde idiler."[12]

Bu taassup Meni Müskirat teklifinin görüşmelerinde ağırlığını koyacak, kafirlik suçlaması tehlikesi tartışmalarda etkili bir silah olacaktır. Yasak aleyhinde söz söyleyenler kendilerini, kimi zaman dindarlıklarını, din bilgilerini veya içki içmediklerini kanıtlamak zorunda hissedeceklerdir. Meclis tartışmalarını aktardığımız zaman bu açıkça görülecektir. Ayrıca Soydan, teklifin kabulünden iki ay önceki görüşmelerdeki sert tartışmaları anlattıktan sonra şu saptamaya yapmaktadır: "Bu kanunun talihi, acaba ne olacak?.. Geri çevirmek ihtimali var mı? Bu ihtimal pek zayıftır. Kanuna aleyhtar olanlar, bu kanaatlerini izhar edemiyorlar. Adeta korkuyorlar, Taassup havası herkesi sindirmiş."[13]

Taassup, elbette içki yasağı lehindeki tek güdüleyici değildir. Toplumsal yıkıma karşı önlem almak ve milli mücadele örgütlenmesi için toplumu sıkıya almak ve gayrimüslim milletlerin elinde olan bir ekonomik kaynağa müdahale etmek

---

[11] Falih Rıfkı Atay, **Çankaya,** Pozitif Yayınları, İstanbul, 2004, s.283-284

[12] Rıza Nur, Grace Ellison, **İlk Meclisin Perde Arkası (1920-1923),** Örgün Yayınevi, İstanbul, 2007, s.76

[13] Soydan, **Ankaralı'nın Defteri,** s.61. Soydan, aynı görüşme için "terör havası" nitelemesinde de bulunmaktadır.

düşünceleri de içki yasağının kabulünde etkili olmuştur. Ancak taassubun veya geniş anlatımıyla dini tutuculuğun önemi, bütün bunların üzerinde kapsayıcı ve kimi zaman gizleyici işlev görmesidir.

Meni Müskirat Kanunu teklifinin bu ilk okunmasında, "müstaceliyet kararı" alınmış ve teklif henüz kurulmuş olan encümenlere incelenmek üzere gönderilmiştir. Meclis başkanı, teklifin, Adliye, Maliye ve Sıhhiye encümenlerine gönderilmesini önermiş, bir mebusun "umuru şeriye" ile ilgisini hatırlatması üzerine teklif Şeriye Encümeni'ne de gönderilmiştir.

Komisyonlarda kısa süre içinde incelenmiş ve yaklaşık yirmi gün sonra 17 Mayıs 1920 tarihinde teklifin görüşülmesine başlanmıştır.[14]

Görüşmelerde hükümet ve hükümete yakın milletvekilleri, teklif aleyhinde konuşmalar yapmışlar ve esas olarak başından itibaren geciktirme taktiği denemişlerdir.

İçkinin yasaklanması teklifi konusunda dört encümenin de görüşleri farklıdır. Bu durum encümenlere hükümetin hakim olamadığını, farklı siyasi çizgilerin ağırlık koyabildiğini de göstermektedir.

Adliye Encümeni, içki yasağı teklifinin "şeriata ve akla uygun olduğunu bu nedenle de Millet Meclisinden geçecek bir kanun ile teyidinin" gerekli olduğunu söylemiş ancak, "*Büyük Millet Meclisinin hadisatı fevkalâdeden tevellüd etmiş bir meclis*" olduğunu, daha acil konuların beklediğini, "*esbabı âtiyeye binaen işbu teklifin şimdilik reddi ve ahvali tabiyenin avdetinde*" görüşülmesi gerektiğini belirterek teklife karşı olduğunu ortaya koymuştur. Adliye Encümeni,[15] dini

[14] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.1, İ:17, 17.5.1336, c:3, s. 329 vd.

[15] Adliye Encümeni Reisi, Celâlettin Arif (Erzurum), Refik Şevket (Saruhan), Abdülkadir Kemali (Kastamonu), Hakkı Hami (Sinob), Memed Şükrü (Karahisarı Sahib), Şevki (İçel), Ali (İçel), Halil Hilmi (Karahisaru Sahib), Cevdet (Kırşehir), Tahir (Isparta).

zorunluluğu kabul etmekte, ancak içki yasağına karşı çıkışını, olağanüstü dönemin gereği acil işlerin bulunduğunu hatırlatarak gerekçelendirmeye çalışmaktadır.

Maliye Encümeni[16] de içki yasağı getirilmesine karşıdır. Maliye Encümeni de müskirat istimalinin şeran ve ahlaken yasak ve zararlı olduğunu kabul etmekte ancak, kesin mali zorunluluklardan söz ederek yasağa karşı çıkmaktadır. Her türlü içkiden alınan vergi, "çeşitli devletlerden alınan borçların karşılığı olarak Devletçe taahhüt altına alınmış olması nedeniyle" üretim, ithal ve satışın yasaklanması uygun görülmemiştir. Sözkonusu gelirler "*Devletin Düyunu Umumiyesine mahsus varidat meyanındadır*". Maliye Encümeni, günümüzde de uygulanan, daha pratik bir öneri getirmektedir: "içki insanın temel ihtiyaçlarından olmadığından bunu üreten ve tüketenler üzerine ağır vergi salmak adalete uygundur." Buna göre, içki yasaklanmayacak ancak vergiler ağırlaştırılarak hem caydırıcı olunacak hem de devlet gelirlerinde artış sağlanacaktır. Maliye Encümenin, dini gerekler ve mali gerekler arasında denge sağlama arayışı, bundan sonraki tartışmaların temel eksenlerinden birini oluşturacaktır.

Adliye ve Maliye encümenlerinden farklı olarak Sıhhiye ve Şeriye Encümenleri içki yasağı teklifini desteklemiştir.

Sıhhiye Encümeni verdiği değişiklik önerisinde, açıkça buna yönelik olduğunu belirtmese de haddi şeri'yi kanundan çıkartmıştır. Sıhhiye Encümeni'nin[17] teklife ilişkin görüşünde, "milletin yüzde seksenini oluşturan köylülerimizin cehaletinin, içki alışkanlığı yarattığı bunun da bir çok cinayete neden olduğu" ve bundan da önemlisi kullanan üzerindeki zararlı etkilerinin, "*neslimizi inkıraza sevkeden en mühim âmiller*" arasında bulunduğu vurgulanmıştır. Bunun yanısıra, ilk kez konunun milli ekonomiye ilişkin yönüne de değinilmektedir:

[16] Reis, Ferid, Fuad, Hulûsi.

[17] Reis Dr. Asım, Dr. Suad, Dr. Mazhar.

“*Hariçten idhal olunan envai müskirat yüzünden serveti milliyemizin mühim bir kısmı ecnebilere intikal etmektedir.*”

Şeriye Encümeni,[18] İslam dininin gereklerini hatırlatmış, bunların artık bütün insanlık tarafından kabul görmeğe başladığını belirtmiş; ancak İslam dinin aslında mevcut olan yasağının uygulanmadığı “yalnız sarhoşluğu halka göstermemenin” yeterli sayıldığı, görüştükleri bu kanun teklifi sayesinde, üretim, ithal, satış ve kullanma yasaklanarak dinin emirlerinin yerine getirileceği görüşünü ortaya koymuştur. Encüme göre bu teklifin kanunlaşması ile yapılan “zaten memnu olan bu halin kuvvei teyidiyesi”dir ve bu da şeriata uygundur

Şeriye Encümeni mazbatasında, yasağın şeriata uygunluğunun saptamasından daha önemli olan nokta, Maliye Encümeni’ne yanıt verilmesidir. Şeriye Encümeni, mali zorunluluk itirazına, yasak sayesinde “içkiye harcanan paranın tasarruf edileceği”ni ve “müskirat rüsumu”ndaki kaybın da diğer rüsumda yapılacak artışla karşılanabileceğini ileri sürmektedir.[19]

---

[18] Reis Mufid (Ankara), Refet (Maraş), Abdullah (Kayseri), Ahmed Şükrü (Aydın), Rıza (Amasya), Hasan (Denizli), Mustafa (Ankara), Memed Âlim, Feyyaz Âli.

[19] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.1,İ:17, 17.5.1336, c:3, s. 331

Maliye Vekili Hakkı Behiç Bey[20] (Kırşehir) söz alarak teklifin, görüşme ertelenerek İcra Vekilleri Heyeti'ne gönderilmesini istemiştir. Gerekçesi, "serveti umumiyei milliyenin bir kısmı bağlardan ve bağcılıktan ibaret olduğundan, oldukça mühim bir meselei iktisadiye" sözkonusudur. Ona yakın borcun karşılığı olan bir kaynağın kaybı ortaya çıkacaktır. Bu nedenle teklifin İcra Vekilleri Heyeti'nde görüşülmesi gerekir. Buna, mebuslar sert tepki göstermişler, anayasaya aykırı olduğunu iddia etmişlerdir. Bütün bu usul tartışmaları arasında, Antalya Mebusu Hamdullah Subhi Bey[21], bundan sonraki bütün

---

[20] Hakkı Behiç Bayiç, Sivas Kongresi Heyet-i Temsiliye üyesi, Türkiye Komünist Fırkası genel sekreteri, gazeteci. Mülkiye Mektebi'ni bitirdi (1905). Akkâ mutasarrıflığı yaptı (1917). Kurtuluş Savaşı'na, Sivas Kongresi'ne Denizli temsilcisi olarak katıldı; Heyet-i Temsiliye'ye seçildi (1920). Aynı yıl Mayıs ayında Maliye Vekilliği'ne, iki buçuk ay sonra da Dahiliye Vekilliği'ne getirildiyse de hakkındaki gensorular üzerine Eylül 1920'de görevinden ayrıldı ve aynı yıl Yeşilordu'nun kurucuları arasında yer aldı. Ali Fuat Cebesoy'la birlikte Moskova'ya gönderilen kurulda bulundu. Yeşilordu'nun feshedilmesinden sonra Ankara'da Atatürk'ün kurdurduğu resmî Türkiye Komünist Fırkası'nın genel sekreterliğini yaptı. Fırkanın "Yeni Gün" adlı yayın organında yazılar yazdı. Fırkanın kapatılmasından sonra 1923'e değin milletvekilliğini sürdürdü. Sağlık sorunları nedeniyle siyasetten çekildi. (http://www.boyutpedia.com/default~ID~1447~aID~63492~link~hakki_behic_bayic.html)

[21] "(1886 İstanbul – 1966) 1904'te Galatasaray Lisesi'ni bitirdi. Yazıları çeşitli gazete ve dergilerde yayımlandı. 1913'te Darülfünun'un Edebiyat Fakültesi'nde öğretim üyeliğine atandı. Kuruluşundan beri içinde bulunduğu Türk Ocağı'nın uzun yıllar başkanlığını yaptı. Son Meclis-i Mebusan'a hem Saruhan hem Antalya'dan milletvekili seçildi, Antalya'yı tercih etti. Meclis-i Mebusan'ın faaliyetlerine ara vermesi üzerine Ankara'ya geçerek TBMM'ye katıldı. 1920'de bir süre Basın-Yayın Genel Müdürlüğü görevinde bulundu. 14 Aralık 1920'de Maarif Vekili seçildi. İstiklâl Marşı onun vekilliği döneminde kabul edildi. Birinci grup üyesiydi." Antalya Mebusu Hamdullah Subhi Bey'in, "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (21 Nisan 1922): "Garp medeniyetinin beşeri

tartışmalara damgasını vuran ve alkışlarla karşılanan bir müdahalede bulunmuştur: "Kuvvei İcraiye memleketin sıhhati bahasına, hayatı bahasına, aileleri saadeti bahasına bir varidat elde edemez. … diyorlar ki ahali içecektir (Hayır hayır öyle bir şey söylenmedi sesleri). Çünkü diyorlar ki; bundan hâsıl olacak parayı filân devletten akdettiğimiz istikraza mukabil gösterdik".[22]

İtirazlara karşın, içki yasağına ilişkin kanun teklifi İcra Vekilleri Heyetine gönderilmiş ve Meclis görüşmeleri ancak iki ay sonra başlamıştır (12 Temmuz 1920). Hükümetin geciktirme taktiği işlemiştir.

Bu kısa görüşmede içki yasağı konusundaki temel tutumların belirginleştiği iki konuşma yapılmıştır. Siverek Mebusu Mustafa Lûtfi Efendi[23], Allah'ın kanunları ile Meclisin kanunları arasındaki bağlantıyı ortaya koymaktadır: "*Mademki*

---

bir medeniyet olduğunu idrak etmek İslâm milletlerini mumya gibi içinden ölmüş bir kalıp halinde tutan ve her şeye şümulü olan muhafazakârlığı terk etmeli. Memleketi asâr-ı atika müzesi gibi canı çıkmış, köhne müessesatın, düşüncelerin mahfazası olmaktan kurtarmalı. Maarif namına yeniden baş gösteren irticanın ne korkunç bir hortlak olduğunu çok vakit geçmeden takdir etmeli. … Yeni nesilleri yalnız ölüme ve ahirete değil maişete kuvvete güzelliğe irsal eden ve hedefleri her şeyden evvel milliyet sa'y ve iktisat olan yeni mektebi nihayet kabul etmeli. …(21 Nisan 1338)." **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.45

[22] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.1,İ:17, 17.5.1336, c:3, s. 333

[23] "1902'de Azerbaycan'da Şemahi Medresesi'nde öğrenim gördükten sonra İstanbul'a giderek Fatih Medresesi'ne devam etti, 1907'de müderrislik icazeti aldı. Ayrıca 1905'te Öğretmen Okulu'ndan diploma aldı." Siverek mebusu Mustafa Lûtfi Efendi'nin "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (28 Ocak 1922): "Vahdet ve idame-i mevcudiyetimizi temin etmek üzere Fahr-i Kâinat ve Hulefâ-yı Râşidîn Efendilerimizin zaman-ı saadetlerindeki hakayık, ahkâm ve ahlâk-ı İslamiyeye temessükle vahdet-i şahsiye ve neviyemizi feda ederek terakki ve mevcudiyet-i İslamiyeyi temin ve idame edebiliriz." **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.359

*müslümanız, bin üç yüz sene evvel bunu dinimiz menetmişti. Cenabı Allah bunu menetmiştir. Bunun hakkında Cenabı Allahın kanununa karşı bizim kanun yapmamız doğru mudur?*" *Şeriat* ile *teşri* uzvu (TBMM) arasındaki ilişki daha sonraki görüşmelerde de tartışılacaktır.

Zaten var olan dini emrin, kanun ile hayata geçirilmeye çalışılmasından başka birşey yapılmadığı tezinin yanı sıra, toplumsal değer yargıları ile Meclisin temsil ettiği değerlerin yakınlaştırılması ihtiyacının bulunduğu tezi de bu görüşmede ortaya konulmuştur. Antalya Mebusu Rasih Efendiye[24] göre, "*bugün siyaseten bir an evvel bunu çıkarmamız icab eder. Millet biraz kendi hissiyatının ve ruhunun okşanmasını istiyor.*"

Hakimiyet-i Milliye başyazarı Mahmut Soydan döneme ilişkin notlarının "Temmuz 1920" olarak tarihlediği sayfasında, içki yasağını Hocaların daha geniş kapsamlı bir girişiminin parçası olarak değerlendirmektedir: "Şu günlerde mutlak bir içki yasağı yapmak, içki içenlere ağır cezalar vermek, karı oynatmak cezasına azami şiddet vermek, camilere devam etmeyen halka cebri muamele yapmak gibi tasavvurlardan, bu mevzu üzerine kanun layihalarından bahsolunuyor. Bütün hocalar cephesini kazanan bu cereyan Meclis'in başka cephelerini de sarmaya başladı."[25]

Bu görüşmenin başında okunan yazılar arasında Maliye Vekili Hakkı Behiç Bey'in, Adliye Vekaleti'nden görüş soran bir

---

[24] "İlk ve orta öğrenimini Akseki'de tamamladıktan sonra Konya'da medrese'ye girdi. 1906'da müderrislikten icazet aldı. Mısır'da Camiülezher ve Kahire Üniversitesi Edebiyat ve İçtimaiyat Medreseleri'nde öğrenim gördü. … İstiklal Mahkemesi üyeliğinde bulundu. Birinci grup üyesiydi." Antalya Mebusu Rasih Efendi'nin "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (8 Şubat 1922): "Hakimiyet bilâ kayd-ü şart milletin elinde kalmalıdır. Atik Kanun-u Esasi ahkâmı icabı Riyaset-i Hükümetin irsen intikali hususunun iptali umde-i esasimiz olmalıdır. …", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.48

[25] Soydan, **Ankaralı'nın Defteri,** s.28

yazısı bulunmaktadır. Bu yazı ilginç bir tavır değişikliğini göstermektedir. Maliye Vekili, müskirattan alınan resmin 1920 yılı bütçesinden çıkarıldığını, bağcılık alanında de müskiratın "pek haizi ehemmiyet olmadığının anlaşıldığını", "binaenaleyh, müskirat imal ve istimal ve furuhtunu mene ciheti maliyece mahzur kalmadığını" belirtmekte ve Adliye Vekaleti'nin kanun teklifi hakkındaki görüşlerini sormaktadır.[26] Adliye Vekaleti yanıtında, encümenler arasında (Şeriye, Sıhhiye ve Adliye) görüş birliği bulunmadığı bunun sağlanması için teklifin ortak encümen toplantısında görüşülmesini istemiştir. Maliye Vekili'nin içki yasağı teklifi lehinde tavır almasına karşılık, Adliye Vekaleti ve bir bütün olarak İcra Vekilleri Heyeti, teklifin görüşülmesini geciktirmek için çaba sarf etmektedir.

İcra Vekilleri Heyeti Reisi olarak Mustafa Kemal'in de imzası bulunan öneride, Şeriye, Sıhhiye ve Adliye encümenlerinin, vekillerin de katılacağı ortak çalışmalarla tek bir görüş oluşturmaları istenilmiştir. Müskiratın meni hakkındaki kanun teklifinin tekrar encümenlere gönderilmesi aleyhinde görüşler bildirilmiş, bunun üzerine oturum başkanı gönderme önerisini oylamaya koymamış ve "kanunun tabedilmiş birer sureti"nin tüm üyelerde bulunmadığı gerekçesiyle görüşmeler ertelenmiştir. Oturumu yöneten Reisi Sani, "bunu encümenlere göndermek taraftarı değilsiniz sanırım" dediğinde salondan "hayır hayır sadaları" yükselmiştir. Bunun üzerine, başkanvekili oylama dahi yaptırmamış, ancak teklifin tümü üzerindeki görüşmelere geçmemek için, üyelerde teklifin bir nüshasının bulunmadığını gerekçe göstererek "arzu buyurulursa önümüzdeki celseye koyalım ve alelacele tab ve tevzi ettirelim" diyerek "muvafık sadaları" arasında görüşmeleri ertelemiştir.[27]

Bu sorun halledilip üç gün sonra (15 Temmuz 1920) teklif yeniden görüşülmeye başlandığında da teklifin tümü üzerindeki görüşmelere geçilemeyecektir.[28]

---

[26] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.1, İ:32, 12.7.1336, c:2, s. 246

[27] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.1, İ:32, 12.7.1336, c:2, s. 247

[28] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.1, İ:35, 15.7.1336, c:2, s. 311

15 Temmuz 1920 tarihli oturumda teklif ve ilgili belgeler okunduktan hemen sonra, müzakere yöntemi hakkında söz söyleyeceğini belirten Çorum Mebusu Ferid Bey'in[29] "Bu kanununun en ziyade alâkası olan şey Maliye cihetidir. Ahde müstenid bir resmin ilgası meselesi mevzubahistir. Bu, Muvazenei maliye encümenine gitmemiştir" diyerek teklifin Maliye Encümeni'ne gönderilmesini önermiştir. Müfid Efendi'nin[30] (Kırşehir) "Reis Bey, malûmu âlileri bunun esası geçen gün kabul edilmişti" maddelerin görüşmesine geçelim itirazına karşın gönderme teklifi başkanvekili tarafından oya sunulmuş ve kabul edilmiştir.

---

[29] "İlkokulunu babasının memuriyeti dolayısıyla bulunduğu Kütühya'da tamamladı. Rüştiyeyi İstanbul'da okudu. 1897'de İstanbul Mülki İdadisi'nden mezun oldu. 1898'de devlet hizmetine girdi. Bir yandan Maliye Vekaleti'nde memur olarak çalışırken, bir yandan da Darüşşafaka ve Vefa İdadisi'nde öğretmenlik yaptı. 1915'te Diyarbakır, 1917'de Kastamonu Defterdarlığı'na atandı. 1920'de Çorum'dan milletvekili seçildi. Birinci Grup üyesiydi." Çorum Mebusu Ferid Bey'in "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (13 Eylül 1921): "Memleketin imarına, iktisadiyatının tekâmülüne ait esasatın mütehassısları tarafından tesbit ve derhal saha-i tatbike vaz'ı ile umran ve iktisadiyatta terakkiye ve bi'n netice halkın insanlık şeraiti dahilinde yaşamasını temine mütevakkıftır. …", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.110

[30] İlk ve ortaöğrenimini Kırşehir'de tamamladıktan sonra İstanbul'a gelerek Fatih Medresesi'nden müderrislik icazeti aldı. Ayrıca hukuk mektebini bitirdi.Kırşehir müftülüğünü üstlendi. Milli Mücadele'yi destekledi. Meclis'in bağımsız üyelerindendi. Kırşehir mebusu Müfit Efendi'nin "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (22 Ekim 1921): " … izhar-ı hak ve icra-yı madelete vesile olan ve her kaidenin adl ü müsavat esasına müstenid bulunan ahkâm-ı şer'iyeye dahil olacağına nazaran mebani-i esasiyesi şeriatın daire-i beyanında dahil olan hukuk-ı siyasiye-i hazıradaki vüs'at-i müterakkiyesini istidad ve terbiye-i umumiyemizle mütenasiben telakki bi'l-kabul …", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.269

Sonuçta görüşmelerin ertelendiği 15 Temmuz 1920 tarihli bu oturumda, bir siyasal tavır daha belirginleşmiştir. Hiç tartışılmayan, sadece içki yasağına ilişkin yeni bir kanun teklifi olarak ortaya konan bu görüş, yasağı kabul etmekte ancak gayrimüslimlerin bu yasağın kapsamı dışında kalması gerektiğini savunmaktadır. İlk kez ortaya konan bu görüşün, yasaya girmesi için ilerleyen görüşmelerde de girişimlerde bulunulacaktır. Yeni kanun teklifinin özü, yasağı Müslümanlarla sınırlamak olan Çorum Mebusu Haşim Bey[31], teklifi için ayrıntılı sayılabilecek bir gerekçe yazmıştır. Gerekçe serbest ticaret, din ve Osmanlı millet sistemine atıf yapmaktadır. Gayrimüslimleri yasak kapsamı dışında bırakmayı öneren Haşim Bey'e göre, "*Evvelâ, ticaret serbesttir düsturuna riayet icap eder. ... Saniyen, ... gayrimüslimlerin dinî ve millî ananatına riayetle istisna edilmeleri lâzimeden iken İslâmlar ile seyyanen cezaya tâbi tutulmaları muvafık değildir. ... Salisen, tebeai ecnebiyeden bulunan gayrimüslümlerin de meni cihetine gidilmesi hukuku düvele münafidir. Rabıban, temettü vergisile mükellef tutulmuş bîlûmum meyhaneciler ile müskirat imâl eden kesana kanunen bahşolunan ticaret serbesttir düsturunu iptale ve depolarda mevcud olub da milyonlara baliğ olan sermayedarların iflâsa sevkine sebebiyet verilmesi dahi Devletin hayatı maliyesine bir darbe indirilmekten başka bir şeyi intaç etmiş olmayacaktır.*"

---

[31] "Koyulhisar Rüştiyesi'ni bitirdikten sonra, Tapu Müdürlüğü Kalemi'nde stajyer olarak devlet hizmetine girdi. 1898'de Karahisarışarki Tapu Katipliği'ne atandı. … Birinci grup üyesi olmasına rağmen 1923'te Meclis dışında kaldı." Çorum Mebusu Haşim Bey'in "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (1Haziran 1922): "Evvel emirde imtiyazat-ı ecnebiyenin yani kapitülasyon denilen beliyenin devletçe ref'i ve izalesi … vatanın ruhu mesabesindeki vesaitin yani şimendiferler ve otomobil ve saire gibi müesseseler vücuda getirilerek idhalat ve ihracatın ve tabir-i diğerle istihsalat ve istihlakâtın muvaffakiyetle temin ve servet-i milleyeyi tezyide sâî olabilecek esasatı ihzar ve tedvinle meşruttur.", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.111

Haşim Bey'in iktisadi, mali, dini ve uluslararası yükümlülükleri vurgulayan bu itirazları dikkate alınmayacaktır. Anadolu Hükümeti hakimiyeti altındaki coğrafyada, içki yasağı getirerek ticaret özgürlüğünü, gayrimüslimlerin dini inançlarını, yabancı uyrukluların özgürlüklerini ve devletin mali araçlarını sınırlayacaktır.

Meni Müskirat teklifinin, komisyonlarda ve meclis müzakerelerinde geciktirilmesi teklifin kabul edilmeyeceği yönünde bir hava yaratmıştır. Soydan, Temmuz ayına ilişkin notlarında, "akşamcılar arasındaki içki yasağı rivayetinden" söz etmektedir. Meclis'teki tartışmalar kamuoyuna bir rivayet olarak ulaşmakta ve yasağın kabul edileceğine pek de ihtimal verilmemektedir: "'İçki yasağı' rivayeti akşamcılar arasında derin tesirler yapmaktan hali kalmıyor. Bu mesele, mebus, asker, büyük memur gibi nüfuzlu akşamcılar için mükemmel bir alay mevzuu oluyor. … Aklı başında olanlar, böyle bir kanunun tatbik kabiliyetinden mahrum olacağını, binaenaleyh karardan evvel Meclis'in daha iyi tetkik ederek vazgeçeceğini söylüyorlar. Tetkikatta hissin değil, akıl ve hesabın hakim olması şartıyla …".[32]

Teklifin vekaletlerde ve encümenlerde incelenmesi, ancak görüşmelerin geciktirilmesini sağlayabilecektir. Temmuz ayında bir türlü görüşülemeyen müskiratın meni hakkındaki kanun teklifinin görüşmelerine iki ay sonra tekrar başlanacak ve iki gün sürecek görüşmeler sonunda teklif kanunlaşacaktır. (14 Eylül 1920).

## II. Kabul Oturumu, Mecliste Meydan Muharebesi

Müskiratın meni hakkındaki kanun teklifinin Maliye Encümeni'ne sevk edilerek geciktirilmesinden iki ay sonra, 13 Eylül 1920 tarihinde, görüşmelerine başlanılmıştır.[33]

---

[32] Soydan, **Ankaralı'nın Defteri,** s.28

[33] Bu tarih Mustafa Kemal Paşa'nın "Halkçılık Bildirgesi" adını taşıyan teklifini TBMM başkanlığına sunduğu tarihtir. Meclisteki farklı görüşlerdeki milletvekillerini bir çatı altında birleştirmeyi

Hakimiyet-i Milliye başyazarı Mahmut Soydan döneme ilişkin notlarının "Ekim 1920" olarak tarihlediği sayfasında, görüşmelerin bu aşamasını bir meydan muharebesi olarak nitelemektedir: "Bir kaç haftadır, iki tarafta da hazırlık vardı. İçki yasağına taraftar olanlarla bu kanun aleyhinde olanlar arasında meydan muharebesi olacak."[34]

13 Eylül 1920 tarihinde başlayan görüşmeler uzun ve heyecanlı geçen bir tartışmaya tanıklık etmiştir.[35] Onsekiz mebus teklif hakkında söz istemiştir. Kanunun oylamasında 146 mebus bulunduğu düşünülürse içki yasağı teklifi hakkında çok fazla sayıda mebusun söz istediği görülür.

Görüşmeler sırasında Maliye Vekili, teklif kabul edilmesin diye her türlü gerekçeyi kullanarak açıklamalar getirmiş; ancak bir süre sonra görüşmelere içki yasağı teklifinin sahibi Ali Şükrü hakim olmuş; hükümetin direnci kırılmış ve usul tartışmaları atlatılarak teklifin tümü kabul edilmiştir. Bir gün sonra da maddelerin görüşülmesine geçilmiştir.

Hatırlanacağı gibi iki ay önceki görüşmelerde (12 Temmuz 1920), Maliye Vekili Hakkı Behiç Bey'in, Adliye Vekaletine yazdığı ve müskirattan alınan resmin 1920 yılı bütçesinden çıkarıldığını, bağcılık ürünleri için de müskiratın "pek haizi ehemmiyet olmadığının anlaşıldığı"nı, "binaenaleyh, müskirat imal ve istimal ve furuhtunu mene ciheti maliyece mahzur kalmadığını" belirten bir yazısı okunmuştu. Şimdi görevde bulunan Maliye Vekili Ferit Bey ise, Hakkı Behiç Bey'den farklı düşünmekte ve içki yasağına karşı sert bir muhalefet gerçekleştirmektedir.

---

amaçlayan Halkçılık Bildirgesi, yapılan görüşmelerden sonra Teşkilat-ı Esasiye Kanunu adıyla yasalaşarak yeni kurulan devletin ilk anayasası olacaktır

[34] Soydan, **Ankaralı'nın Defteri,** s.67

[35] Görüşmeler tutanaklarda onsekiz sayfalık yer tutmaktadır.**TBMM Zabıt Ceridesi,** c.1, İ:64, 13.9.1336, c:2, s. 100-118

Maliye Vekili, aşağıda aktaracağımız, uzun konuşmasında, yasak aleyhine kanıtlar ortaya koyduktan sonra, Sıhhiye Encümeni adına konuşan Bursa Mebusu Operatör Emin Bey, "*Evvelemirde iki ay evvel Maliye nezareti namına bu resmin tayyedildiğine dair burada birşey okundu*" diye konuştuğunda, Maliye Vekili, "*efendim, geri aldım*" diyerek karşılık vermiş, *"sebep nedir?*" sorusunu da "*onu bendeniz göndermedim*" diyerek yanıtlamıştır.

Oturumun hemen başında Reis, söz isteyen onsekiz mebusun ismini okumuştur. Refik Şevket Bey, "*şimdiye kadar emsali görülmemiş surette bir çok arkadaşlar söz aldı ... bu kanun emsaline kabili kıyas olmıyacak derecede muhtelif encümenlerden geçti*" diyerek "*beş kişi söylesin kâfidir*" önerisinde bulunmuş, salondan gelen "*olmaz öyle sadaları*" ve Maliye Vekili Ferit Bey'in "*o kadar basit değildir*" itirazları üzerine bu öneri benimsenmemiştir.

Bu oturumda başkanının rolü önemli olacak, oylamadaki eşitlik nedeniyle de teklif başkanın reyi ile kabul edilecektir. Oturum başkanı Konya Mebusu Vehbi Efendi'dir.[36] Soydan, görüşmeleri meydan muharebesine benzettikten sonra bu noktaya dikkat çekmektedir. "Basit bir tesadüf diye mi almalı? Bu biraz güç … Kanun müzakeresinin bütün celselerinde Meclis Reis Vekillerinden Konya mebusu Vehbi Çelik Efendi Riyaset etmiştir."[37]

---

[36] Hadım ve Konya Medreseleri'nde öğrenim gördü. 1888'den sonra din dersleri okuttu. Mahmudiye Medresesi'nde müderrislik yaptı. … Meclis'in bağımsız milletvekillerindendi. 1923'te Meclis dışında kaldı.", Konya mebusu Vehbi Efendi'nin "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (8.11.1921): Halkın hissiyat-ı diniyesine kemal-i hürmet ve riayetle beraber maarifi dini ve milli ananat-ı İslamiyeye muvafık bir surete ifrağ etmek …", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.269

[37] Soydan, **Ankaralı'nın Defteri,** s.67; "Vehbi [Çelik] Hoca, taassup zümresinin baş tacıdır. Fikirlerini, kanaatlerini kürsüden celadetle müdafaa eder. Bazı hocalar, hakikatte göründükleri kadar mutaassıp

### *A. Maliye Vekili Ferit Bey'in Yasak Aleyhindeki İkna Çabaları: Müskiratın Kendisini Değil, Resmini Müdafaa Etmek*

Görüşmelerde ilk olarak Maliye Vekili Ferit Bey[38] söz almış ve içki yasağı teklifi aleyhinde söz söylemiştir. Hükümetin konumu, Maliye Vekilinin "*müskiratın kendisini değil, fakat resmini müdafaa etmek için şuraya çıktım*" sözleriyle belirginleşmektedir.

Dini ve ahlaki baskıyı, devlet maliyesinin gerekleri ile dengelemek çabası olduğu görülmektedir.

İçkinin dince yasak olmasının açıklığı ve bunun da bir nas olarak sahip olduğu meşruluk karşısında Maliye Vekili Ferit Bey, savunusunu güçlendirmek için "*maliye vekili, müskirat istimal etmemiş bir adamdır, katiyen istimal etmemiştir ... yalnız bir meselei maliye, bir meselei iktisadiyedir ki müdafaa ediyorum*" demek zorunda kalmaktadır.

Maliye Vekili Ferit Bey, içki konusundaki dini yasağı benimsediğini ve ahlaki tavrını ortaya koyduktan sonra, kanun teklifinin gerekçelerini çürütmek için çaba sarf etmiştir. Buna göre, ABD'deki yasak başarısız olmuş, Rusya ise teşebbüs

---

değildirler. Sarıklarını istismar için böyle görünürler. Bunlar arasında Konyalı hoca bir istisna teşkil eder. O, düşündüğü ve inandığı şeyleri söyler. İnandığı şeyler arasında medeniyet denen nesnenin hiçliği vardır! Bu zat, medeniyete, tekniğe fisebilûllah düşmandır.", s.52

[38] "Bursa Işıklar ve Kuleli Askeri İdadileri'ni bitirdi. 1896'da Harp Okulu'ndan piyade teğmen rütbesiyle mezun olup kurmay sınıfına ayrıldı. Harp Akademisi'nde öğrenciliğinin ilk yılında II. Abdulhamit aleyhindeki faaliyetleri nedeniyle Divan-ı Harp kararıyla askerlikten çıkartıldı ve bir yıl hapis cezasına çarptırıldı. … Birinci grup üyesiydi." İstanbul Mebusu Ahmet Ferit Bey'in "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (9 Eylül 1922): "Sulh, nizam ve mesaiye! Toprağımıza nisbetle nüfusumuz az, mukavemet-i iktisadiyemiz zayıftır. Tenazü-i beka âleminde istiklal ve istikbalimizi muhafaza için yirmi senede yirmi milyon çalışkan Türk bulmaya ve yetiştirmeye muhtacız.", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.200

aşamasında kalmıştır. "*Amerikanın bazı memleketlerinde bunu yapmağa teşebbüs etmişler. Fakat maatteessüf intihabat entrikaları dolayısıyla o mesele bugün intihabat meselesi şeklini almış(-tr) ... Bunun aynı zamanda Bolşevizm sahasında yani Rusya sahasında menine teşebbüs edilmişti. Rusyada menine teşebbüs edildiği sırada orada bulunuyordum ve bu men edilmek arzu edildiği halde, yine katîyen meni imkânı ve ihtimali olmadığını gördüm.*"[39]

Ferit Bey, dini zorunluluğu bir kabul etmekle birlikte konuşmasının temelini laik gerekçeler oluşturmaktadır. Örneğin, Özellikle içki içmenin zararı konusunda "*gerek Avrupa olsun, gerek memleketimizde olsun veya başka memleketlerde olsun, müskiratın muzur olduğuna kani olmayan mevcut değildir. Maattessüf müskiratın istimalini menetmek hususunda herkesin kanaati mütehaliftir.*"

Maliye Vekili, içki yasağı teklifinin kabul edilmemesi için uygulama güçlüğüne ve araçsızlığa da vurgu yapmıştır. "*Alelıtlak menettiğimiz takdirde, bunu kim takip edecek ve bu suretle kanuna muhalif hareket edenleri kim tecziye edecek? ...Hükûmet her şeyi arzu etmesine rağmen, bütün milletin ihtiyacatı idariyesini inzibatı idarisini, inzibatı ahlâkiyesini temin edecek mükemmeliyeti haiz değildir. ... Dahiliyeden sordurdum: Bütün Memaliki Osmaniyede mevcut polislerin adedi iki bin ikiyüzdür.*" Maliye Vekilinin bu saptaması, henüz tutmaya çalıştığı coğrafyada tam olarak örgütlenememiş bir hükümetin, içki yasağını uygulamak zorunda kalmasının yaratacağı çelişkiyi de göstermektedir. Maliye Vekili'ne göre elde olan kolluk örgütü de içki alışkanlığı nedeniyle zaafiyet içindedir. "*Efendiler acaba bu teşkilât içerisinde bilirmisiniz ki, müskirat istimalini son derece itiyat haline getirmiş adamlar vardır. Bu itiyada alışmış olan adamlarla inzibatın tamamile temini ve bu tarzda mevcut bulunan adamlarla müskirat istimal edenlerin takip ve tetkik edilebileceğini tasavvur eder misiniz? (s.103)"*

---

[39] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.1, İ:64, 13.9.1336, c:2, s. 102

Bakan Ferit Bey, mebusları ikna edebilmek için günümüzün rağbet gören empati yöntemini de denemiştir: "*Eğer Heyeti mebusada bulunan azayi kiram üç ay sigara içmekten vaz geçerlerse bunun kabili tatbik olacağına kanaatimi hâsıl ederim.*"

Maliye Vekili, gayrimüslimlerin içki yasağı kapsamı dışında bırakılması önerisini de eleştirmektedir. Eleştirisi, bu durumda, toplumsal zenginliğin Müslüman ahali aleyhinde dağıtılacağı yönündedir. Dini gerekçelerle gayrimüslimleri içki yasağı dışında bırakmak onların iktisadi yönden güçlenmesine yol açacaktır. Din, iş ve zenginlik bölüşümünde gayrimüslimler lehine sonuç doğuracaktır: "*Bazı arkadaşlarımız diyorlar ki: Bunu yalnız ahalii islâmiye hakkında tatbik edelim, ahalii hiristiyaniyenin vezaifi diniyeleri esnasında istimaline mecbur oldukları bazı nevi müskirata müsaade edelim. Bu suretle müsaade etmek, mileli sairenin cebine yeni bir menfaat ve yeni bir kâr temin etmektir ve maalesef islâmın cebinden çıkacak bir kârı, onlara teminden başka bir şey değildir (s.103).*" Bu itirazda ve daha sonra yapılacak benzer itirazlarda, Osmanlı'nın millet sistemi anlayışı 1920'de de varlığını sürdürmektedir. Anadolu'da, henüz Türk Milleti'nin hükümeti ve egemenliğini oluşturma programı belirleyici değildir.

Maliye Vekili, içki üretiminin iktisadi yönü hakkındaki açıklamalarında da Müslüman ve Hıristiyan toplumlar arasındaki ilişkiyi vurgulamıştır: "*Memleketimizin bir çok aksamı, muhtelif mahalleri, ziraate kısmen gayri salih, fakat bağcılığa salih ve müsteit bulunan araziden terekküp etmektedir. Bu civarda bulunan ahalinin menfaatlerine de mi mani olmak istiyorsunuz? (Hayır hayır sadaları, pekmez yaparlar sesleri). Pekmez, bloküs olduğu zaman para eder. Sonra ne yapacaksınız? Bugün mevcut bulunan İslamların üzüm suretindeki müstahzaratı, hiristiyanların bu suretle imal etmiş bulundukları bu gibi küul dolayısıyla para etmektedir (s.104).*"

Maliye Vekili'nin kanun teklifine karşı geliştirdiği savlardan sadece biri olan bu itiraz, içki yasağı konusunun, üretim işbölümünde müslim- gayrimüslim kesimler arasındaki ilişkiyi yeniden düzenlemede işlev üstenebileceğini de göstermektedir.

Bütün savlardan sonra Maliye Vekili, işin mali cephesinin, devlet bütçesine ilişkin cephesinin çok daha önemli olduğunu vurgulayarak itirazlarını bitirmiştir: "*Fakat şu meselei iktisadiyeden ziyade bendeniz meselenin bir ciheti maliyesini görüyorum ki, o ciheti maliye bilhassa bendenizi müteessir ediyor."* İçki kullanımına, üretimine ve ticaretine değil, sadece içki dışalımına yasak getirilmesini isteyen Maliye Bakanı kısaca, yasak değil, vergi artışı istemektedir. Bakan, "Şarabın beher yüz litresinden on beş kuruş" alınan resmin, iki yüz kuruşa yükseltilmesini öngören bir kanun teklifi vermiştir. Maliye Vekili'ne göre içki yasağı, bütçe için önemli bir gelir kaybına yol açacak işgal altındaki topraklardan vergi toplanamamasının yarattığı sorunları ağırlaştıracaktır : "*Maalesef aksamı memaliki osmaniyeden bazılarının düşman istilası altında bulunması nazarı dikkat ve mütaleaya almış olsak bile, yalnız şu Meni müskirat kanununu kabul etmek suretile bütçeye vuracağımız darbe, lâakal bir milyon liradır ... Eğer bunları kabul buyurmıyacak olur iseniz, o zaman bütçeyi katiyen tevazün ettriremeyiz (s.104)*."

Sorun sadece bütçenin denkleştirilememesi sorunu değildir, Maliye Vekili'ne göre içki için vergi artışı yapılmazsa hükümetin savaş gücü de zayıflayacaktır: "*...Heyeti âliyeniz en son fedakârlığı yaparak bu mükellefiyeti koymıyacak olursa, emin olunuz efendiler, ne kudreti harbiyeniz, ne kudreti siyasiyeniz, hiç birisi müsmir olmayacaktır* (s.104)." İçki yasağı ile savaşı birbirine bağlamak güçlü bir sav niteliğindedir. Ancak, Maliye Vekili'nin bu savı da kabul görmeyecektir.

Maliye Vekili, eşitlik ve vergi adaleti ilkelerini de içki yasağı aleyhinde kanıt olarak kullanmıştır. Eğer içki yasağı kabul edilirse, bunun yol açacağı vergi kaybı içmeyenleri de kapsar şekilde tüm topluma yayılacaktır. Bu ise makul değildir: "*Müskiratı itiyat edenlerin mükellefiyetini müskirat içmeyenlerin üzerine yıkacağız. Dünyada bundan gayrimakul şey olur mu? (s.105)*"

Maliye Vekili'nin aleyhteki kanıtlarından sonra Sıhhiye Encümeni adına konuşan Bursa mebusu Operatör Emin Bey[40] hem iki ay önce Maliye Vekaleti'nden bir önceki bakanın imzasıyla gönderilen içki yasağı için mali bakımdan bir sakınca olmadığını belirten yazıyı hatırlatmış ve hem de yasak lehindeki kanıtları ortaya koyan ilk mebus olmuştur: "*... Sonra üzümleri düşünüyorlar ve hep rüsum noktai nazarından düşünüyorlar. Üzümlerden yine ispirto yaparız ve ispirtoyu da boyarız. Binaenaleyh rakı suretile kullanılamaz (s.105).*"

### *B. Ali Şükrü'nün Görüşmenin Hakimiyetini Ele Alması*

Sıhhiye Encümeni adına konuşan Operatör Emin Bey'den sonra, yasak önerisinin sahibi olan Ali Şükrü Bey[41] konuşmasına başlamıştır. Trabzon mebusu Ali Şükrü Bey'in konuşması etkili olacak ve teklifin geneli kabul edilecektir.

Uzun konuşma sırasında, Maliye Vekili Ferit Bey sık sık müdahalede bulunmuştur. Bununla birlikte salondan gelen tepkiler ve katkılar Ali Şükrü'yü destekler niteliktedir. Tutanaklarda yaklaşık dört sayfayı bulan bu konuşma "bravo sesleri, alkışlar, müzakere kâfi sesleri" arasında sona ermektir. Bundan hemen sonra, müzakerenin yeterli görüldüğüne ilişkin

---

[40] İlk ve ortaöğrenimini Serfice'de (Yunanistan) tamamladıktan sonra İstanbul'da Askeri Tıbbiye'ye girdi. 1905'te yüzbaşı rütbesiyle askeri hekim oldu. 1910'da askerlikten istifa etti. Afyonkarahisar ve Konya'da birer özel hastane açtı. … Meclis'in bağımsız üyelerindeni,. 1923'te seçilemeyerek Meclis dışında kaldı. Bursa mebusu Emin Bey'in kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (7 Şubat 1922): "1- İrfan-ı milleti süratle yükseltmek. 2- İktisadiyatla alakadar bulunan vesait-i nafıayı tatbik ve tezyid etmek. 3- Neslin inkırazını mucib olarak kadar tehdidkâr bir şekil alan ahval-i sıhhiye-i umumiyeyi en ameli ve cezri surette hal-i tabiisine irca eylemek. 4- Ananat-ı esasiye-i diniye ve milliyeyi gözeterek tedricen içtimai inkılaplar yamak." **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.90

[41] Bkz.7 numaralı dipnot.

olarak verilen teklif kabul edilecek ve aynı gün yapılan üçüncü celsede maddelerin görüşülmesine geçilecektir.

Ali Şükrü konuşmasına, Maliye Vekili'nin içinde bulunduğu siyasi durumu açıkça saptayarak başlamıştır: Maliye Vekili, içki yasağı kanununun kabul edilmesinden korkmaktadır. Bu korkunun, aynı zamanda İcra Vekilleri Heyeti (hükümet) için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca, kimse içki lehinde olamayacağı için Maliye Vekili de (hükümet de) içkiye karşıdır. Bu dinin gereğidir. Hükümet enazından kanıt koyma düzeyinde köşeye sıkışmış durumdadır: "*Efendim, müskirat meselesi, bunun aleyhinde herkes bulunuyor. Hatta Meni müskirat kanununun kabul edileceğinden korkan Maliye vekili Beyefendi bile bunun fenalığında bizimle müttehittir. İslâm oldukları, insan oldukları için bunun menine taraftardır (s.105)*" Ali Şükrü'nün "bizimle müttehittir" saptamasındaki "biz" hükümet karşısındaki bir oluşumun izlerini taşımaktadır.

Ali Şükrü, hükümetin (Maliye Vekili'nin) bu müşkül durumunu saptayarak üzerine gitmiş ve Maliye Vekili'nin ortaya koyduğu tüm kanıtları çürütmeye çalışmıştır. Ali Şükrü'ye göre, ABD'nin içkiyi yasaklayamamış olduğu, Bolşeviklerin buna teşebbüs ettikleri ancak yasak kararı veremedikleri gibi saptamalar yanlıştır ("*... ezberden, işitme olan, menedememişte, teşebbüs etmiş gibi sözler doğru değildir.*")[42].

Maliye Vekili'nin içki yasağını uygulamak için yeterli araçları olmadığı yönündeki itirazına ilişkin Ali Şükrü'nün getirdiği eleştiri Meclis'te sert tartışmaya yol açmıştır. Çıkacak yasayı uygulayamayacak olan iktidar çekilmelidir[43]: "*Sonra meselede*

---

[42] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.1, İ:64, 13.9.1336, c:2, s. 105

[43] İçki konusunda hükümete yönelik eleştiri aynı zamanda örtük olarak Mustafa Kemal yönelik bir eleştiridir de. Kılıç Ali, anılarında Ali Şükrü'nün dini tutucu olduğunu ve Mustafa Kemal'in içki içmesini dedikodu konusu yaptığını anlatmaktadır: "Ali Şükrü Bey aydın ve yurtsever bir insandı. Buna karşı ruhen menfi yaradılışlı ve dini taassup sahibiydi. … Mecliste kendisiyle sık sık görüşürdüm. Gazi'den hoşlanmadığını biliyordum. Gazi'nin içkisinden dedikodu konusu yapanlardan biri de oydu." **Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin**

*en ziyade aleyhdarların noktai istinadı; kabiliyeti tatbikiyesi yoktur demeleridir. Bu nokta, bilhassa bir Hükûmet memuru için, kabiliyeti tatbikiyesi yoktur demek bir dereceye kadar züldür, tatbik edemeyen çekilir (s.106).*" Bunun üzerine Maliye Vekili, "*bendeniz şimdi çekilirim*" karşılığını vererek "*zül tabirini geri alın*" talebinde bulunmuştur. Ali Şükrü konuşmasını sürdürerek: "*Ben kanunu tatbik edemem diyen bir Hükûmet, bence, Hükûmet mevkiinde durmağa lâyık değildir*" deyince salondan gürültüler yükselmiş, Maliye Vekili Ferit Bey talebini tekrarlamıştır: "*Sözünü geri al; çünkü ayni suretle ben de sizi tahkir ederim.*" Ali Şükrü bu tepkiler üzerine, görüşmelerin aksamaması gerektiğini de düşünerek, hakaret olarak algılanan sözlerini geri almıştır: "*Efendim, anlıyorum ki yoktan bir mesele çıkarılmak isteniyor. Binaenaleyh bu meseleyi kapatıyorum. Zül tabirini geri alıyorum, deyeceğiniz var mı?*"

Ali Şükrü'nün "deyeceğiniz var mı?" meydan okumasıyla yaptığı bu taktik geri çekiliş, kanun görüşmelerini sürüncemede bırakmak isteyen hükümetin beklentilerini boşa çıkaracaktır. Ali Şükrü, "uygulayamayan gider" itirazını da yumuşatmıştır: "*Zaten hangi kanunu tatbik ediyoruz ya ... Haydi yüzde yirmi veya yüzde otuz tatbik etsek bundan zarar mı görürüz rica ederim? (s.106)* Madem içki gelecek nesiller ve genel sağlık için zararlıdır; içki yasağı da ne kadar uygulanırsa o kadar kârdır.

İçki yasağı kanununun, kolluk kuvvetlerinin zayıflığı ve bozukluğu nedeniyle uygulama güçlüğü ile karşılaşacağı savına Ali Şükrü biri teknik biri ise tam anlamıyla siyasi bir yanıt vermektedir. Ona göre, Maliye Vekili'nin önerdiği vergi artışı ile içki yasağı aynı derecede uygulama güçlüğü ile karşılaşacaktır: "*Bence, bu kanunun tatbikı için ne kadar kuvvei inzibatiye lâzım ise, rüsum arttırıldığı zaman husulü tabiî olan kaçakçılığın meni için de o kadar lâzımdır. Resme zammedersek, o zaman kaçakçılığa revaç vereceğiz ve bugünkü*

---

**Anıları,** (Der. Hulusi Turgut), İşbankası Yayınları, 7.B., İstanbul, 2006, s.195

*resmi de alamayacağız (s.107).*" Bu teknik gerekçenin ötesinde, Ali Şükrü'ye göre içki yasağı kanunu uygulanma gücünü halkın ruhuna uygunluğundan alacak, halk onun gönüllü bekçisi olacaktır: "*bu kanunun kabiliyeti tatbikiyesi efendiler, halkın ruhuna tevafukundadır, halkın ananatına tevafukdadır (s.107). ... Bu kanunun hasbî nigehbanı da vardır, yani bütün millet. Buna riayet etmeyenleri, hatta bendeniz bile görürsem, derhal polise haber veririm. İster ahaliden ister memurinden olsun. Hatta Maliye Vekilini bile.*" Maliye Vekili Ferit Bey, gülüşmeler arasında Ali Şükrü'ye cevap yetiştirmiştir: "*Siz onu göremezsiniz ben aksini görürüm.*"

Ali Şükrü milletin bu yasağın gönüllü bekçisi olacağına ilişkin bir örnek de vermektedir: "*Size misal söyleyeyim: İstanbuldan fekki irtibat eden Balıkesiri ve havalisinde, yani hükûmet nüfuzu üzerinden kalkıpta halk sırf kendi işini bir dereceye kadar idareye başladıkları zaman, bunu menetmişlerdi. Buna karşı efendiler isyan çıkmamıştır. (Doğrudur sesleri).* (s.107)" Ali Şükrü verdiği örnek ile içki yasağının sadece dini hukukta değil, toplumsal yapıda da yeri olduğunu göstermektedir. İçki yasağı, sağlık için gerekli olduğu gibi, dini hukukun ve hatta iktidarını kendiliğinden oluşturan halkın doğal hukukunun da bir kuralıdır.

Bağcılığın zarara uğramaması için de bir önerisi bulunmaktadır: "*Bağcıların hukukunu muhafaza milletin hukukunu muhafazadır. Bu gün görüyorsunuz ki, memleketin ve bütün dünyanın geçirmekte olduğu büyük bir inkilâpta, bir çok muazzam teşebbüsatı maliyeyi Hükûmet millete veriyor, bugün şimendiferler, kömür ocakları filân hep millileştiriliyor. Bizde bunu millileştirebiliriz. Hükûmetin yahut milletin kontrolü altında bir sendika halinde, bir şirket halinde müstahsillerin üzümlerinden ispirto istihsal edilir ve ihraç edilir. ... Üzümden mutlaka rakı yapmak, şarap yapmak şart değildir* (s.107)." Ali Şükrü, alkol üretiminin devletleştirilmesini, devlet tekeline alınarak bir kamu girişimi oluşturulmasını öneriyor. İçki yasağı kaldırıldığında kabul edilecek model de bu olacaktır. Ali Şükrü'nün bu önerisi, içki yasağı kabul edildiğinde benimsenmemiş ancak yasak kaldırıldığında, alkol üretimi de devlet tekeline alınmıştır. Piyasadan "çalınan" bir üretim alanı

olarak alkol üretiminin tekrar piyasaya devri 2004 yılında, Tekel'in özelleştirilmesiyle gerçekleşecektir.

Ali Şükrü içki yasağı gelirse maliyenin zaafa düşeceği itirazını miktarın pek de önemli olmadığı yanıtıyla karşılamıştır : "*Vaziyeti maliye itibarile Ferit Beyefendinin rakamı pek büyük zannediyordum. On milyon lira gaip edeceğimizi zannediyordum. Bu hiç bir şey değildir. ... Maliye Nazırı Beyefendi yirmi milyon lirayı, daha doğrusu on dokuz milyon lirayı her nereden bulacaksa, lütfen bir milyon lirayı da oradan bulsunlar, memleketin nüfusunu, sıhhatini muhafaza buyursunlar (s.107).*" Maliye Vekili, oturduğu yerden "*içmeyenlerden*" diye seslenmesi üzerine Ali Şükrü, alkışlarla karşılanan bir yanıt vermiştir: "*Demin bir arkadaşımız ayyaşların vereceği parayı biz mi vereceğiz dediler. O halde frengi hastanalerini kaldıralım."*

Ali Şükrü, içki yasağının sadece Müslümanlar için geçerli olması, gayrimüslimlerin yasak kapsamı dışında bırakılması gerektiği savına, tamamen din dışı bir gerekçe kullanarak yanıt vermektedir. Yasak, dini bir yasak değildir; kamu sağlığını korumayı amaçlamaktadır. Nitekim Hıristiyan halkların devletleri de içki yasağı getirmektedir: "*Efendiler, şimdi bir de hıristiyanlık meselesi mevzubahis oldu. Evvelce Amerika ve Rusya ve son zamanlarda Avusturalya gibi Hükûmetler bunu tatbik etmişlerdir. O Hükûmetler, hıristiyan olmak itibarile, sırf sıhhatı umumiyeyi ve sıhhatı beşeriyeyi muhafaza için şöyle bir kanun tatbik ettiği halde biz ne için kendi <u>millet</u>imizi muhafaza için koymak istediğimiz bir kanunda <u>tebaa</u>mız olan hıristiyanları ayıralım (abç.)? Kanunun tatbikını sıhhatı umumiye noktai nazarından istiyoruz. Hıristiyanların bu husustaki şikâyetleri dinlenemez, çünkü onların medarı istinatları olan Amerika gibi hıristiyan bir hükûmet kabul etmiştir. Ermenilerin makamı şikâyeti Amerika idi. O kabul edildikten sonra makamı şikâyet yoktur. Kimse bir şey diyemez* (s.106)."

Ali Şükrü'nün konuşmasında, gayrimüslimlerden değil de açıkça Hıristiyanlardan söz edilmektedir. Ayrıca Ali Şükrü "kendi milletimiz" ve "tebaamız" karşıtlığını kullanmaktadır.

İçki yasağının mali yönü tartışılırken Ali Şükrü Bey'in ortaya koyduğu kanıtlar, içki yasağı ile ülkedeki zenginliğin bölüşümüne müdahalede bulunma amacının bulunduğunu da göstermektedir (s.108):

> "ALİ ŞÜKRÜ B. – … Memlekette yüz yirmi milyon kilo meşrubat sarfolunuyormuş, 120 milyon kilonun Rum ve Ermenilerin cebine verdiği para … Rica ederim… .
>
> REFİK B. (Konya) – Apartman yaptırıyorlar.
>
> ALİ ŞÜKRÜ B. (Devamla) – Fevzi paşa hazretleri geçenlerde bilmünasebe demişlerdeki, berayi teftiş Erzuruma gittiğim zaman, Erzurum halkının ileri gelenleri, memlekette işret istimalinin harpten evvelki zamana nazaran iki misli olduğunu söylemişlerdi. O vilâyette bir çok nüfus zayi olduğu halde! … Tahkikat icra ettim. Gördüm ki, üç tane Rum bunu yapıp satıyor. Rica ederim. Zannederim ki, (İbranos)zadelerin Ermenistan için istikraz yaptığını gördünüz.
>
> REFİK B. (Konya) – Aşağı yukarı Yunanistan da böyle yükseldi.
>
> ALİ ŞÜKRÜ B. (Devamla) – Yunanistanı yükselten bizim verdiğimiz paralardır. Maliye bir milyon kazanacak diye bir çok insanın hezale uğraması bahasına olarak bize açıkça düşmanlık eden hiristiyanların cebine laakal on milyon lira para girecektir.
>
> Dr. MAZHAR B. (Aydın) – Aferin Şükrü Bey aferin …"

İçki yasağı Rumlar ve Ermenilerin iktisadi gücünü zayıflatacak bir araç olarak görülmekte; gayrimüslimlerin içki üretimi ve ticaretinden elde ettikleri zenginliğin, hem ülke içinde bir sorun olduğu hem de bu milletlerin eski Osmanlı topraklarında devlet kurmalarına yardım için kullanıldığı düşünülmektedir. Tartışmada Türk milleti kavramı kullanılmamakta Rum ve Ermenileri dışlayan bütünlük İslam üzerinden kurulmaktadır.

Bütünleştirilecek topluluk dinle tanımlanmakta, buna karşılık dışlananlar hem dini hem de etnik farklılığı ile belirlenmektedir. Etnik farklılığın din farklılığı dolayımıyla ortaya konduğu da düşünülebilir.

İçki yasağı, teklifi getiren Ali Şükrü'nün kafasında da toplumsal/iktisadi işbölümüne önemli bir müdahale aracı olarak yer almaktadır.

Rum ve Ermenilerin içkiden, müslümanlar aleyhine kazandıkları zenginliklere ilişkin yukarıdaki açıklamalarına karşın Ali Şükrü bunun hemen ardından, içki yasağı önerisinin sadece nesli korumak düşüncesine dayandığını da ileri sürmüştür: "*Benim böyle bir kanun lâyihasını takdim etmekten maksadım, sırf neslimizi bu müthiş belâdan kurtarmak içindir. Dini ciheti herkes için malûmdur (s.108).*" Din zaten Meclisin ortak kabulüdür ve Anayasa hükmüdür[44]. Şimdi yapılan dinin yasağını toplumsal yaşama geçirmektir: "*Efendiler, bu günkü vaziyette Amerika, Avusturalya, Bolşevikler içkiyi menettikleri bir sırada zaten Kanunu esasisinde dini, dini islâm olan Büyük Millet Meclisi, dinen tahrim edilmiş olan meseleyi, içtimai noktai nazarından da tahrim ederek sureti katiyede men eder (s.109).*"

---

[44] O tarihte, TBMM Hükümeti'nin ikili iktidarı karşısında şeklen de olsa, hâlâ yürürlükte bulunan 1876 Kanunu Esasisin'in 11. maddesi: "Devleti Osmaniyenin dini İslâmdır. Bu esası vikaye ile beraber asayişi halkı ve adabı umumiyeyi ihlâl etmemek şartile memaliki Osmaniyede maruf olan bilcümle edyanın serbestii icrası ve cemaatı muhtelifiye verilmiş olan imtiyazatı mezhebiyenin kemakân cereyanı Devletin tahdi himayetindedir."Ayrıca, 7. maddeye göre, Padişah'ın hukuku arasında "…ahkâmı şeriye ve kanuniyenin icrası…" bulunmaktadır. 1921 Anayasası'na bu son hüküm, Meclisin görevi olarak geçecektir. 1921 Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun 7.maddesi: "Ahkam-ı şeriyenin tenfizi, umum kavaninin vazı, tadili, feshi ve muahede ve sulh akdi ve vatan müdafaası ilanı gibi hukuk-u esasiye Büyük Millet Meclisine aittir. Kavanin ve nizamat tanziminde muamelat-ı nasa erfak ve ihtiyacat-ı zamana evfak ahkam-ı fıkhiye ve hukukiye ile adab ve muamelat esas ittihaz kılınır. Heyet-i Vekilenin vazife ve mesuliyeti kanun-u mahsus ile tayin edilir."

Konuşmasında dikkat çeken bir nokta da "devlet"ten söz etmemesi; anayasayı Büyük Millet Meclisi'nin kuruluş kanunu gibi kabul etmesidir. Bilindiği üzere henüz yeni bir devlet kurulmamıştır. Anadolu'daki Meclis Hükümeti İstanbul karşısında ikili iktidar yaratmış durumdadır.

Ali Şükrü'nün teklifin kabul edilerek içkinin kesin biçimde yasaklanması temennisi ile biten konuşması, "*bravo sesleri, alkışlar, müzakere kâfi sesleri* (s.109)" ile karşılanmıştır.

İçki yasağı teklifinin birden fazla amacı olduğu söylenebilir. Dinin gereklerini toplumsal yaşama uygulamak bunlardan biridir.[45] Toplumsal yaşamı düzenleyecek hukuk kurallarını oluşturma işinindin ile olan bağının henüz kesilmediği görülmektedir. Dinin gerekleri, yasa teklifinin kabulü için güçlü bir gerekçe oluşturmaktadır. Bunun dışında, Ali Şükrü'nün içki yasağı teklifi, işgale ve işbirlikçi hükümete karşı yürütülecek mücadelede için gerekli olan toplumsal düzenin sağlanması ve Meclis hükümeti otoritesinin denetim altındaki yerlere dayatılması arayışına da dayanmaktadır. Ayrıca, dini inançlarının korunduğunu düşünen Müslüman halk ile Meclis arasında fikri bağ da yaratılabilecektir. Bunun dışında, en önemli amaçlardan biri de içki yasağı aracılığıyla, gayrimüslimlerin, toplumsal işbölümünün bir alanından dışlanması ve iktisadi güçlerinin kırılmasıdır.

---

[45] Falih Rıfkı bu dönemi şöyle tasvir etmektedir: "İstanbul Tanzimat'a doğru, Anadolu ise Tanzimat'tan geriye doğru yuvarlanıp gidiyordu. Büyük Millet Meclisinde bir hoca milletvekili Teşkilât-ı Esasiye Kanununda Büyük Millet Meclisinin kanun koymak hakkı bahis konusu edildiği sırada, kürsüye çıkmış, Tanrı'nın kitabı dururken kanun koymak iddiasında bulunan bir Meclis'te üye kalamayacağını söyleyerek memleketine dönmüştü. Mekteplerden resim dersi kaldırılıyor, Anadolu'da alabildiğine medrese açılıyordu. Men-i müskirat kanununun tartışması sırasında iki hoca Meclisin sokağa doğru penceresini açarak: - Ey ümmet-i Muhammed, din elden gidiyor, diye avaz avaz haykırmışlardı." Atay, **Çankaya,** s.328

### *C. İcra Vekilleri Heyeti'nin Direncinin Kırılması, Teklifin Bütünün Kabul Edilmesi*

13 Eylül 1920 tarihli oturumda Maliye Vekili'nin aleyhte ve teklif sahibi Ali Şükrü Bey'in lehte konuşmalarından sonra, ne yapılacağı, neyin oylanacağı konusunda tereddüt yaşanmıştır. Riyasete çeşitli teklifler sunulmuştur.

İcra Vekilleri Heyeti, kanunun görüşülmesini erteletmek için umutsuz bir girişimde daha bulunmuştur.

Maliye Vekili, içkiden alınacak resmin artırılması için bir kanun teklifi vermiş ve bunun görüşülmesini istemiştir. Ali Şükrü ise bu teklifin oylanmasının gereksiz olduğunu, kendi teklifinin öncelikle oylanması gerektiğini zira bu kabul görürse içki resminin artırılması teklifine yer olmayacağını savunmuştur. Bunun üzerine, Burdur mebusu Soysallı İsmail Suphi Bey, içki yasağı teklifi aleyhinde söz söylemek istemiş ancak, bundan sonra artık müzakerenin yeterli olup olmadığı hakkında görüşme yapılabileceği belirtilince isteminden vazgeçmiştir. Lâzistan mebusu Âbidin Bey[46], "*müzakerenin kifayeti ile Maliye vekilinin bu rüsumun tezyidi hakkındaki teklifinin reye vazını teklif*" etmiştir. Reis, sadece görüşmelerin yeterli olduğu önerisini (yeterlilik önerisini) oya sunmuş teklif kabul

---

[46] "İlk ve ortaöğretimini memleketinde (Kosova) tamamladıktan sonra İstanbul'a gelerek Askeri Tıbbiye'ye girdi. 1910'da tabip yüzbaşı rütbesiyle mezun oldu. Gülhane Askeri Hastanesi'nde bir yıl staj yaptıktan sonra Edirne'de alay tabipliğine atandı. Balkan Savaşı'na katıldı. Birinci Dünya Savaşı'nda Teşkilat-ı Mahsusa'da görevlendirilerek İran'a gitti. Muş, Elazığ, Erzincan, Kayseri ve Batum'da görev yaptı. Kafkas tümeninde Doğu Harekatı'na katıldı. 1920'de Lazistan milletvekili seçildi. İkinci Grup üyesiydi.1923'te Meclis dışında kalınca askeri görevine devam etti." Lazistan mebusu Abidin Bey'in "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (15.12.1921): "Bu topraklara servet ve kan vergileriyle merbut bulunan efradın arasında daima bir uçurum teşkil eden sınıf farklarını yani paşalığı, beyliği, efendiliği, ağalığı halk hakimiyeti kanunlarıyla … bir daha hortlamayacak surette yere gömmek …", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.284.

edilmiştir.[47] Başkan ayrıca, içki yasağı kanunu ile içki resminin artırılması tekliflerinin ayrı ayrı görüşülmesini oya sunmuş ve bu "ekseriyeti âzime ile kabul olun"muştur (s.110). Bunun üzerine Maliye Vekili, kendi teklifinin önce görüşülmesini istemişse de Reis, herhangi bir oylama yapmadan "*müsaade buyurun. Rüznamei müzekeratımızda bulunan ve minveçhin müzakeresine başlamış olduğumuz Menimüskirat kanununun müzakeresine devam ediyoruz*" diyerek sözü Kastamonu mebusu Dr. Suat Bey'e vermiştir.

Bu teklif ve oylama karmaşasından içki yasağı kanunu teklifi sıyrılmış ve İcra Vekilleri Heyeti'nin direnişi büyük ölçüde kırılmıştır.

Dr. Suat Bey'in[48] içkinin zararlarını tıbbi olarak ortaya koyan uzunca konuşması, teklifin tümü üzerinde yapılan son değerlendirme olmuştur. Suat Bey'in konuşmasından sonra Reis, Konya mebusu Refik Bey'in "müzakerenin kifayetine" dair teklifini oya sunmuş ve müzakerenin kafi görüldüğüne karar verilmiştir (s.111). Maliye Vekili, "ekseriyet yoktur efendim" diyerek itiraz etmiş, lehte ve aleyhte söz isteyenler olmuş, ancak Reis, "beş dakika teneffüs" kararı alarak oturuma ara vermiştir.

---

[47] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.1, İ:64, 13.9.1336, c:2, s. 110

[48] "İlk ve ortaöğrenimini İzmir'de tamamladıktan sonra İstanbul'a geldi ve 1902'de Tıbbiye Mektebi'ni bitirdi. Aynı yıl içinde Keskin Belediye Tabipliği'ne atandı. … 1918'de Kastamonu Sağlık Müdürlüğü görevine atandı. 1919'da Damat Ferit Paşa hükümetince görevinden alındı. … Birinci Grup üyesiydi. 1923'te Meclis dışında kaldı." Kastamonu Mebusu Suat Bey "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna en uzun yanıtlardan birini vermiştir (28 Ocak 1922): "İstiklal mücadelesi nerede ve nasıl yapılmış olursa olsun onun hedefi nihayet iki şeydir: Birincisi namus ve haysiyeti milleti kurtarmak, ikincisi hakkı-ı hayat-ı milleti kurtarmak. … Bilmek lazım gelir ki gerek memleketin müdafaası ve gerek imar ve tanzim edilmesi için herşeyden evvel bir nüfus siyaseti kabul ve bunu camia hukuku meyanında idhal ederek müstacelen tatbikine başlamak lâzımdır.", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.246-248

Oturumu yöneten, Reisi Sani Vekili Vehbi Efendi Hazretleridir.[49]

Vehbi Efendi Hazretleri, içki yasağı kanununun bütünün kabul edildiğini, maddeler üzerindeki görüşmelere geçileceğini duyurarak üçüncü oturumu açmıştır: "*Efendim, ekseriyet hâsıl oldu. Müzakereye başlıyoruz. Meni müskirat kanununun heyeti mecmuası kabul edildi. Maddelerin müzakeresine geçeceğiz*".[50]

İsmail Suphi Bey (Burdur) teklifin henüz kabul edilmediği yönünde itirazda bulunmuş, ancak Celse Reisi Vehbi Efendi, itirazı hiç dikkate almadan, içki yasağı teklifinin ivedilikle görüşülmesi teklifini oya sunmuştur. Oylamada, kanunun "müstaceliyetle müzakeresine" karar verilmiştir.

Kanunun tümünün kabul edildiği kararına İcra Vekilleri Heyetinin karşı çıkmaması ilginçtir. Maliye Vekili, maddelerin görüşülmesine geçilince, ilk madde okunduktan sonra yeni bir geciktirme girişiminde bulunacak ve yine başarılı olamayacaktır.

Kanunun teklifinin tümü kabul edildikten ve müstaceliyet kararı verildikten sonra, ilk madde okunmuş, ancak madde görüşülemeden yöntem tartışması başlamıştır. Ortada, Ali Şükrü'nün meni müskirat kanunu teklifi ile daha sonra Sıhhiye ve Şeriye encümenlerinden gelen teklifler sonucunda üç metin bulunmaktadır. Meclis bunların hangisini görüşecektir veya hepsini ele alacaksa hangi yöntem ve sırayla ele alacaktır? Sonuçta, oylama yapılmış ve Ali Şükrü Beyin "*lâyihai kanuniyesinin esas ittihaz edilmesi*" kabul edilmiştir. Maliye Vekili Ferit Bey, görüşülen birinci maddenin, içki yasağı getirmesi ile mevcut bir resmin kaldırıldığı bu nedenle de teklifin muvazenei maliye (bütçe) encümeninden geçmesi gerektiğini ileri sürmüş ancak bir sonuç alamamıştır (s.112).

---

[49] Bkz 36 numaralı dipnot.

[50] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.1, İ:64, 13.9.1336, c:3, s. 111 vd.

### 1. Maddelerin Görüşülmesi Esasa İlişkin Tartışmaları Canlandırıyor: "İrşadın Arkasında Sopa Da Bulunmak Lâzımdır"

Hangi teklifin temel alınacağına ilişkin tartışma kısa sürmüş, Ali Şükrü Bey'in teklifindeki 1. maddenin görüşülmesine devam edilmiştir. 13 Eylül 1920 tarihli oturum birinci maddenin kabulü ile sona ermiştir. Görüşmeler ertesi gün, 14 Eylül 1920 tarihinde ikinci madde ile başlamış ve kanunun kabulü ile sona ermiştir.

Maddeler üzerindeki görüşmelerin takip edilmesi, içki yasağı konusunun karmaşık niteliğini ortaya koymakta yardımcı olabilir.

Teklifin ilk maddesi şu şekildedir: "Madde 1 – *Memaliki Osmaniyede her nevi müskirat imal, ithal, füruht ve istimali sureti katiyede memnudur.*" Bu madde, "*sureti katiyede*" ibaresi dışında kanunlaşacaktır.

Birinci madde hakkında yapılan görüşmelerde maddeden ziyade genel olarak içki yasağı konuşulmuştur. İlk söz alan Burdur mebusu İsmail Suphi Bey[51], birinci maddenin "tayyını (kaldırılmasını) teklif ederek içki yasağı aleyhinde bir konuşma yapmıştır. Bu maddenin kaldırılması elbette kanunun teklifinin tümünü geçersiz kılacak niteliktedir. İsmail Suphi Bey,

---

[51] Vefa İdadisi'ni bitirdikten sonra Hukuk Mektebi'ne girdi. Öğrenciliği sırasında adliye örgütünde devlet hizmetine girdi. 1908'de adliye örgütünden ayrılarak Servet-i Fünun dergisinde yazarlık yapmaya başladı. … Bir süre Hakimiyet-i Milli gazetesinin başyazarlığını üstlendi. … Meclisin bağımsız milletvekillerindendi. 1923'te milletvekilliği sona erdi.", İstanbul Mebusu Ahmet Ferit Bey'in "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (26 Nisan 1922): "Evvela memleketimize uzun bir sulh ve sükûn lazımdır….Yemen'de, Irak'ta milyonlarını ve milyonlarını bırakmış Türk köylüsü artık nefes alsın ve şu boş toprakları bol nesli ile şenlendirsin, sabanı ile sürsün; artık teri ile yad elleri değil, kendi toprağını ıslatsın. Bir de bize manevi ve ahlaki faziletler lazım.", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.83

konuşmasına Amerika örneğini çürütmek için başladığında teklif sahibi Ali Şükrü Bey yerinden müdahale etmiştir: "*Heyeti umumiyesi hakkında söylüyorsunuz. Madde hakkında söyleyiniz.*"[52]

İsmail Suphi Bey, kanun aleyhindeki görüşleri, biraz daha geliştirerek tekrarlamıştır. Amerika ve Rusya örnek gösterilerek içki yasağı getirilmesini eleştirirken bu ülkelerle kıyaslamalar yapmıştır: "*... Rusyada muvaffak olduklarını söylüyorlar. Çünkü Rusyadaki idare başka, Rusyadaki heyecanı buraya getiriniz, ben de sizinle beraberim ve taraftarım.*" Siirt mebusu Mustafa Sabri Efendi, yerinden "*bizde heyecan daha ziyadedir*" diye seslenmiştir. İsmail Suphi Bey'e göre Amerika'da içki yasağı yeni getirilmiştir ve başarılı olamayacaktır, ayrıca bizim seksen katlı binaları olan Amerika ile kıyaslanmamız da mümkün değildir: "*Efendiler Amerikanın (400) bin kilometre tulünde şimendifer hatları var, bizde dört bin kilometre şimendifer yok. Amerikada halkın yüzde ellisi darülfünundan mezundur. ... Amerikada seksen katlı binalar var. Rica ederim biz Amerika ile boy ölçüşebilir miyiz?*" Ayrıca, yasağın uygulanması için yeterli araçlar bulunmamaktadır: "*İdareyi değiştirirseniz en birinci taraftar benim. Bu çürük, sakat vesaitle meni müskiratın imkânı yoktur. Elyevm azim bir mücadele içindesiniz, İngiltere ile mücadele ediyorsunuz, İstanbulla, Yunan ordusile, yerle, gökle mücadele ediyorsunuz. ... Hangi vesaitle?*" İsmail Suphi Bey, konuşmasını "*müskirat istimalinin lehinde bulunmuyorum. Fakat diyorum ki; tâtbik imkanı yoktur*" diyerek ve "*sözümü kısaca kesiyorum. Çünkü söyletmiyorsunuz*" şikayetiyle bitirmiştir.

İçki yasağı aleyhinde konuşanlar kendilerini, içkiye karşı olduklarını belirtmek zorunda hissetmişlerdir. Dinen haram olan, yasaklanmış birşeyin savunulduğu izlenimi yaratmak korkusu nedeniyle içki yasağı aleyhinde konuşmak zor olmuştur.

---

[52] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.1, İ:64, 13.9.1336, c:3, s. 113

İçki yasağı aleyhinde konuşan İsmail Suphi Bey'den sonra kürsüye gelen Karesi mebusu Hasan Basri Bey[53], yine diğerleri gibi, görüşülen birinci madde üzerinde değil de, içki yasağı konusunda konuşarak bir savunu yapmıştır. İçki yasağı teklifi lehindeki düşüncelerini açık bir muhafazakarlıkla dile getirmiştir. Hasan Basri Bey, Ali Şükrü'nün bir önceki celsede dile getirdiği Balıkesir örneğini ilk elden aktarmaktadır:

> "HASAN BASRİ B. (Karesi) – … Biz Balıkesirde müskiratı menettik. Balıkesirde on yedi meyhane vardı efendiler, biz teşebbüsatı şahsiyemizle, azmimizle, imanımızla bu on yedi meyhanenin hepsini kapattık. Biyadayette cebir istimal etmedik; irşat, propaganda ile işe başladık. Meyhaneciler şikâyete kalkıştılar. Çünkü meyhaneleri bom boş kalmıştı. Sonradan ufak tefek, cebri andırır harekâtta da bulunduk. Bu, irşadatımızı sopa ile de teyit ettik. Binaenaleyh meyhaneler tamamen kapandı. Bizde yalnız irşat kafi değildir. Bu irşadın arkasında sopa da bulunmak lâzımdır.

---

[53] İlk ve ortaöğrenimini Balıkesir'de tamamladı. Ayrıca Mevlevihane Medresesi'nde öğrenim gördü. 1907'de liva tahrirat kaleminde katip olarak devlet hizmetine girdi. 1917'de Darülhilafe Medresesi'nde Türkçe öğretmenliği yapmaya başladı. … Meclisin bağımsız üyelerindendi. 1923'te Meclis dışında kaldı." Karesi mebusu Hasan Basri Bey'in "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (8 Kasım 1921): "… her şeyden evvel milletin ahval-i ruhiye ve içtimaiyesini nazar-ı itibara almak, onun samimi duygularına hürmet, hakiki arzularını tatmin etmek icab eder. … Bir milleti başka milletin mebdeleriyle, yabancı düsturlarıyla idare etmeye ve yükseltmeye çalışanların mesaisi hüsrandan başka bir netice vermez. … Milletimiz bir (İslam) heyet-i içtimaiyesi olmak itibarıyla onun ruhunda ve kalbinde yaşayan itikadi ve ahlaki esaslardan mütevellid (içtimaiyat)ı ve bundan muktebes (siyasiyat)ı vardır. Binaenaleyh bu heyet-i içtimaiyenin hükümeti her hususta bu desatir ve esasata göre teşeküll ve tanzim-i umur etmedikçe hiçbir çare-i selamet ümit edilemez. Hakiki ve tam manasıyla bir (hükümet-i İslamiye) teşkili lazımdır.", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.235-237

> HACI TEVFİK Ef. (Kângırı) – Peygamber de onu emreder."
>
> HASAN BASRİ B. (Devamla) – Balıkesiride münevver, gayri münevver, âlim, cahil, gani, fakir işrete hemen herkes veda etmiştir. … Amerikalılar münevverdir. Biz henüz o seviyeye gelmedik, tatbik edilemez diyorlar. Efendiler, gayri münevver halkta saffeti ahlâkiye daha fazladır…. Ah efendiler, ben münevverlerden müştekiyim, milletin zimamı idaresini eline alanların bir kısmından müştekiyim.
>
> HACI TEVFİK Ef. (Devamla) – Ha ha şimdi doğru dediniz.
>
> HASAN BASRİ B. (Devamla) – … meni müskirat meselesile müdafaai milliye arasında pek sıkı bir irtibat görürüm. Halkın hayatı milliyesini, ruhunu okşayınız; emin olunuz ki bizimle beraberdir ve müdafaai milliye meselesi de halledilmiş demektir (Bravo sesleri).
>
> Halk ile münevverler arasında müthiş uçurumlar vardır. Halk bizden ayrılmıştır. Biraz halka yakınlaşmak vadisinde icraata başlayalım, bu maddeyi kabul edelim, halk ile aramız daha ziyade yaklaşacak, bu açıklık azalacaktır. Halk mütedeyyindir. Mütedeyyin olan halk kendisine göre mütedeyyinane bir idare istiyor (s.114-115)."

Hasan Basri Bey, içki yasağı konusunda lehte olan kesimin gerekçelerinden enazından ikisini bütün açıklığı ile ortaya koymuştur. Dinin gereklerini zorla hayata geçirmek gerekir ve devlet yönetimi toplumun dini değerlerine duyarlı olmalıdır. Bunun dışında, aydınlanma ile muhafazakarlık arasında çatışma tüm saptamalarının geri planındadır. Milletin yönetimini ele alanların bir kısmı aydınlardır ve bunlar halkın ahlak saflığından uzaklaşmışlardır. Dini değerleri koruyan bir muhafazakarlık halk ile yöneticilerini yakınlaştıracaktır. Devlet dinin sopası olmalıdır. İçki yasağı kanunu ile devlet, dinin toplumsal yaşamdaki sopası olacaktır.

Aydınlanmacılar ve laik yönetim yanlıları, muhafazakarlar ile dini devlet yanlıları arasında açık bir ayrım görülmektedir. Bu karşıtlığın, Meşrutiyet parlamentosundan devralındığı düşünülebilir. Savaşı yürütecek Meclisin içinde de tekrarlanmakta, yeniden üretilmektedir. Eğer bir siyasi kanattan söz edilebilecekse, meni müskirat kanunu bu kanadın, Meclisin kuruluş aşamasındaki zaferini göstermektedir.

Hasan Basri Bey'den hemen sonra konuşan Antalya Mebusu Rasih Efendi[54] hükümetin dini emirleri yerine getirmesi gerekliliği konusunda destek vermiştir: "*Bu Hükûmet hilâfeti cami midir, değil midir? Cami ise, hilâfetin esası olan kuranın menettiği bir şeyi, bu Hükûmetin kanununda rüsum alacağız diye muhafaza edemezsiniz (s.115)*". Rasih Efendinin saptaması, Hasan Basri Bey'in, dinin gereklerini kanunla hayata geçirmek görüşünü tamamlamaktadır. Kanunlar dinin gereklerine aykırı olamaz.

İçki yasağı konusunda "dinin gereklerinin" basitçe dinin gereği olarak düşünülmediği, toplumsal ilişkilere bir müdahale aracı olarak da kullanılmak istenildiği görüşmelerde açıkça ortaya çıkmaktadır. Müslim – gayrimüslim arasındaki toplumsal dengenin değiştirilmesi amacı da sözkonusudur içki yasağında. Antalya Mebusu Rasih Efendi'nin konuşmasında yer alan örnek de, diğer konuşmacıların bu konuda aktardığımız görüşlerini destekler niteliktedir: "*Müslümanlar sırf bu sui istimal yüzünden servetlerini de mahvettiler. Evlerini de mahvettiler. Memleketlerini de mahvettiler. Bir defa sevahili şöyle bir gözünüzün önüne getiriniz. Bundan altmış sene evvel o sevahil bütün islâmlarla meskûn idi. Oradaki ânasırı saire pek akalliyette idi. Şimdi orada; maalesef sevahilde anasırı hıristiyaniye çoğalmış, ekseriyeti geçememiş, fakat evvelkine nisbetle çoğalmış, bir çok emlâk ve saire edinmişlerdir. Rica ederim, bunu bir düşününüz. Onlar oraya bakkal olarak gelmişler, meyhane açmışlar, meyhane defterlerini açınız, başka bir şey yoktur efendiler: Ahmedoğlu Mehmed. ... Sebebi başka bir şey değil, sebebi sırf budur. Eşraf ve ağniyanın eline*

---

[54] Bkz 24 numaralı dipnot.

*para geçtimi, başka bir şey düşünmemiş, yalnız içelim demiş, tükenince malını emlâkini vermeğe başlamış, ötekiler bu suretle çoğalmış, her şey onların eline geçmiş (s.116).*"

Birinci maddenin görüşüldüğü bu celseye, dinin gerekleri ve Müslümanların bu yasak aracılığıyla gayrimüslimlere karşı korunması görüşleri damgasını vurmuştur. Buna karşılık, Dr. Tevfik Rüştü Bey[55] (Menteşe mebusu), gayrimüslimler için ve tıbbi gerekliler konusunda içki yasağına istisna getirilmesini isteyen bir öneri getirmiştir. Tevfik Rüştü, müzakerenin kifayeti hakkında iki öneri verilip bunlar oylanacağı sırada ısrarla söz istemiştir: "*Reis Bey söz isterim. Rica ederim. Hiç mevzubahs olmayan mühim bir noktayı arz edeceğim ve maddenin tadili hakkında söz söyleyeceğim (s.116)*" Tevfik Rüştü çok kısa konuşmuş ve sadece gayrimüslimlerin kapsam dışında kalması için bir öneri vermiştir. Tevfik Rüştü'ye göre, içkinin imal ve ihracı serbest olmalıdır, ayrıca gayrimüslimlerin dini adetlerine saygı gösterilmelidir ve tıbbi ihtiyaçlar için, örneğin devlet tekeli gibi bir düzenleme yapılmalıdır: "*Eczayi tıbbiye evvelce kâmilen avrupadan geliyordu. Çalışkan Müslüman eczacılar ve kimyagerler bazı müstahzaratı da burada yapıyorlar, Pertev şurubu, Hasan kuvvet şurubu ve tentürler gibi paralarımızı bilâ lüzum avrupaya dökmek reva değildir* (s.116)."

Görüşmelerin tamamında hazır bulunarak gerekli durumlarda müdahale eden, teklif sahibi Ali Şükrü Bey bu noktada da açıklama getirmiştir: "*Bir kelime söyleyeceğim. Bendeniz müskirat diyorum, ispirto değildir. Efendim bizim menini arzu*

---

[55] Beyrut Fransız Tıbbiyesi'ni bitirdi.1909'da Selanik Sağlık Müfettişliği'ne atandı. İttihat ve Terakki Cemiyeti içinde siyasete atıldı. … Birinci Grup üyesiydi. Dönem içinde İstiklal Mahkemesi üyeliği yaptı. … 1923'ten 1939'a kadar İzmir'den araklıksız milletvekili seçildi. Menteşe mebusu Tevfik Rüştü Bey'in "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (14 Şubat 1922): "…İlim ve sa'yin kudreti ve erbâb-ı sa'yin hakimiyeti esasına ve halet-i ruhiyemizi de dahil-i hesab ederek içtimai, iktisadi bünyemizin icabına muvafık bir usul-i idare tesis etmekle kabildir.", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.306

*ettiğimiz ispirto değil müskirattır.*" Müskirat, şarhoşluk veren içki yasaklanmaktadır; ispirto üretimi (etanol, etil alkol) serbesttir. Ali Şükrü'nün açıklamasına göre, çalışkan Müslüman eczacıların çabaları önünde bir engel bulunmamaktadır.

Ali Şükrü'nün bu kısa açıklamasından hemen sonra yeterlik önergesi verilmiş ve yapılan oylamada müzakere kâfi görülmüştür.

Maddeye ilişkin değişiklik önergelerinden sadece Şeriye Encümeni tarafından verilen, yasağın "sureti katiyede" olduğunu bildiren ibarenin çıkarılmasını isteyen teklif kabul edilmiştir. Zira bu ibare bir tekrardan ibarettir (: "*Zira, mutlak kemaline masruf olduğu için yalnız 'memnu' kelimesi maksadı temin eder*" s.117).

Şeriye Encümeni'nin diğer bir teklifi ise kabul görmemiştir. Şeriye Encümeni, birinci maddedeki, "imal, dışalım, satım ve kullanma" yasağı için "haddi şeri" yani şeri ceza getirilmesini ve yargılamanın "mahkemei şeriye"de yapılmasını istemiştir.[56] Öneri reddedilmiştir.

Ali Şükrü Bey'in kabul edilecek kanun teklifinin 3. maddesinde, açıkça içki içenler veya gizli içip de sarhoşluğu görülenler için para cezası ve hapis cezası ile seçimlik olarak haddi şeri de öngörülmektedir. Ancak, Şeriye Encümeninin isteğinden farklı olarak, haddi şeri hakkında karar verme yetkisi şeri mahkemelere verilmemiştir. Adli mahkemeler şeri ceza hakkında da karar verebilecektir.

Bunun yanısıra, gerek şeriye encümeni teklifinde gerekse Ali Şükrü'nün kabul edilecek kanun teklifinde, şeri cezanın yalnızca bir seçenek olduğu görülmektedir. Zira gayrimüslimler de yasak kapsamındadır ve bu yasağı çiğneyen gayrimüslime şeri cezanın uygulanabilmesi mümkün değildir. Bu nedenle, Ali

---

[56] Şeriye Encümenin teklifi: "Madde 1 – Memaliki Osmaniyede müskirat imal ve istimali memnu olup haddi şeriyi icap edenler Mahkemei şeriyeye verilir. Haddi icap etmeyenler hakkında atideki mevat ahkâmı tatbik olunur."

Şükrü'nün metni, haddi şeriyi seçimlik tutup şeri mahkemeleri dışarıda bırakması bakımından daha işlevli görülebilir.

Birinci maddeye ilişkin kabul edilmeyen değişiklik önerilerinden biri de Erzurum mebusu Salih[57] ve Menteş mebusu Dr. Tevfik Rüştü imzasını taşımaktadır. Birinci madde görüşmeleri sırasında verilen bu teklif, kanuna bir madde eklenerek dini gerekler dolayısıyla içki içenlerin kapsam dışı bırakılmasını öngörmektedir ("*Madde 5 – Merasim ve itikadatı diniyeleri muktazasınca müskirat istimali mecburiyetinde kalanlar işbu kanun ahkâmından müstesnadır.*"). Teklif reddedilmiştir (s.117). Tevfik Rüştü aynı teklifi bundan sonraki maddelerin görüşmelerinde de tekrarlayacak ve yine sonuç alamayacaktır.

Böylece, meni müskirat kanunun ilk maddesi, küçük bir değişiklikle kabul olunmuştur ("*Madde 1 – Memaliki Osmaniyede her nevi müskirat imâl, ithâl, füruht ve istimali memnudur.*")[58].

---

[57] "Erzurum Mülkiye Rüştiyesi'ni bitirdi. Ayrıca medresede eğitim gördü. 1901'de öğretmen olarak devlet hizmetine girdi. 1905'te öğretmen okulunu bitirdi. Aynı yıl Erzurum Merkez İptidai Mektebi'nin Başöğretmenliği'ne atandı. 1913'te bu okulun müdürü oldu. 1916'da Erzurum'un işgale uğraması üzerine Bursa'ya gelerek ticaretle uğraşmaya başladı. Topladığı gönüllü kuvvetlerle Anzavur ayaklanmasının bastırılmasında görev aldı. 1920'de Erzurum'dan milletvekili seçildi. İkinci Grup üyesiydi. 1923'te Meclis dışında kalınca İstanbul'a döndü. Erzurum mebusu Mehmet Salih Efendi'nin "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (9 Kasım 1921): "Bade'l harp milletine, milliyetine, iradesine rabıtası lâyelzâl azim ve iman sahiplerinin re'sikâra getirmek şecere-i istiklal, kemirmekte olan bilumum ihtiras mikroplarını ilac-ı siyasetle tathir eylemek, memlekette tahakkümü, diktatörlüğü, eşhas hakimiyetini kaldırıp her şeyde kitabı âmir kılmak, … halkı müfrit sosyalizme doğru sevk ve irşadla istiklâlimizin nafi semeresi iktifa edilebilir ve illâ lâ", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.158

[58] "Madde 1 – Osmanlı memleketinde her türlü içki üretimi, dışalımı, satışı ve kullanılması yasaktır."

Kanunun maddelerinin görüşülmesine ertesi gün de devam edilecek ve görüşmeler sonuçlandırılarak Ali Şükrü'nün teklifi kanunlaştırılacaktır.

### 2. İkinci madde, "Şarap ve bira yasak değil mi?"

14 Eylül 1920 tarihli oturumda Reis, "Efendim, dünden mübaşeret etmiş olduğumuz meni müskirat kanununun birinci maddesi kabul olundu. İkinci maddesini müzakereye giriyoruz." diyerek görüşmeleri başlatmıştır.[59]

İlk söz alan Bursa mebusu Operatör Emin Bey[60], Encümen adına konuştuğunu, geçen oturumda görevi nedeniyle bulunamadığını, birinci madde hakkında konuşmak istediğini belirttikten sonra bu kanunla yasak edilen içkilerin rakı ve konyakla sınırlı olduğunu, bu aksaklığın düzeltilmesi gerektiğini söylemiştir. Yasaklanan "müskirat" değil, mevaddı muhammere" olmalıdır. Aksi halde, bira ve şarap yasak kapsamı dışında kalacaktır: "*Bu maddei kanuniye ile yalnız rakıyı ve konyağı menetmiş oluyoruz. Çünkü şarap ve bira müskirattan madut değildir. Bunların gerek fennî ve gerekse kanunî isimleri mevaddı muhammeredir. Binaenaleyh birinci maddedeki (müskirat) kelimesinden sonra (mevaddı muhammere) kelimesinin ilavesini teklif ediyorum. Encümen namına (s.123).*"

*Muhammer*, mayalanmış anlamını taşırken *müskirat*, sarhoşluk (sekr, sekir) veren şeyler anlamına gelmektedir.

Operatör Emin Bey'in, Encümen adına verdiği, teklif "muvafık sadaları" ile karşılanmış, bununla birlikte oylamada reddedilmiştir (s.123). İkinci madde okunarak görüşmelere başlanmış ancak, müskirat kelimesinin kapsamı konusundaki tartışma bitmemiştir.

---

[59] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.1, İ:65, 14.9.1336, c:1, s. 122 vd.

[60] Bkz 40 numaralı dipnot.

Söz alan Saruhan mebusu Refik Şevket Bey[61] de ikinci madde hakkında konuştuktan sonra bu tartışmaya da girmiştir: "*Zannederim gerek şarap, gerek bira müskirata dahildir. Binaenaleyh bu tabir kâfidir. Ayrıca bir madde koymağa lüzum yoktur.*" Bu sözler üzerine, Bolu mebusu Tunalı Hilmi Bey, oturduğu yerden, ortalığı karıştıracak bir soru sormuştur "*Afyon ne olacak?*"

Teklif sahibi Ali Şükrü Bey, tüm görüşmeler boyunca yaptığı gibi, müdahale ederek soruna açıklık getirmeye çalışmıştır:

> "ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) – Efendim, bendeniz pek kısa söyleyeceğim. Bizim teklif ettiğimiz maddede; müskirat kelimesi, müskir olan her şeye, hatta esrara da şamildir. Bunun içinde afyon da dahildir, tabii şarap ve bira da dahildir. Sekir veren herşey memnudur.
>
> BİR MEBUS B. - Ya tütün?
>
> "ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) – Tütün müskirattan değildir. Sekir vermez. (s.123)"

Ali Şükrü'nün açıklama çabası bu kez olumsuz sonuç vermiş, sekr (sarhoşluk) veren şeylerin içinde afyonun da yer aldığını söylemesi tepki yaratmıştır. Ali Şükrü, gelen tepkiler üzerine geri adım atacaktır. "Asabiyeti tevlit eden" sözlerini açıklamak zorunda kalacaktır.

---

[61] "İlk ve ortaöğrenimini Eşme ve İzmir'de tamamladıktan sonra Selanik'e gitti. Selanik Hukuk Mektebi'ni 1911'de bitirdi. Birinci Dünya Savaşı'na yedek subay olarak katıldı. 1918'de terhis olunca İzmir'de avukatlık yapmaya başladı. … Birinci Grup üyesiydi. Dönem içinde İstiklâl Mahkemesi başkanlığı ve Adliye Vekilliği görevlerinde bulundu. … 1950'de Demokrat Parti'den Manisa milletvekili seçildi. Adnan Menderes'in kurduğu ilk kabinede Milli Savunma, ikinci kabinede Devlet Bakanı oldu.", Refik Şevket Bey, "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna tek kelimelik bir yanıt vermiştir (18 Mart 1922): "Adalete", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.334

"İSMAİL SUPHİ B. (Burdur)[62] – Efendim müskirat olan her şey dahildir diye haşhaş tarlalarını sökecek miyiz? Rica ederim. Her şey buna dahildir demek manası çıkmasın. Afyon bizim en mühim menabii servetimizdendir. Tasrih buyurun rica ederim.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) – Efendim nasıl olur da afyon dahil olmaz? İngilizler Hintlileri afyonla mahvettiler, öldürdüler.

OPERATÖR EMİN B. (Bursa) – Afyon hakkında o kadar ısrar edilmemesini rica ederim. Çünkü efendim tababette afyonun istimal edildiği yüzlerce ilaç vardır. Şu halde eczaneleri de kapatmak gerekir. (...)

Dr. SUAT B. (Kastamonu) – Efendim 'müskirat' namile bu kanunun tasrih ettiği şey, münhasıran ispirto ve ispirtodan imal olunan şeylerdir. Yoksa burada afyonun, alâka ve münasebetini göremiyorum ve memlekette afyon istimalinden dolayı bir zararı içtimaî mevcut değildir. (...)

MEMET ŞÜKRÜ B.[63] (Karahisarısahip) – Efendim meni müskirat kanunile afyonun bir veçhile alâkasını göremiyorum. Bilirsiniz ki bu, memleketimizin mühim bir menabii serveti ve

---

[62] Bkz.51 numaralı dipnot.

[63] İlk ve ortaöğrenimini Afyon'da tamamladıktan sonra İstanbul'a gelerek Hukuk Mektebi'ne girdi. 1911'de mezun olduktan sonra Halep ve Kilis'te hakim ve savcılık yaptı. 1919'da Kilis savcı yardımcılığından istifa ederek adliye örgütünden ayrıldı. Afyon'da avukatlığa başladı. … İkinci Grup üyesiydi. 1923'te Meclis dışında kalınca Afyon'a giderek avukatlık mesleğine döndü. Karahisarsahip mebusu Memet Şükrü Bey'in "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (30 Ekim 1921): " … memlekette prensibin, kanunun hükümrân olmasına … dünya muamelâtının itikaddan ayrılmasına … sanayimizin infişafını teminle mevadd-ı ibtidaiyemizi imal edecek fabrikalar küşadına ….", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.225

> istihsaliyesidir. Ankara, Konya ve Afyon Karahisar, Alaşehir, İzmirde bir çok afyon istihsal edilir. Bunlar içinde en çok Afyon Karahisarda çıktığı ve bendenizde oralı olduğum halde bir fert bilmem ki afyon istimal etsin. Şu halde bunun bir mazarratı içtimaiyesi ve mazarratı şahsiyesi yok iken afyonu kanuna sokmak ve memleketin serveti umumiyesini baltalamak doğru değildir.
>
> ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) – Zannederim bendenizin söylemiş olduğum bir şey asabiyeti tevlit etti. Açık söyliyeyim; afyon ve esrarın nereden çıktığını bilmiyorum. Bendenizin maksadım esrardır. Esrar zaten memnudur, bunu karıştırmayalım, müskir olan her şey ispirtodan çıkan şeyleri murat ediyor. Emin Bey biraderimizin söylediği gibi şarap, bira ve şampanya gibi şeylerin hariç kalmamasıdır. Bu zapta geçtikten sonra ister mevaddı muhammereyi koyun, ister koymayın, bir şey değildir. Zapta geçmiştir (..)"

Ali Şükrü, konuşmasıyla hem afyon konusunda gerilen sinirleri yatıştırmış hem de esrarın, biranın, şarabın ve şampanyanın yasak olduğunu zapta geçirmiştir. Zapta geçmesi, kanunun yorumlanması bakımından önemlidir. Meclis görüşmelerinde terimlere yüklenen anlam kanun hükmüne dahil olmaktadır. Zira, kanunları yorumlamak Meclisin yetkisi dahilindedir.

Uyuşturucu ile doğrudan bağlantılı olmakla birlikte esas olarak müslüman çiftçilerin üretim alanı olan afyonun yasaklanması sözü, böyle bir teklif olmasa bile, büyük tepki çekmiştir.

Afyonun yasak kapsamında olmadığına ilişkin Ali Şükrü Bey'in açıklamasından sonra celse Reisi'nin "*şu meselede afyonun dahil olmadığına ittifak var zannederim. Bitti bu mesele kapandı*" sözleriyle ikinci madde hakkında verilen değişiklik önergelerinin okunmasına geçilmiştir. Ali Şükrü Teklifinin 2. maddesinde yakalanan "mevcut müskirat"ın müsadere" edileceği öngörülmüştür. Aydın Mebusu Tahsin Bey ise bu müskiratın "imha edilmesi"ni teklif etmiştir. İmha teklifi kabul edilmiş ve madde bu şekliyle kanunlaşmıştır ("*Madde 2 –*

*Müskirat imâl, ithal ve nakıl ve füruht edenlerden müskiratın beher kıyyesi için elli lira cezayı naktî ahiz ve elde edilen müskirat imha olunur."*).[64]

### 3. Üçüncü Madde, Genişleyen ve Sertleşen İçki İçme Yasağı

Üçüncü madde Meclis görüşmeleri sırasında en köklü değiştirilen madde olmuştur. Ali Şükrü'nün teklifinde "*işret ettiği görülenler ya haddi şer'i ile tedip olunur veyahut elli liradan iki yüz elli liraya kadar cezayi naktiye mahkum edilir*" şeklinde olan maddedeki suçun kapsamına "*hafiyen istimal edipte sarhoşluğu görülenler*" de eklenecek, ceza olanakları arasına da "*üç aydan bir seneye kadar hapis*" konulacaktır. Resmi sıfatı bulunanlar bu suçu işlemişse, memuriyetlerine son verilecektir. Ayrıca, bu cezalara karşı kanunyolu (temyiz, istinaf, itiraz) da kapatılacaktır.

Üçüncü madde, Yozgat mebusu Katip Feyyaz Âli Bey tarafından okunduktan sonra, ilk sözü asıl teklifin sahibi Ali Şükrü Bey almıştır. Ali Şükrü, görüşmelerin içki yasağı lehinde gittiğinden cesaret alarak olabilir, önerisinin kapsamını genişletmek istemiştir: "*Malûmu âliniz, bir kanun teklif edildiği zaman mükemmel yapılmaz, bilâhare bu hususta görüşülür, imali fikir edilir. Hatırıma bir şey geldi. O itibarla bendeniz de tadil yapacağım.*"[65] Ali Şükrü kanunu mükemmelleştirmek için, işret edenler saptanmasına ilişkin belirsizliğin giderilmesi gerektiğini belirtmiş ve cezalandırılan kişi resmi sıfatlı ise görevinin sona erdirilmesini önermiştir.

Resmi sıfatlı kişilerin görevden tard olunması, ilk metinde bulunmamaktadır. Ali Şükrü'nün bu yeni önerisine de destek

---

[64] "Madde 2 – İçki üreten, dışalımı yapan, taşıyan ve satanlara, içkinin her 1282 gramı için elli lira para cezası verilir ve elde edilen içki imha edilir".

[65] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.1, İ:65, 14.9.1336, c:1, s.125

gelmiştir. Yozgat mebusu Süleyman Sırrı[66], kendi idarecilik tarzından örnek vererek göreve son verme önerisini desteklemiştir: "*Bendeniz idare memuruyum. Şimdiye kadar ağzıma müskiratın bir katrası girmemiştir ve içenler de maiyetimde yaşamamıştır. Kaymakamlıkta hangi kazaya gittimse maiyetimde şerhuş olan memurlar yaşamamıştır (s.125).*" Süleyman Sırrı'nın, meslekten çıkarma önerisi derecelidir. İçki kullandığı için ceza alanlar ilk kez altı ay görevden uzaklaştırılacak, tekrarlanırsa meslekten çıkarılacaktır. Ancak bu öneri kabul görmeyecek ve ceza alanların doğrudan doğruya meslekten çıkarılmasını öngören düzenleme kabul edilecektir.

Süleyman Sırrı Bey, bunun dışında, "*bundaki tesir bittabi başkadır*" diyerek zanlıların tutuklu soruşturulması ve yargılanması önerisi getirmiştir. Bu öneri de kabul edilmeyecektir.

Memurların, meslekten çıkarılma cezası ile "*tam bir müslüman memur*" yapılması amaçlanmaktadır. Karesi mebusu Hasan Basri Bey[67] konuşmasında bu noktayı0020vurgulamış ve tepki çekmiştir: "*Ümit ederiz ki, halkı idare ile mükellef olan ve bu mükellefiyeti dolayısıyla pek ağır mesuliyetler altında kalan memurlarımız bu fedakârlık, vatanperverlik kabilinden olsun, evvel emirde bu kanunu kendi nefslerinde tatbik ederler. Bu kanun neşredildiği tarihten itibaren işrete veda ederler. Bunu memurlarımızdan, ben müntehiplerim namına rica ediyorum. Bu kanun neşredildiği tarihten itibaren memurlar tam bir*

---

[66] İlk ve ortaöğrenimini Yozgat'ta tamamladıktan sonra İstanbul'a giderek 1918'de Mülkiye İdadisi'nden mezun oldu. 1900'de Maarif Müdürlüğü'nde memur olarak devlet hizmetine girdi. Sınava girerek kaymakamlığa yükseldi. … Birinci Grup üyesiydi. Süleyman Sırrı Bey'in "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (9 Mart 1922): "Maarifin neşr ü tamîmi, fikr-i dinî ve millînin hiss-i vatanperverî ile müterafikan tememüv ve takviyesi …", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.382

[67] Bkz. 53 numaralı dipnot.

*müslüman memur olduklarını bütün kâinata göstermelidir* (s.126).”

Hasan Basri Bey’in “tam müslüman memur” arayışına, İzmit mebusu Hamdi Namık Bey[68] “*sözünüzü geri alınız, hiristiyan memur yoktur*.” diyerek itiraz etmiştir. Yerinden yaptığı bu çıkışla yetinmeyerek söz alan Hamdi Namık Bey “*yani siz rakı içenleri gâvur mu farz ediyorsunuz? Onu izah ediniz*” diye çıkışmıştır. Basri Bey’in ise “*tam müslümanca dedim*” diyerek kendini savunmuştur.

### a) Haddi Şer’i, Meclis şeri ceza kabul ediyor.

Üçüncü madde görüşmelerinde ortaya çıkan tartışmalardan biri de verilecek cezanın niteliğine ilişkindir. Saruhan mebusu Refik Şevket Bey[69], “*haddi şerî*” tabirinin “*mevcut kavanini nizamiyemiz namına ilk defa kabul olunmuş bir tabir*” olacağını belirtmiştir. Meclisin koyduğu (ve nizamiye mahkemelerinin uygulayacağı) kanunları ifade eden kavanini nizamiyeye ilk kez şeriatın bir düzenlemesi girmektedir.

Refik Şevket Bey haddi şeriyi de açıklamıştır: “*hadden anlamayacak olabilir. Maksat 80 deynektir.*” Terimde tekrarı önlemek için, “*burada ‘şerî’ tabirini kaldırmak yalnız ‘had’ demek kâfidir (s.125)*” önerisi getirmiştir. Öneri salonda gürültülü tepkiler toplamış, “şeri” teriminin kaldırılmasına kesin

---

[68] İlk ve ortaöğretimini Edirne’de tamamladıktan sonra İstanbul’a gelerek Mülkiye Mektebi’ne girdi. 1902’de Mürefte’de tahrirat katipliği ile devlet hizmetine girdi. Yurdun çeşitli yerlerinde tahrirat katipliği yaptıktan sonra 1918’de Münbiç kaymakamlığına atandı. … Meclis’in bağımsız üyelerindendi. 1923’te Meclis dışında kaldı. Hamdi Namık Bey’in “kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır” sorusuna verdiği yanıt (29 Ekim 1921): “… adaletin mutlak surette temini ile hakkın tecellisine ve maarifin ihtiyacat-ı asliyeye uygun şekilde tatbik ve teşmiline sarf-ı mesai edilmesine mütevakkıftır.”, **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.221

[69] Bkz 61 numaralı dipnot.

olarak karşı çıkılmıştır. Nitekim madde bu terimle yasalaşacaktır.

Kütahya mebusu Besim Atalay[70], haddi şeri teriminin uygun olmadığını daha açık biçimde anlatmıştır: "*Haddi şer'i meselesine gelince: Biz eğer müskiratın meni için bir kanun yapıyorsak haddi şer'i tabirine lüzum yoktur. Eğer ahkâmı fıkhiyeyi bihakkın tatbik edecek isek o vakit lâzım gelir (Kanundur sadaları). Eğer kanun ise haddi şer'i tatbikına lüzum yoktur (s.126).*" Besim Beyin görüşüne göre, dünya işleri düzenlemek için kanun yapılıyorsa, kanun konuluyorsa, şeri hükümlere başvurmaya gerek yoktur. Eğer kanun yapılmıyorsa, fıkhın (İslam hukukunun) kuralları uygulanacaksa, ancak o zaman haddi şeri cezasına başvurulabilecektir. Bu tavır, dini kurallarla dünyevi hukuk kurallarının ayrılması gerektiğinin kesin bir saptamasıdır

Onbir yıl medrese eğitimi görmüş Besim Bey'in açıkça laiklik düşüncesine dayanan bu açıklaması önemli tepki doğurmuştur. Meclisin, yasama yetkisinin niteliğine ilişkin tartışmalara yol açmıştır.

Encümen namına söz söyleyeceğini belirterek söz alan Umuru Şeriye ve Evkaf Encümeni Reisi Kırşehir mebusu Müfit Efendi[71] Meclisin teşrii yetkisine gönderme yaparak şeri sözcüğünün yarattığı "ürküntüyü" ortadan kaldırmaya çalışmıştır: "*Biz Meclisimize 'teşriî' sıfatını verirken bu kelimeden ürkmediğimiz halde, acaba 'haddi şer'i' lâfzından*

---

[70] "Uşak Rüştiyesi'ni bitirdikten sonra 11 yıl medresede öğrenim gördü. İstanbul'a gelerek 1909'da Öğretmen Okulu'ndan mezun oldu. 1909'da Konya Öğretmen Okulu'nda öğretmenlik yapmaya başladı. … Birinci Grup üyesiydi. … Dil üzerindeki çalışmalarıyla tanınmıştır.", Kütahya mebusu Besim Atalay Bey'in "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (14 Mayıs 1922): "Bu soruya benim cevabım. Büyük Türk hakanı Cengiz Han'ın oğullarına son öğüdüdür: 'Herşeyde muvaffakiyet sonuna kadar sebattadır'", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.277

[71] Bkz 30 numaralı dipnot.

*dolayı neden ürküyoruz?"* Ayrıca, Müfit Efendi, yürürlükte olduğunu düşündüğü Osmanlı Anayasasını hatırlatmaktadır: "*Elimizde mevcut bulunan Kanunu esasinin maddei mahsusasında da Devletin yapacağı bilûmum kavanin, esasatı fıkhiyeye muvafık olmak suretiyle yapılacaktır denilmektedir. Bu maddei kanuniyeyi unutmuşlar mıdır? (s.127)*" Umuru Şeriye ve Evkaf Encümeni Reisi'ne göre şeriat, ülkede geçerli hukukun bir parçası olduğu gibi Meclisin çıkaracağı kanunlar da şeriata aykırı olamayacaktır.

Umuru Şeriye ve Evkaf Encümeni Reisi Müfit Efendi'nin, "şeriatın uygulayıcısı Meclis" görüşüne karşı Besim Atalay, kanun ile şeriat arasındaki farkı açıklayacaktır: "*Ben haddi şer'iden ürkecek bir müslüman tasavvur etmem. Ben şeriatın: bütün kanunların fevkinde, ilâhî ve lâhuti bir kuvveti haiz olduğunu takdir ederim. Hoca Efendi yalnız şunu takdir buyurmamışlar. O da haddi şer'î tabirile kuvvei teşriiye arasındaki farkı. Şer denildiği vakitte 'mintarafrilillâh insanların saadeti dareyni için inzal buyurulan kanun ilâhi' hatıra gelir. Teşri denilince; taknin kuvveti anlaşılır. Teşri taknin mânasına ıstılahtır (s.127).*" Besim Bey, laik anlayışa uygun biçimde, şeriata ilâhî ve lâhuti bir kuvvet vermekte ve gücünü bununla sınırlamaktadır.

Besim Atalay'ın laiklik çerçevesindeki bu açıklamaları Umuru Şeriye ve Evkaf Encümeni Reisi Müfit Efendi'yi kızdırmış, gülüşmelerle karşılaşan tepkisine yol açmıştır:

> "MÜFİT Ef. (Kırşehir) – Usulü fıkıhta sana anlatırım. Usulü fıkıhı ben sana da okuturum. (Handeler).
>
> BESİM ATALAY B. (Kütahya) – Siz üç ay evvel burada 'mefhumu muhalifle amel caizdir' diyordunuz. Usulü fıkıhı böyle mi biliyorsunuz? Gel de usulü fıkıhı ben sana anlatayım!.."

### b) Seksen Değnek Nasıl Vurulmalı?

Haddi şeri, *şeri* teriminin yarattığı tartışmanın yanısıra mebuslar arasında bir başka tartışmaya daha yol açmıştır. İçki içen için

öngörülen hadd, seksen değnektir. Seksen değnek atmanın yaratabileceği sakıncalar tartışılmıştır.

Saruhan mebusu Refik Şevket Bey, değnek vururken ölüme yol açabilme tehlikesinden söz ederek seçimlik ceza önermiştir: "*Kalp hastalıklarına müptelâ olanları umumiyetle deynekle darp doğru değildir. Onun için seksen deynek vurmak için yatırdığınız adamın vefatına sebebiyet vermek tehlikesi karşısında kalmak ihtimali mevcuttur. Onun için ... deyneğe tahammülü olmıyanlara bunun hapse tahvili veyahut hâkimin takdiri tahtında bunun hapse tahvil veya yine hâkimin takdiri tahtında deyneği ve hapsi bırakarak cezayi naktiye tahvili salâhiyeti olmalıdır.*"[72]

Mebuslar, değnek cezasından vazgeçmek istememektedir. Salondan "*Tahammülü nisbetinde denilsin sadaları*" yükselmiştir. Aydın mebusu Dr. Mazhar Bey[73] de "*dayak tahammüle göre atılsın, cümlesini korsanız kifayet eder*" açıklamasını yapmıştır.

Değnek cezasına karşı konuşan tek kişi, İzmit mebusu Hamdi Namık Bey[74] olmuştur: "*Bendeniz cezayi naktiyi hapsi kabul ediyorum, fakat dayağı kabul etmiyorum. Efendiler, bilirsiniz ki insanların en hassas noktası izzeti nefsi ve haysiyetidir. ... Bendeniz diyorum ki; bir adamı hapsediniz, (gürültüler) bir*

---

[72] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.1, İ:65, 14.9.1336, c:1, s.126

[73] "İlk ve orta öğrenimini Aydın ve İzmir'de tamamladıktan sonra 1907'de Tıbbiye'den mezun oldu. Yurdun çeşitli yerlerinde hekim olarak çalıştı. Balkan Savaşı sırasında silah altına alınarak askeri hekim olarak görev yaptı. Birinci Dünya Savaşı seferberliğinde tekrar silah altına alındı ve bir süre Eskişehir Askeri Hastanesi Baştabibi olarak görevlendirildi. 1920'de Aydın'dan milletvekili seçildi. Birinci Grup üyesiydi.", Aydın mebusu Mazhar Bey'in "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (25 Mayıs 1922): "… memlekette emniyet ve sıhhat ve terbiye-i umumiye ile iktisadiyatımızın her şeye takdimen temin ve istihsalinin elzemiyetini takdir ve tatbik etmesi ile mümkündür.", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.51

[74] Bkz. 68 numaralı dipnot.

*adama cezayi naktî verdiriniz ve hattâ bir adamı idam ediniz. Fakat dayak vurmayınız (s.128)*." Hamdi Namık Bey'in insanlık onurunu korumaya yönelik bu itiraz kabul görmeyecektir.

Hamdi Namık Bey, bu konuşmasında ayrıca, içki içme yasağının Hıristiyanlara uygulanmamasını da istemiştir: "*Hiristiyanlara tatbikı meselesi şayanı teemmül bir noktadır. Çünkü bazı merasimi diniyede hiristiyanların bunu istimale mecburiyetleri vardır. Böyle bir hal karşısında bunu icra edebilecek miyiz ve edersek doğru mudur, değil midir? (s.128)*" Menteşe mebusu Dr. Tevfik Rüştü,[75] yine bu yönde bir teklif vermiş ancak üçüncü maddeye ek yapılmasını istediği düzenleme ("Merasimi diniye ve itikadiyeleri icabınca müskirat istimal edenler işbu kanun ahkâmından müstesnadır") bir önceki önerisi gibi, yapılan oylamada "nazarı itibare" alınmayacaktır.

Hamdi Namık Bey'in içki yasağı karşısında Hıristiyanların durumuna değinen konuşmasının hemen ardından, müzakerenin kifayetine dair bir takrir verilmiştir. Ancak bu öneri oylanmadan Ali Şükrü Bey, devreye girerek görüşmelerdeki itirazlara ilişkin bir toparlama konuşması yapmıştır. Muhafazakar çizginin görüşlerini tekrarlayan konuşmasının tümünü aktarmadan dayağın insan onuruna aykırı olduğu itirazına verdiği yanıtı kısaca verelim: "*Yalnız Hamdi Efendi, dayak izzetinefis meselesidir dedi. Bu, pek doğrudur. Fakat düşünmeli ki, milletin âmalini temsil eden şu Heyetin yaptığı kanunun tatbiki de izzetinefsi millidir. Bununla oynayan da dayak yer, çünki şahsın izzetinefsinden milletin izzetinefsi daha yüksektir (s.128).*"

Ali Şükrü tartışmaları toparlayan konuşmasından sonra, müzakerelerin yeterli olduğuna karar verilmiş ve değişiklik önergelerinin oylanmasına geçilmiştir.

---

[75] Bkz. 55 numaralı dipnot.

Görüşmeler sırasında üzerinde hiç söz söylenmeyen bir öneri, Antalya mebusu Ali Vefa Bey'in[76] ("*Bu hükümler kabili itiraz ve istinaf ve temyiz değildir*") önerisi kabul edilerek içki yasağı kapsamında verilen cezalara karşı kanunyolu kapatılacaktır. Öneri, salondan "muvafık sadaları" ile karşılanmıştır.

Kanun yolunu kapatan bu düzenleme, içki yasağının uygulanmasında karşılaşılan en büyük sorun olacak ve adli hataların düzeltilmesi için Meclis, af kanunları görüşmek zorunda kalacaktır.

Üçüncü madde, Ali Şükrü'nün teklifindeki kapsamını genişletilerek kabul edilmiştir ("*Madde 3 – Alenen müskirat istimâl edenler veya hafiyen istimâl edipte sarhoşluğu görülenler ya haddi Şer'î veya elli liradan iki yüz liraya kadar cezayı naktî ve yahut üç aydan bir seneye kadar hapis cezasile tecziye olunurlar. Sıfatı resmiye erbabından olanlar dahi memuriyetten tardedilir ve bu husustaki hükümler kabili itiraz ve istinaf ve temyiz değildir.*")[77]

---

[76] İlk ve ortaöğretimini Kıbrıs'ta tamamladıktan sonra İstanbul'da Mülkiye Mektebi'ni bitirdi. Çeşitli ilçelerde kaymakamlık yaptı. … Birinci Grup üyesiydi. Meclis dağıtıldıktan sonra yeninden milletvekili seçilemedi. 1923'te Kayseri Mutasarrıflığı'na atandı. Ali Vefa Bey'in "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (1 Temmuz 1922): "Memlekette kanunu ve adaleti hâkim kılmaya mütevakkıftır.", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.43

[77] "*Madde 3 – Açıkça içki içenler veya gizli içip de sarhoşluğu görülenler, ya şeri ceza ile veya elli liradan iki yüz liraya kadar para cezasıyla veyahut üç aydan bir yıla kadar hapis ile cezalandırılırlar. Resmi görevliler ise memuriyetten çıkarılırlar. Bu husustaki hükümler, itiraz, temyiz ve istinaf konusu yapılamaz.*"

### 4. Dördüncü Madde, İçki Üretiminde Kullanılan Tüm Araç Gereçlere El Konulacak: "*Senelerden Beri Sülük Gibi Emdiklerine Mukabil Onların İmalâthaneleri Seddedilsin*"

14 Eylül 1920 tarihli görüşmelerin ikinci celsesinde, Reisi Sani Vekili Vehbi Efendi'nin[78] başkanlığında, 4. maddenin görüşmesine geçilmiştir.

İçki yasağının başlaması ile birlikte mevcut içkilerin imha edilmesini düzenleyen bu maddeye görüşmeler sırasında, içki imalinde kullanılan araç gereçlere el konulması ve içkilerin dışsatımı için süre verilmesi hükmü de eklenecektir.

Dördüncü madde okunduktan sonra ("*Madde 4 – Bu kanunun tasdik ve neşrile beraber mevcut içkiler müsadere ve imha edilir.*") Ali Şükrü Bey müdahalede bulunarak görüşmeler sonunda kabul edilecek olan değişiklik önerilerini açıklamıştır. Kanunun yürürlüğü ile birlikte, mevcut içkilerin mühürlenerek bunların dışsatımı için süre verilmesini ve ayrıca içki üretiminde kullanılan araç gereçlere elkonulmasını önermiştir (s.131).

Alât ve edevatın müsadere edilmesine, milli servet zarar göreceği gerekçesiyle itiraz edilmiştir. Saruhan mebusu Refik Şevket Bey[79] özel mülkiyeti korumaya yönelik bir itiraz ileri sürmüştür: "*Efendim, yalnız bir şey arazedeceğim: şimdiye kadar memnu olmayan bir fiilden dolayı sermayesini düzmüş olanların, vehleten sermayesini müsadere etmenin caiz olamıyacağına dair Ali Şükrü Beyin beyanatı doğrudur. [Alât ve edevatın] bedeli mislinin canibi Hükûmetten verilmesi lâzımdır (s.131).*"

Karasi mebusu Hasan Basri Bey[80], servetin ziyan olması görüşüne sert bir yanıt vermiştir: "*Bu kanunun kabulile, serveti*

---

[78] Bkz. 49 numaralı dipnot.

[79] Bkz. 69 numaralı dipnot.

[80] Bkz 53 numaralı dipnot.

*umumiyeye halel geleceğinden bahsedildi. Vakıa bir kısım vatandaşlarımız bu maddenin tatbikından dolayı hakikaten mutazarrır olacaklardır. Fakat rica ederim, senelerden beri sülük gibi emdiklerine mukabil onların imalâthaneleri seddedilsin. Bu zarar hiçtir (s.131).*"

Müzakerelerin kifayetine karar verilmiş ve değişiklik teklifleri oylanmıştır. Trabzon mebusu Ali Şükrü Bey'in değişiklik teklifi benimsenerek dördüncü madde bu doğrultuda kabul edilmiştir ("*Madde 4 – Bu kanunun tasdikı ve neşri ile beraber içki imaline mahsus bilcümle alât ve edevat müsadere edilir. Mevcut içkiler derhal temhir edilir ve iki ay zarfında memaliki ecnebiyeye ihracına müsaade olunur. İki ay hitamında mevcut müskirat imha olunur.*")[81]

***Tıbbi istisna getiriliyor***

Dördüncü maddenin kabulünden sonra, kanunun son maddesinin, yani yürürlük maddesinin görüşülmesine gelinmiş, ancak Ali Şükrü tarafından bundan önce ek madde önerilerinin ele alınması istenilmiştir.

İlk öneri, hekimlikte kullanılacak alkole izin veren bir düzenlemenin yapılması yönündedir.

Bursa Mebusu Operatör Emin Bey, içki yasağı teklifin bu denli kapsamlı bir biçimde kabul edileceğini düşünmediklerini bu nedenle hekimlik için bir istisna getirilmesi gerektiğini belirtmiştir: "*Efendim, Ali Şükrü Beyin bu teklifi encümene geldiği zaman bu şekli alacağını bilmiyorduk, onun için tababette kullanılacak ispirtolar hakkında hiç bir kayıt konulmamıştı. ... Tababette ne rakıdan, ne konyaktan, ne şampanyadan ne şaraptan vazgeçemeyiz. Onun için tababette kullanılacak ispirtolar hakkında şuraya bir madde ilavesi lâzımdır (s.132).*" Kastamonu mebusu Dr. Suat Bey de buna destek vermiştir: "*Bilhassa eczanelerde, meselâ bir tentürdiyut,*

[81] "*Madde 4 – Bu kanunun onaylanması ve yayımlanması ile beraber içki üretiminde kullanılan tüm araç ve gereçlere el konulur. Mevcut içkiler derhal mühürlenir ve iki ay süresinde dışsatımına izin verilir. İki sonunda mevcut içkiler imha edilir.*"

*bir pansuman yapmak için eczahanede ispirto bulunmasın, bu kabil değildir.*"

Bu konuyu da Ali Şükrü Bey açıklamaya çalışmıştır: "*Bu kanundan bizim istihtaf ettiğimiz gaye, içkileri, müskiratı menetmektir. İspirtoları men değildir. Bizim müsadere ve imha edeceğimiz; rakı, şarap ve sair müskirattır. ... müskirat yapılmayacak surette ispirtoyu kullandıracağız (*s.133)."

Alkolün hekimlikte kullanılmasına ilişkin çözüm, 5. ve 6. maddeler olarak kanunlaşmıştır.("*Madde 5 – Tababette kullanılacak her nevi ispirtolu mevat ihtiyaç nisbetinde Sıhhiye Vekâletince eczanelere tevzi ve sarfiyatı kontrola tâbi tutulur. Madde 6 – Tababette istimal olunacak ispirtolu mevadın sureti istimâl ve sarfı hakkında Sıhhiye Vekâletince bir talimatname kaleme alınacaktır.*")

### 5. Gayrimüslimlerin Kapsam Dışı Kalması İçin Son Girişim De Sonuçsuz Kalıyor

Görüşmeler sona ermeden, Menteşe mebusu Dr. Tevfik Rüştü Bey, gayrimüslimler için istisna getirilmesi önerisini bir kez daha tekrarlamıştır.

Bu kez öneri açıkça tartışılmış; daha doğrusu ilk kez tartışılarak reddedilmiştir.

Dr. Tevfik Rüştü Bey'in "*Merasim ve itikadatı diniyeleri muktazasınca müskirat istimali mecburiyetinde kalanlar işbu kanun ahkâmından müstesnadır.*" Önerisi, okunduğunda salondan "red, red sesleri" ile karşılanmıştır. Kırşehir mebusu Müfit Efendi'de yerinden itiraz etmiştir: "*Tevfik Rüştü Bey demin bağırdı çağırdı da reddolundu* (s.133)."

Tevfik Rüştü Bey[82], gayrimüslimleri içki yasağı kapsamı dışında bırakma önerisini, bir konuşma yaparak gerekçelendirmeye çalışmıştır. Din ve mezhep hürriyeti İslam'ın temel ilkelerindendir, bunun korunması gerekir: "*Efendim, bu maddeyi tekliften maksadım, bir defa, âlemi*

---

[82] Bkz. 55 numaralı dipnot.

*islâmın senelerden beri kabul ettiği bir prensip vardır ki hürriyeti mezahiptir. İslâm bunu daima ağuşunda muhafaza etmiş ve tanımıştır. (Gürültüler).*"

İçki yasağı kanunu teklifini Meclise getiren Ali Şükrü Bey de Tevfik Şükrü'nün önerisine destek vermiştir. Bu öneri, bu ana kadar birden fazla Meclise sunulmuş olmasına karşın destek vermemiş olan Ali Şükrü Bey'in, kanun maddelerinin birer birer kabul görmesi üzerine siyasal konumunu sağlamlaştırdıktan sonra gayrimüslimler için istisna getirmeye destek verdiğini görüyoruz. Ancak Ali Şükrü'nün dini istisna düşüncesi, sadece dini törenlerle sınırlıdır: "*Bendeniz Tevfik Rüştü Bey biraderimizin teklifine esas itibarile iştirak ediyorum (Gürültüler). Müsaade edin. Merasim esnasında, yalnız merasim esnasında nazarı itibare alınır. ... Fakat Tevfik Rüştü Beyin teklif ettiği şekilde değil, yani bunlar bu kanunun ahkâmından müstesnadır şeklinde değil. Yalnız biz oraya bir kayit koyalım ki, dinî merasim esnasında bu şekilde ... (Olmaz, olmaz... Gürültüler...) (s.134).*"

Ali Şükrü Bey, sadece dini törenler sırasında içki içmeyi istisna etmek istemektedir. İslam'ın din hürriyetine saygısı da kanıtıdır.

> "ALİ ŞÜKRÜ B. (Devamla) – ... Dünyada mevcut edyan erbabı arasında hürriyeti diniyeye islâmlar kadar riayet eden hiç bir millet yoktur.
>
> SAĞDAN BİR MEBUS B. – Raiyet etti de ne istifade etti?
>
> ALİ ŞÜKRÜ B. (Devamla) – Efendim, istifade meselesi mevzubahs değil. Fakat bu da islâmlara bu itibarla bir şereftir. Bizim için bu şerefi ufak bir mesele itibarile ihlâl etmek bendenizce caiz değildir ve istenilen de büyük bir şey değildir (s.134)."

Tevfik Rüştü Bey'in önerisine, İzmit mebusu Hamdi Namık Bey de destek vermiştir. Ali Şükrü'den farklı olarak sadece dini törenlerle sınırlı bir istisna değil, tam bir dinsel istisnayı desteklemektedir.

Ancak mebusların tepkisi devam etmektedir. Antalya mebusu Rasih Efendi[83] alkışlarla karşılanan bir konuşmayla teklif aleyhinde olmuştur. Dini merasim istisnası zaten fiilen sözkonusu olacaktır, kanun bu konuda sessiz kalmalıdır: "*Bu kanunu neşrettikten sonra biz bu kiliseleri, sinagogları, manastırları tarassüt altında bulundurmayacağız. Orada ne yapıyorlar diye tarassudatta bulunmayacağız. Onlar merasimleri esnasında kullanırlar. İstimal ederler, kanun meskût geçmelidir. Kanuna böyle bir sarahat koyacak olursak şimdiye kadar her türlü şeyin membaı, ocağı olan kiliseler meyhane olacak ve sizi zehirleyecekler. (Alkışlar).*"

Rasih Efendi konuşmasına, içki yasağının sadece dini, ahlaki veya toplumsal sağlık sorunu olmadığını, ülke üzerinde iktidarın ve milletin oluşturulmasında da bir araç olduğunu açıkça ortaya koyan saptamalarla devam etmiştir: "*Efendiler, Kuranda bir ayet var. (Femestekamû ilâh ...) Evet bunlar zimidir, onlar bizim tebaamızdır, fakat zimiliği, o tabiiyeti ihlâl etmedikleri müddet... Bu gün siyasî bir fikirle ortaya çıkıp bize meydan okuyanlar, o programlarından vazgeçerler, gelin sizinle yaşayacağız, şimdi perişan olduk derler ve bizimle yine bir millet olarak, yani bir arazide yaşayan insanlar, vatandaşlar meyanında yaşamak isterlerse o zaman biz de o mütekabil hukuku düşünebiliriz. Bu gün her şeyimize hakaret eden, Hükûmetimizi Hükûmet telâkki etmeyen adamların hukuku mütekabilesi düşünülemez arkadaşlar (s.134).*"

Rasih Efendi'nin ülkedeki hakim Müslimler ile Gayrimüslimler arasındaki ilişki anlatmak üzere kullandığı "*bir arazide yaşayan insanlar, vatandaşlar*" şeklindeki "millet" tanımı, Osmanlı'nın millet anlayışından farklı, modern tanıma yakın bir anlam içermektedir.

Tevfik Rüştü Bey, bu aleyhte konuşmalardan sonra ve teklif oylanmadan hemen önce söz almış ve "geçti sesleri" arasında Meclisi ikna etmeye çalışmıştır: "*İslâmın ananesinde, ta Hazreti Peygamberden başlayarak, bugüne kadar devam eden*

[83] Bkz. 24 numaralı dipnot.

*hürmet ve hürriyet ve riayeti edyan şunun ve bununla mukayyet değildir. ... Rica ederim, dört beş kişinin istisna veya tecziyesi için koca bir esası yıkmıyalım. Senelerden beri, İslâm halifelerinin kabul ettiği ve alenen ilân ettiği bir esası ihlâl etmeyelim (s.135).*"

Celse Reisi, "ret, ret sesleri" arasında, Tevfik Rüştü Bey'in dinsel istisna önerisini oylatmıştır. Teklif reddedilmiştir. Ancak, sayı verilmemiş olsa da, oyların büyük farkla dağılmadığı görülmektedir:

> "REİS B. – Şimdi şu takriri yani şunu altıncı madde olmak üzere nazarı itibare alanlar lûtfen ellerini kaldırsınlar. (Ret sesleri).
>
> MÜFİT Ef. (Kırşehir) – Aksini reye koyunuz Reis Bey.
>
> REİS – Şüphe hâsıl oldu. Aksini reye koyuyorum. Efendim, ekseriye bu tarafta, teklif reddedildi (s.135)"

***Ali Şükrü'nün tepki çeken muhbirlik önerisi.***

Ali Şükrü Bey, ilk teklifinde bulunmayan bir madde daha önermiştir. Öneri, kanunun uygulanmasını güçlendirmek için içki üretenleri, dışalımını ve satışını yapanları ihbar yükümlülüğü getirmektedir. Bu resmi görevliler için bir mecburiyettir. Önerilen maddeye göre, "*bu ihbar keyfiyeti her fert için de bir mecburiyeti vataniye ve insaniyedir.*" Bu mecburiyet ise, ihbar doğru çıkarsa ihbarcının verilecek para cezasının yarısı ile ödüllendirilmesiyle güçlendirilmektedir.

Ali Şükrü'nün ihbar mekanizması kurma önerisi kabul edilmeyecektir. Teklif okununca salonda "ret ret" sesleri gelmiştir. Bunun ötesinde, Ali Şükrü'nün bu konuda konuşma yapmasına bile tahammül gösterilmemiş, konuşması başlar başlamaz tepkiyle kesilmiştir:

> *"ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) – Şimdi efendim kanunun kabiliyeti tatbikiyesi ... (Ayak patırdıları) ...*

> *ALİ ŞÜKRÜ B. (Devamla) – Ağır bir lâf söylerim, tepinmek insanlığın şanından değildir. Herkesin haysiyetine tecavüz olmaz. Daha lâf söylemedim. Fena söyledimse aşağı inerim (s.135).”*

Ali Şükrü’nün bu önerisinin neden bu denli tepki çektiğini, tutanaklardan anlayabilmek mümkün değildir. Bununla birlikte muhbirlik sisteminin (jurnalcilik) Osmanlı’dan gelen hatırasının mebusları rahatsız ettiği düşünülebilir. Nitekim yaklaşık onaltı ay sonra Meclis gündemine gelen, içki yasağı nedeniyle ceza almış bir kişi hakkındaki hükmün affı önerisine ilişkin tartışmalarda, Erzurum mebusu Salih Efendi “İstanbuldan memleketimize gelerek hafiye yazılan bâzı insanların” yol açtığı sorunlardan, asılsız ihbarlarla ve usulsüz ev aramaları ile yaratılan huzursuzluktan şikayet edecektir.[84]

***Son madde, kanunu yürütecekler arasında Şeriye Vekili yok***

Kanun teklifinin son maddesi “yürütme” hükmüdür. Meclisin çıkardığı kanunu uygulamanın asıl olarak, icra uzvunun hangi parçasının sorumluluğunda olduğunu gösterir.

Kabul edilen 8. maddeye göre, “*Bu kanunun icrayı ahkâmına Dahiliye, Adliye ve Sıhhiye Vekilleri memurdur.*”

Kanunda dini bir ceza, haddi şeri de öngörülmekte Meclis görüşmelerinde de hava, dinin gereğini kanunlaştırma yönündedir. Bunun etkisiyle olsa gerek kanunun yürütülmesinin de Şeriye vekiline verilmesi yönünde itiraz dile getirilmiştir. Kütahya mebusu Haydar Bey “*Asıl kanunu tatbika Umuru Şeriye, Mehakimi şeriye memurdur*” itirazında bulunmuştur. Ancak bu itiraz herhangi bir tartışmaya yol açmadığı gibi bir öneriye de dönüşmemiştir.

Kanunun içeriğinde haddi şeri bulunsa bile bu kanunun uygulanmasında, şeri mahkemeler devre dışı bırakılmıştır.

---

[84] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.2, İ:33, 24.4.1338, c:1, s.365

### *D. Ad Okunarak Oylama: 71'e, 71. Reisin Reyi.*

Müskiratın meni hakkındaki kanun teklifinin son maddesi görüşülmeden önce, görüşmenin müstaceliyetle yapılması önergesi verilmiştir. Niğde, Siirt, Kırşehir, Muş ve Karesi mebuslarının imzasını taşıyan bu öneri kabul edilmiştir.[85] Bu, kanun hakkında kabul edilen üçüncü müstaceliyet önerisidir.

Oturum başkanı, Reisi Sani Vekili Vehbi Efendi Hazretleri maddelerin görüşülmesinin bittiğini kanunun tümünü oya sunacağını duyurunca salondan "*tayini esami ile sesleri*" yükselmiştir. Kanunun tümü hakkındaki oylamanın ad okunarak yapılması istenilmiştir.

> "REİS – Müsaade buyurun, kanunun müzakeresi müstaceliyet karariledir. Maddelerin müzakeresi bitti. Şimdi heyeti umumiyesini reye koyuyorum (Gürültüler), (Tayini esami sesleri).
>
> MÜFİT Ef. (Kırşehir)[86] – Tayini esami istemez. Heyeti umumiyesini reye koyun, sarahat var esasen...
>
> FEYZİ Ef. (Malatya)[87] – Madem ki kanun yapılıyor, tayini esami lâzımdır.
>
> HAYDAR B. (Kütahya) – Her halde tayini esami lâzımdır.

---

[85] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.1, İ:65, 14.9.1336, c:2, s.135

[86] Bkz. 71 numaralı dipnot.

[87] İlk ve ortaöğrenimini Malatya'da tamamladı. Medresede öğrenim görerek müderrislik icazeti aldı. … Birinci grup üyesiydi. 1923'te Meclis dışında kaldı. Malatya mebusu Feyzi Efendi'nin "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (tarihsiz): "Saadet-i mülk millet ve selamet ve hüsn-i ittihat ittifak ile payidar olmak için sevgi emniyet ve iman ile hareket etmek lazım.", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.291

> REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) – Efendim Nizamnamei dahilî sarihtir. Bütçeden para eksiliyor. Tayini esami pek tabiidir (Gürültüler).
>
> REİS – Oradan bağırıyorsunuz, buradan bağırıyorsunuz. Anlayamıyorum (s.136)."

Bağırtılar arasında, teknik bir yola başvurulmuş ve oylamanın tayini esami ile yapılmasına ilişkin onaltı mebusun imzasını taşıyan bir önerge verilmiştir. Gerekli olan 15 sayısı sağlanmış ve celse reisi, ad okunarak oylama yapmak zorunda kalmıştır.

On altı imzalı bu önerge okunduğunda salondan "gürültüler, red red sesleri" gelmiştir. Belirsizlik yaşanmış, önerge verenler Meclisi terk etme tehdidinde bulunmuş ve içtüzük gereğince, 15 imza bulunduğu için bu önerge oylanmadan tayini esami yoluna gidilmiştir:

> "MÜFİT Ef. (Kırşehir) – On beş imza yoksa olmaz.
>
> HAYDAR B. (Kütahya) – Tayini esami takriri reye konmaz.
>
> REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) – Düşünmeğe ne lüzum var efendim?
>
> REİS – Müsaade buyurun efendim...
>
> İSMAİL SUPHİ B.(Burdur) – Bizim en büyük hakkımızdır bu.
>
> FEYZİ Ef. (Malatya) – Tayini esami olmazsa Meclisten çıkarız.
>
> REİS – Efendiler, takrir on altı imzayi havidir. Tayini esami lâzım geliyor. ... (Bravo sesleri)." (s.137)

Dört yıl sonra, Meni Müskirat Kanunu değiştirilip içki yasağı kaldırıldığında da ad okunarak oylama yapılacaktır.

Yapılan oylama sonucu celse reisi, Reisi Sani Vekili Vehbi Efendi Hazretleri tarafından açıklanmıştır: "*Efendim, ârayı tebliğ ediyorum. Yetmiş bir kabul, yetmiş bir red, üç müstenkiftir. Binaenaleyh reyi alenî ile âra istihsal edildiğinden*

*ve Riyasetin reyi kabul cihetinde olduğuna binaen Nizamnamei dahili mucibince kanun kabul edilmiştir. (Alkışlar). (s.137)*"

İsim belirlenerek yapılan oylamada oylar eşit olarak dağılmış 71 kabul ve 71 ret çıkmıştır. Kanunun kabul edilmesinde oturumu yöneten Reisi Sani Vekili Vehbi Efendi'nin oyu belirleyici olmuştur. Meni Müskirat lâyihai kanuniyesini kabul edenler ve kabul etmeyenlerin isimleri tutanaklarda yer almaktadır (EK 3).

Kabul oyu veren 71 mebus ve yine lehte oy kullanan celse reisine bakıldığında, bu yetmiş iki kişiden 24'nün medrese eğitimi görmüş olanları belirten *efendi* unvanını taşıdıkları görülmektedir. Ayrıca, kabul oyu verenler arasında bir paşa, bir de ağa bulunmaktadır. Kalan 45 kişi ise bey unvanını taşımaktadır. İçki yasağı teklifi aleyhinde oy kullananlardan sadece 3'ü efendi unvanlıdır. İçki yasağı lehinde oy kullanan mebusların temsil ettikleri bölgelere baktığımızda, 40 dolayındaki oyun, iç ve doğu Anadolu bölgelernden geldiğini görmekteyiz. Aleyhte oy kullananların da benzer bir coğrafi dağılımı olduğu görülmekle birlikte bunların sayısı daha azdır (33 mebus).

Böylece, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasından beş gün sonra, sunulan içki yasağı kanunu teklifi yaklaşık dört buçuk ay sonra kabul edilerek kanunlaşmıştır.

14 Eylül 1920 tarihinde kabul edilen kanun, derhal telgraf ile vilayetlere gönderilmiş ve yaklaşık beş ay sonra 28 Şubat 1921 tarihinde Ceridei Resmiye ile neşrüilan edilmiştir. Ceridei Resmiye 7 Ekim 1920 kurulmuş ve 7 Şubat 1920'de yayımlanmaya başlamıştır. Kanunun kabul edildiği tarihte Ceridei Resmiye henüz kurulmamış olduğu için kanun vilayetlere telgrafla gönderilmiştir.

# İKİNCİ BÖLÜM

## HÜKÜMETİN YASAĞA DOKUNMAYAN DEĞİŞİKLİK VE YORUM TEKLİFİ

Men'i Müskirat Kanunu'nun kabulünden yaklaşık bir buçuk yıl sonra, kanunun bazı maddelerinin tadiline dair bir lâyihai kanuniye verilmiştir (8 Teşrinisani 1337, 8 Kasım 1921). Değişiklik teklifi, İcra Vekilleri Heyetine aittir.

Düzenli ordu kurulmuş, Türkiye Büyük Millet Meclisi Teşkilatı Esasiye Kanunu'nu kabul etmiş, Sakarya Savaşı'nda başarı elde edilmiş, Gümrü ve Ankara Anlaşmaları imzalanmış özetle Anadolu'daki yeni Devlet artık kendini kanıtlamış durumdadır.

Hükümetin yaklaşık bir yılı aşkın bir süre bekledikten sonra değişiklik önerisi getirmiş olması, bu önerinin de yasağın esasına dokunmuyor oluşu, İcra Vekilleri Heyeti'nin, başlangıçta karşı çıktığı, geciktirmek için çeşitli girişimlerde bulunduğu yasağı benimsemiş olduğunu gösterebilir.

Değişiklik, uygulamadaki aksaklıkları gidermeyi hedeflemektedir. Ele geçirilen içkilerin imhasının, içime elverişli olmaktan çıkarılarak ispirtoya dönüştürülmesi yöntemiyle yapılması, bir kıyyeden (1282 gramdan) az içkiler için verilecek cezanın miktarla oranlı hale getirilmesi ve verilen cezalara karşı kanunyolu açılması teklif edilmektedir.

Bu teklif, uygulamadaki aksaklıkları gidermeyi amaçladığı gibi içki yasağını hafifletmeye yönelik bir girişim olarak da değerlendirilebilir. Nitekim bu yönde düşünülmüş ve öneriler reddedilmiştir.

Verilen hükümlere karşı kanunyolunun, yani itiraz, temyiz gibi mahkeme kararına karşı gidilebilecek yolların kapalı olması adli hataların düzeltilmesini engellediğinden bu değişiklik önerisinin

reddedilmesinden yaklaşık üç ay sonra, icra vekilleri heyeti ilk af önerisini meclise getirecektir. Bunu diğer af kararları izleyecektir.

İcra Vekilleri Heyeti tarafından verilen değişiklik teklifinin görüşülmesine, yaklaşık iki ay sonra, 30 Ocak 1922 tarihinde başlanılmıştır.[88] Görüşmelerde tekliflerin içeriğinden ve yerindeliğinden ziyade içki yasağı konuşulmuştur.

Bu kez teklifi veren İcra Vekilleri Heyeti ile encümenler (Kavanini Maliye Encümeni, Adliye Encümeni) değişiklik konusunda aynı görüşü paylaşmaktadır.

Gerçekte ortada, biri kanunun 2. maddesinin yorumlanmasına ilişkin, diğeri ise kanunun 2. ve 3. maddelerinin değiştirilmesine ilişkin olmak üzere iki teklif bulunmaktadır. Meclis yorumlarının kanunun anlamını değiştirdiği ve bağlayıcı olduğu düşünüldüğünde bunun da bir kanun değişikliği olarak değerlendirilebileceği söylenebilir.

Kanunun 2. maddesindeki "*elde edilen müskirat imha olunur*" hükmünün "*imhadan maksat yalnız dökülmek olmayıp şürbe gayrisalih bir surette tağyiri*" olduğu bu nedenle de "*bunlardan ispirto imal ettirilmek üzere bamakbuz duyunu umumiye idarelerine tesliminin caiz*" bulunduğu şeklinde yorumlanması önerilmektedir.

Bu yorumun yanısıra "*Müskirat imâl, ithal ve nakıl ve füruht edenlerden müskiratın beher kıyyesi için elli lira cezayı naktî ahiz ve elde edilen müskirat imha olunur.*" şeklindeki 2. maddeye, yakalanan içkinin bir kıyyeden az olması durumunda da cezalandırmaya olanak sağlamak üzere "*beher kıyyesi ve küsuru için ...*" hükmü eklenmesi önerilmektedir.

Ayrıca 3. madde değişiklik önerisi ile içki içenlere verilecek cezalara karşı itiraz ve temyiz yoluna başvurulmasına olanak tanınmaktadır. Bunun dışında yine aynı maddeye eklenen hüküm ile verilen hapis cezasının bir seneyi aşması durumunda, cezanın bir seneyi aşan bölümünün paraya çevrilmesi, para

---

[88] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.16, İ:152, 30.1.1338, c:2, s. 179 vd.

cezasının ödenmemesi durumunda paranın mahkumun haczi mümkün taşınır ve taşınmaz mallarının satışı ile karşılanması öngörülmektedir.

İcra Vekilleri Heyeti, önerinin gerekçesinde, bu dört değişikliğin de karşılaşılan uygulama güçlüklerini gidermeyi amaçladığını belirtmiştir. Ancak meni müskirat yanlıları, bu değişiklik önerilerinin, içki yasağını sulandırarak uygulamamak için getirildiğini düşünmüş ve şiddetle karşı çıkmışlardır.

### I. Halkın Şükranını Mucib Olan Mukaddes Kanun, Kanunyolu Açılması Önerisinin Reddi

İçki yasağı kanunun kabul edilmesinden yaklaşık bir buçuk yıl sonra gerçekleşen bu görüşmelerde, yasağın etkisine ve uygulanmasına ilişkin saptamalar yapılmıştır.

Görüşmelerde, en sert karşı çıkışı gerçekleştiren Hasan Basri Bey[89] Meni Müskirat Kanununun halk tarafından "kudsi" bir kanun olarak değerlendirildiğini belirtmiştir: "*Men'i müskirat Kanununu çıkaran Büyük Millet Meclisi her şeyden evvel bütün halkın memnuniyetini kendine celbetmiş ve bu kanun memlekette kudsi bir kanun olarak tanınmıştır. Ve halk Büyük Millet Meclisine cidden müteşekkir kalmıştır*"[90]

Bunlar elbette yüzeysel saptamalar olarak nitelenebilir. Ancak doğrudan halkın görüşlerini yansıtmasa da muhafazakar mebusların değerlendirmesini ortaya koymak açısından da önemlidir.

Hasan Basri Bey'e göre değişiklik teklifine karşı çıkılmasının nedeni de teklifin halkın isteklerine ters düşmesi ve bunun bir *irtica* olmasıdır.: "*Büyük Millet Meclisinin bütün halkın şükranını mucib olan bu mukaddes kanunun tadiline doğru gitmesi bizim için bir irtica teşkil eder. Bu irtica Büyük Millet Meclisinin şerefiyle mütenasip değildir (s.182).*"

---

[89] Bkz 53 numaralı dipnot.

[90] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.16, İ:152, 30.1.1338, c:2, s. 182

İcra Vekilleri Heyeti'nin getirdiği değişiklik teklifine karşı çıkanlar, aynı zaman içki yasağının yeterince uygulanamadığından da şikayet etmektedir. İçki yasağı kanunu sayesinde olumlu gelişmeler sağlandığı ileri sürülmektedir. Malatya mebusu Lûtfi Bey[91], adliye istatistiklerine dayandığını söylediği konuşmasında bu noktayı vurgulamıştır: "*Bu Müskirat Kanununun tanzim ve neşrinden bilitibar ekser muhitte bulunan adliye istatistiklerine müracaat ederseniz görürsünüz ki, pek çok mukatelâtın önü alınmıştır. Bununla beraber şayanı teessüf, şayanı teessür bir mesele vardır ki, bunun hakkıyla tatbikine itina edilmiyor. Hattâ bunları mahkûm edecek heyeti hâkime bilirim. Düğünlerde aleni müskirat istimal ettikleri halde bunlar yerlerinde muhafaza edilmiştir (s.183).*"

Kavga dövüşün önünü alan bu yasağın etkili olduğu konusunda sadece muhalefet değil, Adliye Vekili Saruhan mebusu Refik Şevket Bey de hemfikirdir, ancak kanunun tam olarak uygulanmadığı eleştirilerine katılmamaktadır: "*Bendeniz Adliye Vekili sıfatiyla şûrasını Heyeti Muhteremeye arz ederim ki, bu kanun dolayısıyla ceraim azalmış, hattâ sıfıra yaklaşmış ve bununla beraber hükkâm bu kanunu tatbik hususunda lâzım geldiği kadar salâhiyetini istimal etmiştir (s.184).*"

Suçları azaltan ve kavga dövüşlerin önünü alan Meni Müskirat Kanunu'nun değiştirilmesi önerisi, uygulamada görülen

---

[91] Malatya Rüştiyesi'ni bitirdikten sonra İstanbul'a gelerek Beyazıt Medresesi'ne devam etti ve müderrislik icazeti aldı. Ayrıca Hukuk Mektebi'ni bitirdi. Cezayir-iBAhr-i Sefid'de mahkeme başkatipliği göreviyle devlet hizmetine girdi. 1890-1907 arasında yurdun çeşitli yerlerinde kaymakamlık yaptı. … Birinci Grup üyesiydi. Malatya mebusu Lütfi Bey'in "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (7 Mayıs 1922): "… Evvelâ hakimiyet-i milliyenin bir saha-i fiiliyata îsâli … Âlât ve edevât-ı ziraiye-i cedidenin teshilat-ı fenniye ve tevkir-i istihsaliyesinden edilecek istifadenin tamimi. … Memleketin her tarafına şebeke-i hadidiyenin temdîdi … bu hususta ecnebi sermayelerin memlekete idhalinden ihtiraz edilmemesi. …", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.294

aksaklıkların giderilmesi amacına yönelik olsa da mebusların tepkisini çekecektir.

Bu kez görüşmelerde kanunun ve kabulün mimarı Ali Şükrü Bey bulunmamaktadır. Karşı çıkışı Karesi mebusu Hasan Basri Bey[92] sürüklemektedir. Görüşmelerde ilk sözü Basri Bey almıştır. Hasan Basri Bey'i kanunun 13 Eyül 1920 tarihli kabul oturumunda içki yasağı lehindeki düşüncelerini açık bir muhafazakarlıkla dile getirmesinden ve Balıkesir'de müskiratı kişisel girişimleriyle yasaklamalarını anlatmasından hatırlıyoruz.

Hasan Basri Bey, "biz" adılıyla yaptığı konuşmasına başlar başlamaz teklif hakkındaki siyasi tavrını ortaya koymuştur: "*Efendim, teklif edilen maddeler içinde yalnızca küsura taallûk eden tadilden mâadası zaittir*". Sadece, küsuratları cezalandırmaya imkan tanıyan değişikliği benimsediklerini söylemeyerek boş yere tartışma yaratılmamasını istemektedir: "*Beyhude müzakerat ve münakaşata meydan verilmesin, reye vaz'edilsin ve lûtfen müzakere kapansın (s.182).*" Hasan Basri Bey kısmen karşı çıkmakta, küsurun cezalandırılmasına açıklık getiren bölümünü benimsemektedir, bununla birlikte teklif tamamen reddedilecektir.

Değişiklik önerilerine yapılan itirazların temelinde içki yasağından "kaçamak olmaması" yatmaktadır.

Meni Müskirat Kanunu kabul edilirken cezalara karşı kanunyolu, verilen bir teklifle tartışılmadan kapatılmıştı. Bu kez, kanunyolunun açılması önerisi konunun tartışılmasına olanak tanımıştır. Hasan Basri Bey'in saptaması ile "*bundan maksat bir islâm memleketinde, bir müslüman muhitinde muhalifi şerişerif ve muhalifi kanun en çirkin, en kötü, en fena bir fiili irtikâbeden adamlar hakkında verilecek ve bir ibreti müessire olacak bu hükümlerin uzun müddet sürüncemede kalmak suretiyle tesirini zevalden masun bulundurmaktır (s.181).*" Hasan Basri'nin gerekçelerinde, ülkede mütecanis bir nüfus varsayıldığı görülmektedir.

---

[92] Bkz. 53 numaralı dipnot.

Kanunyolunun (temyiz, itiraz, istinaf) bulunmaması, verilen cezanın biran önce infaz edilip ibret olması ve caydırıcı etkisini göstermesini hedeflemektedir. Malatya Mebusu Lûtfi Bey de işin uzamaması gerektiği görüşündedir: "*Derecei saniyeye gelince efendiler, eğer bu meseleye biz hakkı itiraz ile hakkı temyiz ile uzatıp da âni bir zamanda, kâti bir surette bunu tatbika mücaz göstermez isek, mücrimin cezasını vermiyecek olur isek bunlara cevaz göstermiş oluruz.*" Lûtfi Bey, bravo sesleri ile karşılanan konuşmasına cezanın tesirinin nasıl zail olacağını anlatarak devam etmiştir: "*Çünkü bunlar bir kere Temyiz hakkını istimal ettiği gibi tahliye olunacak ve artık evrakı Temyizden gelip de herif tekrar tevkif olununcaya kadar zaten cezanın tesiratı zail olacaktır (s.183).*" Lûtfi Bey, içki yasağı kanunu görüşmelerinde sıklıkla dile getirilen mali fedakarlık tezine de atıf yapmıştır: "*Madem ki bugün o tesirat izale edilecektir, niçin Hazine milyonlarca lira mutazarrır oldu?*"

İkinci Grup'un iki liderinden biri olan Erzurum mebusu Hüseyin Avni Bey[93], Kavanini Maliye Encümeni namına konuşarak teklifi savunmuştur.

Hüseyin Avni Bey, içki içmek nedeniyle verilen cezalara karşı kanunyolu açılması önerisinin savunmasını, İslam hukukuna

---

[93] Kiğı Rüştiyesi ve Vefa İdadisi'ni bitirdikten sonra 1912'de Hukuk Mektebi'nden mezun oldu. 1913'ten itibaren İstanbul'da avukatlık yapmaya başladı. Birinci Dünya Savaşı seferberliğinde Doğu cephesinde Ruslara karşı savaştı. … Kurucuları arasında bulunduğu İkinci Grup'un başkanlığını üstlendi. İki kez TBMM Birinci Reis Vekilliği'ne seçildi. 1923 yılında Meclis dışı kalınca İstanbul'da avukatlığa döndü. Erzurum mebusu Hüseyin Avni Bey'in "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (29 Ocak 1921): " … Milli hudut, milli istiklal manasını değil, belki mühim bir cüz'ünü veyahut çerçevesini teşkil eder. Bunun istihsal ve muhafazası dahi milli istiklali temin etmekle kabil olur. … İhtiyacat-ı hayatiyesini asrın icabatına tevfikan ve en suhuletli vasıtalarla teminin mütevakkıf olduğu hususatı bi'l-amel gösterip bu suretle ilim ve fenne aşık kılmak….", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.155

dayandırmıştır: "*... Sonra hakkı itiraz ... Ahkâmı şer'iyenin en mukaddes tanıdığı bir şey de hakkı müdafaadır. ... Ahkâmı şer'iye hakkı müdafaanın kudsiyetinin camidir. Binaenaleyh böyle rakı dolayısıyla bu mukaddesat zayi edilemez (s.183).*"

Adliye Vekili Saruhan mebusu Refik Şevket Bey[94], mahkeme kararlarında yanlışlıklar olabileceğini bunların giderilebilmesi için mahkeme kararlarına karşı başvuru yollarının (kanunyollarının) bulunması gerektiğini örnek vererek açıklamıştır: "*... Maraş'tan zannederim, Kara Ömeroğlu isminde birisi bize verdiği bir arzuhalde diyor ki, sizin çıkartmış olduğunuz Men'i Müskirat Kanununun ikinci maddesi üç türlü ceza tâyin etmiştir. Ya cezayı nakdî, ya hapis veyahut da haddi şer'îdir. Halbuki sizin hâkiminiz bana hem hapis verdi, hem de cezayı nakdî verdi, çünkü buradan kanunu tebliğ eden telgrafçı kelimeyi yanlış çıkarmıştır. (Veya) kelimesini (ve) diyerek yazmış, hâkim içtihadiyle ve doğru olarak cezayı nakdî ile hapse karar vermiştir. Heyeti Muhteremeye soruyorum, şimdi bu hüküm kabili istinaf değildir, temyiz değildir. Bunun çaresini bulsunlar (s.184).*"

Meclis, bunun çaresini kanunyolu açarak değil, kişiler için tek tek af çıkararak bulacaktır. Adalet Vekili'nin konuşmasından, içki yasağı kanununa dayanılarak verilen hatalı hükümlerin düzeltilmesi için dilekçeler geldiği anlaşılmaktadır. İcra Vekilleri Heyeti'nin önerdiği değişiklikler kabul edilmeyince hükümet, kendisine gelen bu tip dilekçelerin bir kısmını af teklifi olarak Meclise getirerek çare bulmaya çalışmıştır.

Değişiklik önerisi üzerine son sözü alan Karahisarı Şarki mebusu Ali Süruri Efendi[95], Lûtfi Bey'in konuşmasındaki

---

[94] Bkz. 61 numaralı dipnot.

[95] Karahisar-ı Şarki Rüştiyesi'ni bitirdi. 1903'te Liva Şeriye Mahkemesi'nde katip olarak devlet hizmetine girdi. 1913'te avukatlık yapmaya başladı. … Birinci Grup üyesiydi. 1923'te Karahisar-ı Şarki'den yeniden milletvekili seçildi. Bu dönemde Meclis Başkan Vekili oldu. Karahisar-ı Şarki mebusu Ali Süruri Efendi'nin "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (29 Haziran 1922):

temyiz kurumuna ilişkin yanlışlıkları düzeltmiştir: "*Lûtfi Bey beyanatta bulunurken bir meselei kanuniyeyi noksan veya yanlış söylediler. Dediler ki mahkûm dâvayı temyiz ederse, temyiz iddiasında bulunursa, tahliye olunuyor… Heyeti hâkime Temyiz istidasında bulunan her şahsı tahliyeye mecbur değildir. … Temyiz açık bulunsun, fakat bir fikra ilâve edelim ki temyiz takdirinde hali mevkufiyette bulunan mahkûm tahliye edilmez, diyelim* (s.185)." Bu açıklama da kanunyolunun kabulü için yeterli olmayacaktır.

Hüseyin Avni Bey'in, İslâm hukukunda savunma hakkının kutsallığını hatırlatmasına ve Ali Süruri Efendi'nin pratik önerisine rağmen, değişiklik önerisinin tümüyle birlikte kanunyolunun açılması önerisi de reddedilmiştir.

## II. Yaralıları Tedavi Etmek İçin İspirto

El konulan içkilerin imhası konusunda yapılmak istenilen değişiklik, yani bunları dökerek imha etmek yerine içki olmaktan çıkararak alkol olarak kullanma isteği de Hasan Basri ve diğer mebuslardan tepki çekmiştir. İtiraz, içki yasağının aşamalı olarak ortadan kalkması endişesinden kaynaklanmaktadır.

Yorum teklifinde, *"şürbe gayrisalih bir surette tağyiri*" denilmesine karşın Hasan Basri müskiratın muhafaza edileceğini düşünerek itiraz etmektedir: "*Eğer efendiler, imhadan sarfi nazar edilip de bunların muhafazası cihetine gidilecek olursa korkarız ki ve korkmaya katiyen hakkımız vardır ki, memlekette Men'i müskirat Kanunu tedrici bir surette kalkmaya başlamıştır.*"[96]

---

"Ahsenü'l mehasin olan hulk-ı hasenle bihakkın ittisafa mütevakkıftır. (Güzelliklerin en güzeli olan güzel huyla nitelenmeye bağlıdır)", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.229

[96] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.16, İ:152, 30.1.1338, c:2, s. 182

Hasan Basri Bey'in içki yasağının yavaş yavaş ortadan kalkmaya başladığı endişesine Isparta Mebusu Hafız İbrahim Efendi[97] de iştirak etmiştir: "*Şimdiden başladı.*"

Mevcut kanunda zaten bir açık bulunduğu düşünülmektedir. Hasan Basri destek gören konuşmasında bu açık nokta nedeniyle eczanelerin meyhaneye döndüğünü ileri sürmektedir: "*Efendiler ispirto için eczanelere vermiş olduğumuz müsaadekârlık istihbaratımıza nazaran bâzı eczaneleri eczanelikten çıkarmış, meyhane yapmıştır. Ve bâzı müesseseleri de meyhane yapmıştır (s.182).*"

Mebuslar yakalanan müskiratın, içki olmaktan çıkarılmasının teknik olarak mümkün olup olmadığından da emin olmak istemişlerdir. Karahisarı Şarki mebusu Ali Süruri bunun için bilirkişiden görüş alınıp alınmadığını sormuştur: "*Acaba böyle bir madde var mıdır ki, şürbe gayrisalih bir surette onu [rakıyı] tağyir etsin ve ispirtoya tebdil eylesin. İspirto olacağına dair ehli vukuftan malûmat aldınız mı? (s.183)*" Hüseyin Avni Bey bu konuda teminat vermektedir. Ehlivukuftan görüş alınmıştır, "*Sıhhiye Vekâletince tâyin olunacak bir madde ile muamele edilince ispirto olur (s.183).*"

Bilirkişi görüşü de mebusları ikna etmemiştir. Malatya mebusu Lûtfi Bey, içkiyi alkole dönüştürerek kullanma düşüncesini teessüfle karşılamaktadır: "*Biz milyonlarla müskirat resmini ayağımızın altına aldığımız halde rakıyı tekrar muhafaza edelim de Düyunu Umumiyeye gönderelim de bundan ispirto çıkartalım. Teessüf olunur doğrusu bu hale, bu faydanın bize lüzumu yoktur. Biz yalnız rakıyı bulduğumuz yerde imha edeceğiz (s.183).*"

---

[97] Isparta'da Rüştiyeyi bitirdikten sonra İstanbul'a geldi ve 1909'da Fatih Medresesi'nden icazet aldı. Isparta'ya dönerek tarım ve gülyağı ticaretiyle meşgul oldu. Milli Mücadele'de başında topladığı gönüllü kuvvetlerle Nazilli cephesinde savaştı. … Birinci Grup üyesiydi. Ölümüne kadar Isparta'dan aralıksız milletvekili seçildi. **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.190

Adliye Vekili Refik Şevket Bey[98], teknik gerekçelerle ikna olmayan mebusları, milli mücadelenin gereklerini yansıtan bir örnekle ikna etmeye çalışmıştır: "*Bendeniz Adliye Vekâletine geçtiğimin on beş veya on altıncı günü buradaki müddeiumumiliğin eşyayı cürmiye deposunu gördüm. Orada yirmi dört teneke rakı vardı. … Çaya döktürerek imha ettirdim. O zaman Sakarya muharebesi oluyordu. Bunu Sıhhiye Vekili Refik Beyefendi biraderimize söylediğim zaman bendenize dedi ki; biz yaralıları tedavi etmek için ispirto bulamıyoruz. Ne olurdu? Bunu bize vereydiniz de şürbesalih olmıyacak bir şekilli mâkulde müskirat olmaktan çıkaralım da hastalarımızı tedavi edelim (s.184).*"

Meclisteki genel hava, gerek yorum ve gerekse değişiklik önerilerinin aleyhinde gelişmiştir. Nitekim kısa bir süre sonra, müzakerenin kifayeti hakkında altı adet takrir verilmiştir. Yapılan oylamada görüşme yeterli görülmüş ve teklifin oylanmasına geçilmiştir. Oylamada bir karışıklık yaşandığı görülmektedir. İcra Vekilleri Heyeti'nin değişiklik teklifi oylanmadan önce reddine ilişkin üç adet teklif verilmiştir.

Karahisarı Şarki mebusları Vasfi ve Mustafa Bey'in[99] imzasını taşıyan takrirde, değişiklik önerisine neden karşı çıkıldığı açıkça ortaya konulmaktadır: "*Tadili teklif olunan maddei kanuniye evvelki kanunun hükmünü gevşetmek ve bilâhara*

---

[98] Bkz. 69 numaralı dipnot.

[99] İlk ve ortaöğrenimini Mesudiye'de tamamladı. Bir süre medresede eğitim gördü. Karahisar-ı Şarki adliyesinde savcılık katibi olarak devlet hizmetine girdi. 1908'de Karahisar-ı Şarki'den Meclis-i Mebusan'a milletvekili seçildi. 1912'de milletvekilliği sona erince tarım ve ticaretle uğraşmaya başladı. … İkinci Grup üyesiydi. 1923'te Meclis dışında kalınca Karahisar-ı Şarki'ye döndü ve yaşamının kala bölümünde arzuhalcilik ve avukatlık yaptı. Karahisar-ı Şarki mebusu Mustafa Bey'in "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (29 Haziran 1922): "Lâ mülke illâ bi'r-ricâl lâ ricâle illâ bi'l-mâl lâ mâle illâ bi'l-adl ve's-siyâse. (Yöneticisiz devlet, parasız yönetici, adalet ve siyasetsiz para olmaz [Arapma 'Daire-i Adalet'in kısa bir çeşitlemesi])", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.232

*çürütmek efkârını mutazammın olduğundan reddini teklif eyleriz (s.185).”* Celse reisinin neye oya sunduğu mebuslarca anlaşılamamıştır. Reis önce bu ret teklifini oya sunduğunu söylemiş, ancak sonucun ne olduğunu saptamamıştır, genel itirazlar ve Canik Mebusu Nafiz Bey'in[100] “yanlışlık var küsurat meselesi gürültüye gidiyor” yakınmasına ve Kastamonu mebusu Abdülkadir Kemali Bey'in[101], “*Reis Bey söz söyleyeceğiz diyorlar. Ne için müsaade etmiyorsunuz?*” müdahalesine karşın Reis, son oylamayı “*bu lâyihai kanuniyenin reddini kabul edenler lûtfen el kaldırsın*” şeklinde yaptırmış sonucu da “*kabul edildi efendim*” şeklinde açıklamıştır (s.185).

Meni Müskirat Kanunu'nda değişiklik yapılmasına ilişkin kanun layihası, layihanın reddedilmesi önerisinin kabulü ile reddedilmiştir.

---

[100] Rüştiyeyi Kadınhanı, İdadiyi Konya'da bitirdikten sonra girdiği Konya Hukuk Mektebi'nden 1912'de mezun oldu. Öğrenciliği sırasında, 1909'da devlet hizmetine girdi. Konya ve Nevşehir'de öğretmenlik, Yıldızeli'de savcılık yaptıktan sonra, 1915'te Canik Bidayet Mahkemesi Savcılığı'na atandı. … İkinci Grup üyesiydi. İstiklal Mahkemesi üyeliğine seçildi. 1923 seçimi sonucunda TBMM dışında kaldı ve yaşamını ticaret ve avukatlık yaparak sürdürdü. 1926'da İzmir suikastı girişimiyle ilgili olarak tutuklandıysa da İzmir'de yapılan yargılaması sonucunda beraat etti. Canik mebusu Nafiz Bey'in “kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır” sorusuna verdiği yanıt (28 Şubat 1922): “… köylerden başlayarak süratle maarif esaslarını kurmak; kavaninin, halkın an'anât ve ruhuyla muvâzi ve mütenasip bir surette tanzim ve ıslahiyle onu memlekette yegâne hakim kılmak, istikbal-i iktisadımızı hariçte değil memleketimiz dahilinde aramak lazımdır.”, **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.96

[101] 1912'de Hukuk Mektebi'nden mezun oldu. 1913'te önce savcı yardımcısı olarak Siirt'e, ardından savcı olarak Basra'ya atandı. 1918'de Kirmasti Kaymakamlığı'na atandı. … Meclisin bağımsız üyelerindendi. Dönem içinde Pozantı İstiklâl Mahkemesi Başkanlığı ve kısa bir süre Adliye Vekilliği görevlerinde bulundu. **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.244

30 Ocak 1922 tarihinde, değişiklik önersinin reddedilmesinden sonra, Meni Müskirat Kanunu'nun Meclis gündemine girmesi artık af önerilerinin görüşülmesiyle olacaktır. Kanununda değişiklik yapılması sağlanamayınca, hükümet Meclis gündemine af önerileri taşımak zorunda kalacaktır.

# ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

# MENİ MÜSKİRAT AFLARI

Meni Müskirat Kanunu'nda, hatalı verilen mahkeme kararlarının düzeltilmesine imkan sağlayan temyiz, istinaf veya itiraz gibi kanunyollarının kapatılmış olması nedeniyle uygulamada önemli sorunlar yaşanmıştır. Yukarıda aktardığımız gibi, hükümetin bu aksaklığı gidermek için verdiği değişiklik önergesi de içki yasağını zayıflatacağı gerekçesiyle reddedilmiştir. Hükümet yaşanan sorunları, hatalı hükümler için af kanunu önerileri sunarak aşmaya çalışmıştır.

Değişiklik önerisinin reddedildiği 30 Ocak 1922 tarihinden yirmi gün sonra İcra Vekilleri Heyeti ilk af lâyihasını Meclise sunmuştur. Bu ilk af önerisi, yaklaşık iki ay sonra 20 Şubat1922 tarihinde görüşülmüş ve kanunlaşmıştır. Böylece Meni Müskirat Kanunu'nun kabulünden yaklaşık 19 ay sonra ilk af çıkarılmıştır.

Aflar, kanunla (veya meclis kararıyla -ki bu da temel tartışmalardan biridir) yapılmış olsa da genel soyut düzenlemeler olmayıp kişiler tek tek ismen affedilmektedir. Genel veya özel af değil, kişiye özel aflar sözkonusudur. İçki yasağı ihlali nedeniyle verilen cezalar, hiçbir zaman, kapsayıcı af konusu olmamıştır.

Meni Müskirat Kanunu değiştirilerek içki yasağının kaldırıldığı 9 Nisan 1924 tarihine kadar, saptayabildiğimiz kadarıyla yirmi sekiz kişi Meclis tarafından affedilmiştir.

## I. Arapsun'un Rum Mahallesinden Dimitri kızı Temya'nın Affı Hakkında Kanun Lâyihası

Meni Müskirat Kanunu'na ilişkin bir konu Mecliste ele alındığı zaman, konu ne olursa olsun tartışma, içki yasağının gevşetilip

gevşetilmediği sorununa odaklanmıştır. İlk af önerisinin görüşmeleri de buna bir istisna olmamıştır.[102]

İlk af teklifi, Dimitri kızı Temya'nın *yüz mah (*7,5 yıl) *müddetle hapsine* ilişkin mahkeme hükmünü konu almaktadır.

Temya'ya verilen cezanın hukuka aykırı olduğu konusunda tüm mebuslar hemfikirdir, ancak teknik bir konuda tartışma çıkmıştır: Ceza, *af* mı, *ref* mi, *iptal* mi edilecektir? Temya vakasında *ref* (kaldırma) kararı verilecektir. Ancak bu ilk kanundan sonra gelen talepler af kararı ile sonuca bağlanacaktır.

Tartışmada hassasiyet yaratan nokta, "af" kararının "efkârı umumiyeye pek fena halde tesir" edebileceğidir.

Af konusu olay, gerek İcra Vekilleri Heyeti'nin lâyihasının "esbabı mucibe mazbatasından" ve gerekse Adliye Encümeni "mazbatasından" tam olarak anlaşılamamaktadır. Nitekim Dersim mebusu Abdülhak Tevfik Bey[103] "Efendim, mazbata münderacatından bir şey anlaşılmadı. Binaenaleyh, mazbata muharriri izahat versinler" diyerek açıklama isteyince konu ortaya konmuştur.

Arapsun'un Rum Mahallesi sakinlerinden Dimitri kızı Temya'nın, bir başkasına yazdırarak Aksaray'da bulunan Kemal Efendi'ye aracı ile gönderdiği ve "*onbeş kıyye rakımız çıktı. Sana bir şişe gönderecektim. Yolda bulurlar diye*

---

[102] **TBMM Zabıt Ceridesi,** İ:33, 24.4.1338, c:1, s.362 vd.

[103] Hozat Rüştiyesi'ni bitirdikten sonra 1899-1903 arasında Hozat Tahrirat Kalemi'nde aylık almadan çalıştı. 1907'de Dersim Bidayet Mahkemesi zabıt katibi oldu. 1916'da Dersim Tahrirat Kalemi Başkatipliği'ne atandı. Daha sonra Dersim sorgu hakimi oldu. ... Meclis'in bağımsız üyelerindendi. 1923'te Meclis dışında kaldı. Dersim mebusu Abdülhak Tevfik Bey'in "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (21 Haziran 1922): "Milletin halet-i ruhiyesine muvafık ve her tarafta kabil-i tatbik kanunlar tanzimi…Avrupa kanunlarının, mutlaka muhitimizin fevâid ve muhassenâtı temin edecek aksamından istifade edilmesi … ", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.116

*göndermedim*" dediği mektubu jandarma tarafından ele geçirilmiş, ancak evde yapılan aramada rakı bulunmamıştır. Bununla birlikte, sulh mahkemesinde yapılan yargılamada, "*mezburenin on beş kıyye rakı imal eylediğinin sübutundan bahsile Men'i müskirat Kanununun ikinci maddesi mucibince beher kıyyesi için ellişer liradan yedi yüz elli lira cezayı nakdinin mezbureden tahsiline ve itadan imtina eylediği halde Kanunu Cezanın 37 nci maddesine tevfikan beher rubu lira için bir gün olmak üzere üç bin gün olmak üzere üç bin günün ihtiva eylediği yüz mah müddetle hapsine (s.362)*" karar verilmiştir.

7,5 yıl hapis cezasını öngören bu hükme karşı, temyiz yoluna başvurulmuş ancak Meni Müskirat Kanunu'nun, bu yolu kapatan düzenlemesi karşısında istem reddedilmiş; hakimler hakkında şikayette bulunulmuş, ancak bunların hiçbiri hükmün infazını engellemeyince, Adliye Vekaleti'ne af talebiyle başvurulmuştur.

Af kanunu layihasının gerekçesine, Adliye Encümeni mazbatasına ve Meclise bilgi sunan Adliye Encümeni Mazbata Muharriri Biga mebusu Hamid Bey'in[104] açıklamalarına göre, sözkonusu hükümde temel hukuka aykırılıklar bulunmaktadır. Ortada suçun varlığını gösteren kanıt yoktur: "*Mektup münderecatı ne âsarı cürmiye ile ne de delâili saire teeyyüdetmemiş olduğu gibi taharriyat neticesinde de eşyayı cürmiyeden hiç madde elde edilememiştir (s.364).*" Ayrıca

---

[104] İlk ve ortaöğrenimini Isparta'da tamamladıktan sonra İstanbul'da Hukuk Mektebi'ni bitirdi. Hakimlik ve savcılık görevlerinde bulundu. … Meclis'in bağımsız üyelerindendi. İstiklâl Mahkemesi üyesi oldu. 1923'ten sonra bir daha milletvekili seçilemedi. Biga mebusu Hamit Bey'in "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (23 Nisan 1922): "hayat-ı siyasiyemizin temel taşını teşkil eden köylü ve çiftçinin temin-i refah ve saadeti ve bunların mevkufünaleyhi olan iktisadiyatın tanzim ve hazain-i tabiiye-i memleketin tenmiyesi ve hassaten emr-i maarifin ihtiyac-ı asra göre neşr ü tamimi ve neslin yeni cereyan-ı medeniyete elverişli bir akide-i içtimaiye elverişli bir akide-i içtimaiye ile mücehhez olarak ihzârı …", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.67

verilen hapis cezası yasal sınırı aşmaktadır: "*Kanunu cezanın 37 nci maddesiyle beher rubu lira için yirmi dört saat yatmak lâzım geldiği ve hükmedilecek cezanın haddi âzamisi bir seneden fazla olmıyacağı halde mahkeme bunda dahi zühul ederek 7,5 sene gibi gayet ağır, hilafı kanun bir karar vermiştir (s.365).*" Ayrıca, karar konu bakımından yetkisiz bir mahkemeden çıkmıştır: "*... sulh mahkemesi 50 bin kuruşa kadar miktarı cezayı istilzam eden hususata bakabilir. Halbuki bu 750 lira olduğundan sulh mahkemesinin salâhiyeti kazaiyesi haricinde olduğu halde karar vermiştir (s.367).*"

Hükmün bu denli temel hukuka aykırılıklar taşıması, mebusları kızdırmıştır. Karahisarı Sahib mebusu Nebil Efendi, "*bu mahkeme heyeti bir istiklâl mahkemesine tevdi olunacak mıdır? Olunmayacak mıdır?*" diye sormuş ve Adliye Vekili ise hakimler "*vazifelerini hakkiyle yapmadıklarından tahtı muhakemeye alınmışlardır efendim (s.365)*" yanıtını vermiştir. Ayrıca sorunun idari yönüne ilişkin de bilgi istenilmiştir. Kars mebusu Cavid Bey[105], "*meselenin şekli idarisi hakkında bir şey arz edeceğini*" belirterek bu duruma neden olan memurlar hakkında bir şey yapılıp yapılmadığını sormuştur. Adliye Vekili ise, "*jandarma hakkında takibatı kanuniye ifası için valiye emir verildiğini (s.368)*" belirtmiştir.

Mebuslar, hükümdeki hukuka aykırılık konusunda hemfikirdirler. Belirttiğimiz gibi tartışma, içki yasağını etkisini zayıflatacak bir sonuç doğurmadan bu aksaklığı giderecek bir yöntem/formül bulmak konusunda ortaya çıkmıştır. Karahisarı

---

[105] 1902'de Harp Okulu'nu piyade teğmen rütbesiyle bitirerek kurmay sınıfına ayrıldı. 1905'te yüzbaşı rütbesiyle Harp Akademesi'nden mezun oldu. 1921'de Kars Müstahkem Mevki Kumandanı iken Kars'tan milletvekili seçildi. Birinci Grup üyesiydi. 1923'te Meclis dışında kalınca askerlik görevine döndü. Kars mebusu Cavit Bey'in "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (26 Ekim 1921): "Şimdiden azami gayretle çalışılarak maarifin tamimine ve mevcut rical ile eshab-ı ilm ü irfanın şahsi agrâzdan salim olarak azimkârâne çalışmalarına mütevakkıftır.", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.242

Şarki mebusu Ali Sürurî[106] Efendi bu hassasiyeti açıkça ortaya koymuştur: "*Bendenize kalırsa bu meseleyi af tarzında, af şeklinde çıkarmayalım. Çünkü evrakı havadiste bittabi esbabı mucibe lâyihası intişar etmez, yalnız madde intişar edecektir. Maddenin hulâsası da 'Men'i müskirat hakkında mahkûmunaleyha olan filân kadın affolunmuştur.' Bu ise efkârı umumiyeye pek fena bir tesir icra eder (s.365).* " Ali Sürurî Efendi'nin önerisi, kanunda iptal ifadesini kullanmaktır: "*Cürüm yoktur ortada. Nasıl affedersiniz? Her halde hükmü iptal etmek lâzımdır. (s.366)*"

"*Şimdiye kadar gelip geçen mecalisi teşriîyenin hiçbirisinin mukarreratında, ahkâmında böyle bir iptal kelimesine tesadüf etmemişim*" diyen Dersim mebusu Abdülhak Tevfik Bey[107] ise hükmün ref'i (kaldırılması, hükümsüz bırakılması) kelimesini önermiştir (s.366).

Yapılan oylama sonucunda, tek maddelik kanun "ref" terimiyle kabul edilmiştir:

> *"Arapsun'un Rum mahallesinden Dimitri kızı Temya hakkındaki hükmün ref'ine dair Kanun*
>
> *Madde 1- Arapsun'un Rum mahallesinden Dimitri Kızı Temya'nın Men'i Müskirat Kanununa tevfikan 750 lira cezayi nakdî ahzı ile mücazatına ve itadan imtinaı halinde yüz mah müddetle hapsine dair Arapsun Sulh Ceza Mahkemesinden verilen hüküm salâhiyettar bir mahkemeden sâdır olmamış olmasına ve esasen mabilhilmahkûmiyeti olan fiil kanunen cürüm teşkil etmemesine binaen mezbure Temya hakkındaki hüküm ref' edilmiştir."*

---

[106] Bkz. 95 numaralı dipnot.

[107] Bkz. 103 numaralı dipnot.

## II. Seri Aflar: Yasağın Uygulanmasına Yönelik Endişeler

Temya'ya ilişkin 24 Nisan 1922 tarihli bu kanundan yaklaşık beş ay sonra Meclis yeni bir af kanunu lâyihasını görüşmüştür. İcra Vekilleri Heyeti'nin sunduğu bu teklif, bir af kanunudur. Temya aleyhindeki hükmün refinden sonra ref terimi kullanılmamış, Meclis af kararları almıştır.

Ereğli'nin Kirmanlı mahallesinde oturan Ahmed, içki taşımak ve dışalımını yapmak suçlarından ceza almış ve hapis yatmaktadır. İhtiyarlığı ve iyileşmesi imkansız hastalığı nedeniyle kalan cezasının affı teklif edilmektedir (30 Ağustos 1922). Sözkonusu kanun lâyihasının ne tümü üzerinde ne de madde üzerinde söz isteyen olmamış ve hiçbir tartışma yaşanmadan af kanunu kabul edilmiştir (16 Eylül 1922).[108]

İlk iki af, hapis cezasını içeren hükümleri konu edinmektedir. Ancak para cezası içeren hükümlere ilişkin af çıkarıldığı da olmuştur.

Beş ay sonra TBMM gündemine gelen üçüncü af kararı da ilkinde olduğu gibi, kadınlara ilişkindir (9 Nisan 1923). Geredeli Hasibe ve Dilber'e hanelerinde yakalanan üzüm ezmelerini rakı imali için kullandıkları gerekçesiyle para cezası verilmiştir. Ceza Meclis tarafından "*fıçılar içerisindeki üzüm ezmesinin rakı ve mevadı küüliye veya şıra ile sirke yapmak için tammüre (mayalanmaya –ok) bırakıldığını tâyin etmek fennen mümkün*" olmaması nedeniyle adli hatadan dolayı af edilmiştir. Af önerisinin gerekçesinden bu hatalı hükmü veren ilk derece mahkemesi hakiminin işten el çektirilerek yargılandığını da

[108] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.23, İ:103, 16.9.1338, c:1, s.55; Bu teklif ile teklifin kabul tarihi arasında, İzmir'in işgalden kurtulduğu gün, Mustafa Kemal, İzmir'de Kramer Palas Oteli'nde ilk kez halk arasında açıkça içki içmiştir. Falih Rıfkı'nın anlattığına göre, "Garson mudur, otel müdürü müdür, artık kim önce koşup gelmişse birer kadeh içki istediklerini söyler ve sorar: Kral Konstantin hiç bu otele gelip de bir kadeh rakı içti mi? Hayır Paşa efendimiz! Öyle ise neden İzmir'i almak istemiş? der ve İzmir'e girişinin ilk zevkli saatlerinden birini o masada geçirir.", Atay, **Çankaya,** s.348

öğreniyoruz. Bu af teklifi de tartışma yaşanmaksızın kabul edilmiştir[109]

Hatırlanacağı üzere ilk af (ya da TBMM'nin kabul ettiği şekliyle "ref") kararı, yedi buçuk yıl gibi ağır bir hapis cezasının kaldırılmasına ilişkindi. Bundan sonra çıkarılan af kanunlarının, güdüleyici nedeni, sadece adli hata ile verilmiş cezanın ağırlığının yol açtığı mağduriyetin giderilmesi olmamıştır. Görüldüğü gibi para cezaları için de af kanunu çıkarılmıştır. Yine 9 Nisan 1923 tarihli oturumda kabul edilen diğer bir af kanunu, sadece onbeş günlük hapis cezasına ilişkindir. İçki naklederken yakalanan ancak yargılama sonunda, içki kullananlara verilen hapis cezası ile cezalandırılan Düzce'nin Cedit Mahallesinden Boşnak Salihoğlu Ali'nin cezası affedilmiştir.[110]

9 Nisan tarihli oturumda Boşnak Salihoğlu Ali'nin affı kanunu görüşülürken, Meclisin tek tek gelen af tekliflerini görüşmekle zaman kaybettiği şikayetinde bulunulmuş bunun üzerine İcra Vekilleri Heyeti Reisi Rauf Bey (Sivas mebusu) açıklama yapmıştır. Rauf Bey'in açıklamasından, İcra Vekilleri Heyeti'nin, Meni Müskirat Kanunu'na dayanılarak verilen kararlar aleyhinde kanunyolu açan bir teklifi Meclise sunduğunu öğreniyoruz: "*Men'i Müskirat Kanununa tevfikan verilen ahkâmın itiraz ve temyizi olmak suretiyle ıslahı hakkında âcilen çare bulunması maksadiyle Heyeti Âliyenize takdim edilmiş olan iki maddelik lâyihai kanuniye, müstaceliyet karariyle ruznameye alınmıştır. Eğer bu lâyihai kanuniye Meclisi Âlinizde müzakere edilerek intac edilirse böyle Men'i Müskirat Kanuniyle mahkûm olanların evrakının beyhude yere burada müzakeresine meydan kalmaz (s.9).*"

### *A. İşgal Altında Meni Müskirat*

Af kanunlarının ve Meni Müskirat Kanunu'ndaki değişiklik önerilerinin görüşüldüğü 1923 yılının ilk yarısında, Meni

---

[109] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.29, İ:29, 9.4.1339, c:1, s.15

[110] **Ibid.,** s.9

Müskirat Kanunu'nun yeterince uygulanmadığı, idarecilerin yasağı uygulamak için çaba sarf etmediği hükümetin de yasağın takipçisi olmadığı eleştirileri yoğunlaşmıştır. İstanbul'un Türkiye Büyük Millet Meclisi idaresine geçtiği (1 Mart 1923) ancak henüz Türk askerlerinin kente girmediği dönemde Hükümetin, yeterli araçları olmadığı gerekçesiyle Meni Müskirat Kanunu'nu İstanbul'da uygulamamayı teklif etmesi Meclis'te sert tartışmalar yaratmıştır.

11 Ekim 1922 tarihinde Mudanya Mütarekesi imzalanmış, anlaşma 14-15 Ekim gecesinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Mütareke hükümlerine göre, İtilaf Devletleri'nin kuvvetleri barış antlaşması imzalanıncaya kadar İstanbul'da kalacaktır. TBMM Hükümeti, 4-5 Kasım 1922 tarihinde İstanbul'un yönetimine "4 Kasım 1922 öğle vaktinden itibaren" el konulmasına karar vermiştir.

Bu tarihte İstanbul'un yönetimine el konulmuş olmasına rağmen mülki idareyi destekleyecek bir askeri kuvvet bulunmamaktadır. Bu nedenle hükümet Meni Müskirat Kanunu'nun İstanbul'da bir süre daha uygulanmaması için bir karar çıkartılması teklifini TBMM'ye sunmuştur.

Hükümetin içki yasağını İstanbul'da erteleme teklifi gizli oturumda görüşülmüştür.[111]

Görüşmeler tarihi bir dönüm noktasında yer almaktadır. Bu görüşmelerden bir hafta sonra, 1 Nisan 1923 tarihinde, seçimlerin yenilenmesine karar verilecek, seçimlerde İkinci Grup tasfiye edilecektir. Ayrıca, üç gün sonra 27 Mart 1923 tarihinde Meni Müskirat Kanunu'nun mimarı İkinci Grup'un liderlerinden Ali Şükrü Bey, Kemal Paşa'nın muhafızı Topal Osman Ağa tarafından öldürülecektir.

İcra Vekilleri Heyeti, TBMM'ye bir kararname sunmuş ve bunun oylanarak kabul edilmesini istemiştir. Neden kanun teklifi değil de bir kararname sunulduğuna aşağıda ele alacağız, ancak öncelikte sunulan kararnameyi aktaralım:

---

[111] **TBMM Gizli Celse Zabıtları,** c.4, İ.10, 24.3.1339, c:2, s.196-210

T.B.M.M.
İcra Vekilleri
Heyeti Riyaseti
Kalem-i Mahsus Müdiriyeti
Adet:2324 Karar
Kararname[112]

Sulh muahedenamesinin Meclisçe tastikine kadar 14 Eylül 1336 tarihli Men-i Müskirat Kanununun İstanbul'da tehiri tatbiki için İcra Vekilleri Heyetine mezuniyet verilmiştir.

Kanunun Tatbiki teahhür ettiği müddetçe İstanbul'da imal ve hariçten celbedilecek bilumum ispirto ve müskirattan 1 Nisan 1334 tarihli Kanun ile 8 Kânunusani 1336 tarihli Kararname mucibince resim istifa olunur.

İstanbul'da elyevm mevcut bulunan bilumum ispirto ve müskirattan 8 Kânunusani 1336 tarihli kararnamede muayyen resimden dûn derecede resme tabi tutulmuş olanlardan memleket dahilinde istihlâk edilecek kısmının farkı resmî ikmalden alınacaktır.

15.3.1339

| | |
|---|---|
| İcra Vekilleri Heyeti Reisi<br>*Hüseyin Rauf* | Şeriye Vekili<br>*(Muhalifim)* |
| Müdafaai Milliye Vekili<br>*Kâzım* | Adliye Vekili<br>*(Okunamadı)* |
| Dahiliye Vekili<br>*Ali Rıza* | Hariciye Vekili<br>*İsmet* |
| Maliye Vekili<br>*Hasan Fehmi* | Maarif Vekili<br>*(Okunamadı)* |
| Nafıa Vekili<br>*(İmza yok)* | İktisat Vekâleti Vekili<br>*Feyzi* |
| Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekili<br>*Dr. Rıza Nur* | Erkânı Harbiyei Umumiye Vekili<br>*(Okunamadı)* |

[112] **Ibid.,** s.210

Hükümet, Meclisin bu kararnameyi kabul ederek kendisine, Meni Müskirat Kanunu'nun uygulanmasını barış anlaşması imzalanıp onaylanıncaya kadar erteleme ve bu süre içinde içkiden vergi toplamaya devam etme yetkisinin verilmesini istemektedir.

Kararname hakkındaki açıklamayı Maliye Vekili, Gümüşhane mebusu Hasan Fehmi Bey yapmıştır: "*Efendim, İstanbul, İdare-i Milliyeye intikal ettiği tarihde Meclis-i Âlinin kabul ettiği bir madde-i kanuniye ile Şubat nihayetine kadar hal-ı sabıkı muhafaza buyurmuştu. 1 Mart 1339 tarihinden itibaren Türkiye Büyük Millet Meclisi kanunları tamamen İstanbul'da tatbik edilmeye başlandı. Aynı günde Adnan Beyefendi ile İstanbul Valisinden ve İstanbul'da ifay-ı vazife eden bütün rüesayı memurin tarafından mensup oldukları vekâlete müteaddit telgraf gelmeye başladı. Hülâsası şudur; işgal devam ettiği müddetçe Men-i Müskirat Kanununun İstanbul'da tatbikine maddeten imkan olmuyor.*"[113]

Maliye Vekili bu maddi imkansızlığın nedenini de açıklamaktadır: "*Çünki Mudanya mukavelesiyle işgalin vücudunu tanıdık. İstanbul'daki işgal kuvvetleri namına gelen ve işgal kuvvetleri elinde bulunan ve ecnebi tabiyetinde olan insanların kısm-ı küllisidir ki İstanbul'da müskirat amilleridir. Şimdi İstanbul'da Men-i Müskirat Kanununu diğer kanunlar gibi tamamen tatbik etmek için mutlaka hadise ve vak'a çıkartmak lâzım geliyor. Bittabi buna ne zabitamız ne emniyet-i umumiyemiz kâfi gelmeyeceği gibi icabında belki askerle de müdahale etmek icap edecek. Bunu da muvafık görmedik.*"

Hasan Fehmi Bey'in İstanbul'daki mülki idarecilerden gelen yakınmaların içki yasağının uygulanmasının fiilen imkansız olduğunu gösterdiğine, yasağın yabancılara da uygulanması durumunda karışıklık çıkacağına bunu engelleyecek zabıta güçlerinin olmadığına ilişkin açıklaması ikna edici olmamıştır. Muhalif mebuslar, bunun bir içki yasağının kaldırılması için bir bahane olduğunu düşünmektedir. Maliye Vekili'nin, içki yasağı

[113] **Ibid.,** s.196

sanki sadece yabancıları ilgilendiriyormuş gibi açıklama yapması ve içki yasağı bunlara uygulanırsa olay çıkacağı savı, sorundan kaçmayı amaçlamaktadır. Nitekim bu sava karşı, Bayazit mebusu Atıf Bey[114] "Meyhaneler kapasın kâfi" itirazında bulunmuştur.

Hükümetin, yapmak istediği şey için kanun değil de TBMM'den kararname çıkartmak yoluna gitmesi isteğinin çelişkili niteliğinden kaynaklanmaktadır. Bir yandan, Meni Müskirat Kanunu'nu yürürlükte tutmak, bir yandan, bunu İstanbul'da uygulamamak öte yandan da vergi toplamak istemektedir. Hukuk tekniğinde kararname yürütme organının görevinde olan bir düzenleme aracıdır. Yasama organı olan meclis, kanun, yorum veya karar çıkarır. Birinci Meclis'in özelliği yürütme işlevini de kendi bünyesinde birleştirmiş olmasıdır. Hükümet, Meclis'ten yürütme işlevine dayanarak kararname çıkartmasını istemektedir. Maliye Vekili Hasan Fehmi Bey içinde bulundukları çelişkileri ve kararname yolunu neden tercih ettiklerini açıklamıştır: "*Yalnız bir kanunu memleketin bir kısmı için, İstanbul için işgalden bertaraf oluncaya kadar tatbikini tehir edelim yolunda diğer bir madde-i kanuniye yazmak bunu da muvafık görmedik. ... Düşündük ki Meclis-i Âli icra salâhiyetini istimal ederek bir karar ittihaz edebilir. Bu kararda işgal bertaraf edilinceye kadar Men-i Müskirat meselesi İstanbul'da mevzubahis olmaz. ... İşgal kelimesini de kararnamede zikretmeyi muvafık görmediğimiz*

---

[114] Rodos'ta medrese eğitimi gördükten sonra İstanbul'da Mülkiye İdadisi'ni bitirdi. 1905'te Darülfünun Riyaziye Şubesi'nden mezun oldu. 1902'den itibaren devlet hizmetinde çalıştı. Yurdun çeşitli yerlerinde nahiye müdürlüğü yaptıktan sonra 1919'd Diyadin Kaymakamlığı'na atandı. 1920'de Bayazıt'tan milletvekili seçildi. İstiklâl Mahkemesi üyesi oldu. Meclis'in bağımsız üyelerindendi. 1923'ten sonra bir daha milletvekili seçilemedi. Bayazıt mebusu Atıf Bey'in "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (3 Mart 1922): "Evvel emirde âdil bir idare ile müterafik bir halk hükümetinin tesisi, maarif ve sanayi ile iktisad ve umûr-ı nafıanın tamim ve tezyidi …", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.61

*için zaten sulhu müteakip İstanbul'un tahliyesi sulhun esasatından olduğuna göre meni müskirat kanununun İstanbul'da tatbikini de sulhün aktiyle cümlesiyle temin ettik. İşgal kelimesini resmi bir kararda bulundurmayı muvafık bulmadığımızdan vaziyet budur.*" Maliye Vekili, görüşmeler ilerleyince kanun değişikliği yolunu seçmemiş olmalarına ilişkin olarak "… *hatta şeref-i millîden bir şey nakisedar etmemek için bunun kanun şeklinde tadil mahiyetinde çıkarılmamasını da rica ettim (s.201)*" açıklamasını getirmiştir.

Kararname ile içki yasağını İstanbul için erteleme önerisine şiddetli ve çatışmacı dozda bir karşı çıkış gelişmiştir.

***Tapu nizamnamesi değildir. Temettü kanunu değildir. Men-i Müskirat Kanunudur.***

İtirazların hemen hepsinde, Meclis'in itibarının korunması vurgusu bulunmaktadır. Bu vurgu bütün güç siyasal durumlara karşı her türlü fedakarlıkla korunması gereken bir değer olarak kabul edilmektedir.

Teklife karşı ilk söz alan Lâzistan mebusu Necati Efendi[115] Meclis'in onurunun korunması temasıyla sert bir konuşma yapmıştır: "*Men-i Müskirat Kanununun işgal müddeti devam ettikçe İstanbul'da tatbik edilmemesi demek Meclis-i Âlinin haysiyet, şeref ve kutsiyetini kaldırıp bir tarafa atmaktır* (s.197)." Kanunun mimarı Trabzon mebusu Ali Şükrü Bey[116] de uzun konuşmasına yapılmak istenilenin çirkin bir idari maslahat anlayışına dayandığını belirterek başlamıştır. Sivas mebusu Mustafa Taki Efendi[117] ise istenilene şaşırmış olduğunu

---

[115] İlk ve ortaöğrenimini Rize'de tamamladı, Erzurum'da medresede öğrenim gördü. İstanbul'da Öğretmen Okulu'nu bitirdi. 1909'da Hukuk Mektebi'nden mezun olup Giresun Savcılığı'na atandı. Ama İttihat ve Terakki Cemiyeti içinde siyaset yapmayı tercih ettiğinden bu görevinden ayrıldı. İstanbul'da avukatlık yapmaya başladı. Birinci Dünya Savaşı'nda orduya katıldı. 1919'da Erzurum Kongresi'nde Rize delegesi olarak hazır bulundu. 1920'de Lazistan'dan milletvekili seçildi. Meclis'in bağımsız üyelerindendi. 1923'te Meclis dışında kalınca Eskişehir'e yerleşti, odun ticareti ve avukatlık yapmaya başladı. 1926'da İzmir suikast girişimiyle ilgili olarak tutuklandı. Ankara İstiklâl Mahkemesi'nde yapılan yargılanması sonucunda beş yıl süreyle Sinop'a sürülmesi kararlaştırıldı. Lazistan mebusu Necati Bey'in "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (1 Kasım 1921): "… Ben istiklali yalnız siyasi manasıyla değil, maddi, manevi, siyasi, içtimai, şamil ve hakiki manasıyla telakki ediyorum. … Bir milletin bünye-i içtimaiyesi her türlü tesirat-ı ecnebiyeden azade kalarak zindeği ve istiklalini muhafaza ettikçe o millet için siyasi buhranları atlamak o kadar müşkil ve tehlikeli değildir. … 1- Müessat-ı ilmiye ve irfaniyemizde ruhiyat ve ananatımıza uygun olmayan ecnebi ruh ve terbiyesinin verilmemesi … 2- Milletin bütün müessesat ve kavanini kendi mebâdi-i itikadiye ve ahlakiyesine kendi esasat-ı içtimaiyesine göre tanzim edilmesi.", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.286-287.

[116] Bkz. 3 numaralı dipnot.

[117] Sivas Rüştiyesi'ni bitirdikten sonra 1887'de sorgu hakim yardımcılığı göreviyle devlet hizmetine girdi. … 1914'de Sivas Sultanisi'ne Arapça öğretmeni olarak atandı. Bu görevindeyken 1920'de Sivas'tan milletvekili seçildi. Meclis'in bağımsız üyelerindendi. 1923'te Meclis dışında kalınca Sivas'ta İmam Hatip

söylemektedir: "*Efendim, ben Heyet-i Vekilenin vesateti olan Maliye Vekiline meclisin karşısında taaccüp ettim. Kanun demek kati azim demektir. Bir meclisin azmi demektir. Bir kanun, kanun olarak çıkar. Behemal tatbik olunur (s.199).*"

Meclisin çıkardığı kanunların uygulanması zorunluluğuna ilişkin bu genel vurgunun yanı karşı çıkış Meni Müskirat Kanunu'nun özelliği ile de güçlendirilmiştir. Hasan Basri Bey[118], içki yasağı kanununu Meclisin büyük başarılarının temeli olarak nitelemiş, bu nitelemeye karşı salondan bravo sesleri yükselmiştir: "*Ekseri kavaid-i saire hakkında müşkülâta maruz kalmıyorlar ve kavaninimiz tamamen İstanbul'da meri bulunuyorsa harren ve kasten Men-i Müskirat Kanununun tavikini, tatbikini istilzam edecek surette teklifte bulunmak zan ederim ki bizim pek hususi bir mahiyette zan ettiğimiz bu kanuna suikastte bulunmaktır. Efendiler Men-i Müskirat Kanunu arz ettiğim gibi Büyük Millet Meclisinin büyük muvaffakiyetinin rükünlerindendir. (Bravo sesleri). ... Efendiler Kanunlarımızdan fedakârlık yapmayı kabul etmeyelim. Bilhassa bu kutsî rükne dokunmayalım (s.200).*" Kayseri mebusu Osman Bey[119] ise Meni Müskirat Kanunu'nu Türk Devrimi'nin bir

---

Okulu'nda öğretmenliğe atandı. Sivas mebusu Mustafa Taki Efendi'nin "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt: "Dünyevî, uhrevî, ferdî, içtimaî her saadetin ancak istiklâl-i millî ile hasıl olacağını her ferd-i millete öğretmek iman ettirilmek ile olabilir." , **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.352.

[118] Bkz. 53 numaralı dipnot.

[119] Rüştiyeyi bitirdi, ayrıca medresede öğrenim gördü. Ticaretle meşgul oldu. Milli Mücadele'nin başında Kayseri'de Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nde çalıştı. 1920'de Kayseri'den milletvekili seçildi. İkinci Grup üyesiydi. 1923'te Meclis dışında kalınca Kayseri'ye dönerek ticaretle uğraşmaya devam etti. Kayseri mebusu Osman Bey'in "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (13 Ocak 1922): "… Ankara'da müesses olan hükümet-i milliyeyi Türklerin kesif bulunduğu vasat bir yere naklen orada Teşkilat-ı Esasiye

ürünü olarak nitelemektedir: "*Men-i Müskirat Kanunu yeni Türk inkılâbı ve mücadelesiyle beraber doğmuştur ve mücadelenin mahsulüdür. Tapu nizamnamesi değildir. Temettü kanunu değildir. Men-i Müskirat Kanunudur. (s.204).*"

Herhangi bir kanun olarak değil milli mücadelenin temeli olarak gördükleri içki yasağı kanununun uygulanmasını muhalefet bir ulusal gurur sorunu olarak görürken hükümet konuyu bir güç sorunu olarak ele almaya çalışmaktadır. Maliye Vekili Hasan Fehmi Bey geçici bir sorunu aşmak için işi kopacak noktaya taşımamayı önermiş, salondan tepkiyle karşılanmıştır: "*Emlâk vergilerini, tahsil-i emval kanunlarını tamamen icra etmek suretiyle tatbik ediyoruz. (Bravo sesleri). Fakat efendiler tatbikatın da bir derecesi vardır. İşi getirip getirip de kopacak yerde kopartmayalım. Muvakkat bir şeydir. Eğer Men-i Müskirat Kanununu her ne pahasına olursa olsun tatbik edelim dersek korkarım ki bize pahalıya mal olmasın. (Gürültüler) (s.201).*" Maliye Vekili'nin bu görüşü Sivas mebusu Heyet-i Vekile Reisi Hüseyin Rauf Bey'in[120] teklifi

---

Kanununu bihakkın tatbik etmekle …", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.255.

[120] "Hüseyin Rauf Orbay, 1880 yılında İstanbul Cibali'de doğdu. Babası Amiral Mehmet Muzaffer Paşa, Annesi Hayriye Rüveyde Hanımdır. Rauf Bey, ilkokulu Cibali İlkokulunda, ortaokulu Trablus Askerî Rüştiyesinde, liseyi Heybeliada Bahriye Okulunda okudu. Rauf Bey, 1899'da teğmen rütbesiyle Deniz Kuvvetlerine katıldı. 1918 yılına kadar değişik savaş gemilerinde görev yaptı. Balkan Savaşları döneminde Hamidiye Akınıyla tanındı. Birinci Dünya Savaşı'nda; İran Cephesi'nde savaştı. Deniz Harbiye Reisliği görevinde bulundu. Savaşın sonunda kurulan Ahmet İzzet Paşa Hükûmetinde Bahriye Nâzırlığı yaptı. Bu sırada Baş Murahhas olarak Mondros Mütarekesi'ni imzaladı. Türk Kurtuluş Savaşı döneminde; kongrelerden sonra, Heyet-i Temsiliye adına Son Osmanlı Meclisi (Meclis-i Mebusan) toplantısına katıldı. Bu sırada İngilizler tarafından tutuklanarak Malta'ya sürüldü. Malta'dan kurtulduktan sonra, önce Nâfia (Bayındırlık) Bakanlığı, sonra Başbakanlık ve TBMM Başkan Vekilliği yaptı. Cumhuriyet Devrinde; Terakkîperver Cumhuriyet Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı. Şeyh Said İsyanı sebebiyle partisi kapatılınca bağımsız kaldı. Atatürk'e karşı tertiplenen İzmir

savunurken kullandığı temel savlardandır: "... *hükümetin ve devletin kavanini şaşırmadan ve heyecana gelmeden ve telaş göstermeden tatbikini cesaret-i medeniye telakki edenlerdeniz. Yoksa sizin bize vermiş olduğunuz itimadı suistimal ederek Battal Gazi gibi selli seyf etmeğe taraftar değiliz. ... Mazhar Beyefendi buyurdular ki sebat edelim israr edelim. İnkılabımızla yaşamış bir kanun vardır, bunda terahi göstermeyelim, inkılabımızla yürütelim. Arkadaşlar vallah benim ruhumun âşık olduğum hareket budur. Kıralım geçirelim. Fakat akibetin mesaliyetini görerek karar veriniz (s.205-206).*"

Millet Meclisi Hükümeti tarafından İstanbul'da Meni Müskirat Kanunu uygulanırsa, işgal kuvvetlerinin, onların da içki içmesi yasak olacağı için, karşı koyacakları düşünülmektedir. Veya hükümetin tartışmayı çekmek istediği nokta budur.

Hükümet içki yasağı kanununun İstanbul'da uygulanmaması için, işgal kuvvetlerinin ve Türk kanunlarına tabi olmayan yabancıların varlığını da gerekçe olarak göstermiştir. Tartışmayı işin esasından uzak bir noktaya taşımayı amaçlayan bu gerekçe

---

Suikastında ceza aldı …. Rauf Beyin TBMM'de katıldığı ilk toplantıda Çankırı Mebusu Hacı Tevfik Efendi: 'Efendim, Rauf'umuzu biz bildiğimiz gibi bütün âlem de bilir. (Bir Âyet-i Kerîmede buyurulduğu gibi), Onu gecede bilir, gündüz de bilir, at da bilir, kâğıt da bilir, silâh da bilir, kalem de bilir…' tarzında bir konuşma yaptı…. Rauf Bey, 21 Kasım 1921'de çoğunluğun oyu ile tekrar Nâfia Vekâleti'ne ve TBMM Reis Vekilliğine seçildi ve 14 Ocak 1922 tarihine kadar bu görevlerde kaldı. Atatürk'e göre, bu dönemde Rauf Bey, Müdafaa-i Hukuk Grubu içinde kalarak İkinci Grup ile birlikte hareket etti Rauf Beyin Millet Meclisi'ndeki ağırlığını fark eden Ali Fethi Bey (Okyar), Mustafa Kemal Paşaya; 'Fevzi Paşa İcrâ Vekilleri Heyeti'nden çekilsin, Rauf Bey Başvekil olsun. Basiret ve kıymet sahibi olduğu nispette Meclis'in muhabbet ve itimâdına sahiptir. Sen o zaman çok rahat çalışır, sadece askerî işlerinle meşgul olursun' Teklifinde bulundu. Atatürk bir süre düşündükten sonra: 'Doğru! en isabetli tedbir bu olur' diyerek, bu fikri uygulamaya koydu.", Mustafa Alkan, "Hüseyin Rauf Orbay'ın Hayatı (1880-1964)", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** sy.59, Cilt: XX, Temmuz 2004.

uzun uzun tartışılmış, mebuslar bu sorunu aşmak için çareler önermişlerdir.

İçki yasağının tüm boyutları ile uygulanması mümkün olmazsa bile hiç değilse meyhanelerin kapatılması yeterli görülmektedir. Lâzistan mebusu Necati Efendi meyhanelerin kapatılmasıyla içki yasağının önemli ölçüde uygulanmış olacağını düşünmektedir: "*Harice vermiş olduğu tesir yoktur. Onun için işgal müddeti devam ettikçe buna başka bir tedbir bulunur. Meyhaneler sed edilir. (Olmaz) (olur sesleri) (s.197).*"

Ali Şükrü Bey, hükümetin işgalci devletlerle Meni Müskirat Kanunu'nun uygulanması için görüşüp görüşmediğini sormuş, yabancı askerlerin yasağın kapsamına girmemesi için onların, Türk tebaasında olanların giremeyeceği kendilerine mahsus gazinolar kurmalarını veya gemilerinde içmelerini önermiştir (s.199). Bunun dışında içki yasağı Türk tebaasında olan herkese uygulanmalıdır. Ali Şükrü tebaamız olan gayrimüslimlere yasak uygulanıyor diye işgal kuvvetlerinin karşı çıkmasının da göze alınması gerektiğini savunmuştur: "*Fakat bu kanun yüzünden bize ilan-ı harp etsinler. Ben şerefle kabul ederim. Nesli beşeri kurtarmaktır. Dini bir olsun gerek ayrı olsun ehemmiyeti yok. Onun için hükümetin noktai nazarını kabul etmiyorum. Bu kanunu tatbik etmek lâzım gelir (s.199).*" Lâzistan mebusu Osman Bey[121] bu olasılığa açık biçimde karşı çıkmıştır: "... *Eğer onlarca kabul edilmeyecek olursa ilân-ı harp etmeniz*

[121] İlk ve ortaöğrenimini Rize'de tamamladıktan sonra İstanbul'a geldi ve Yüksek Mühendis Mektebini bitirdi. Mühendis olarak çalıştı. Meclis-i Mebusan'ın son dönemine Lazistan'dan milletvekili seçildi. Meclis'in faaliyetlerine ara vermesi üzerine Ankara'ya geçerek TBMM'ye katıldı. Meclis'in bağımsız üyelerindendi. 1923'te Meclis dışında kalınca siyaseti bıraktı ve yaşamını mühendislik yaparak sürdürdü. Lazistan mebusu Osman Bey'in "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (26 Ekim 1921): "…Umur-ı idare-i devletten tesirat-ı diniyenin ref'i lazımdır. Yani meslek-i ruhaniyi meslek-i cismaniden tefrik ederek herbirinin kendi muhit-i sa'y ve terakkisini serbest bırakarak birinin diğerine müdahalesini men' etmek lazımdır.", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.288-289

*lâzım gelir. Efendim ben Lâzistan ahalisinin vekili sıfatiyla üç kadeh rakı için ilân-ı harbe karar vereceklerden değilim (s.208).*"

Sivas mebusu Mustafa Taki Efendi, hükümetin içki yasağı İstanbul'da uygulanırsa gayrimüslim tebaa ile işgal görevlileri de bunun kapsamında olacak sorun çıkar gerekçesine "*İstanbul'un her yeri ecnebi değildir. İstanbul taassub bir Türkiye memleketidir. Ekserisi Müslümandır. ... İstanbul'da dört buçuk ecnebi asker var diye bir buçuk, üç milyon nüfusu bu kanunun tatbikinden azade kılmak doğru değildir (s.199).*" hatırlatmasında bulunmuştur.

Karesi mebusu Basri Bey İstanbul'un yönetimi, işgal kuvvetleri henüz çekilmemiş olsa da, Milli Hükümetin eline geçtikten sonra, Meni Müskirat Kanunu'nun aslında kendiliğinden uygulanmaya başlanıldığını, meyhanecilerin meyhanelerini kapattıklarını ancak idarecilerin kanunu uygulamak için istekli olmadığını olmadığını ileri sürmektedir: "*Efendiler benim işittiğime nazaran İstanbul'da bütün meyhaneciler meyhanelerini kapatıyor, müracaat ediyor. Ankara Büyük Millet Meclisinin kabul olduğu kanunumuza muti olduklarını, icap eden makama müracaat ediyorlar. Emriniz nedir buna karşı diyorlar. O makam da cevaben Ankara'dan keyfiyeti soracağım diyor ve bu suretle cevap (-henüz uygulanmıyor cevabı–OK) alıyor (s.200).*" Bayazıt mebusu Atıf Bey de bu bilgiyi desteklemekte ve meyhanelerin iki gün kapalı kaldığını aktarmaktadır: "*... Karesi Mebusu Hasan Basri Bey söylediği gibi ve İstanbul'dan gelen bir arkadaşımızın dediği gibi Mart iptidasında bütün meyhaneler ve birahaneler tamamiyle kapanmış ve emre intizar etmişler. Hatta bu iki gün devam etmiş. En nihayet bakmışlar ki bir taraftan bir şey yoktur. Yine devam etmeye başlamışlar (s.202).*" İstanbul'daki yöneticiler ve girişimciler Ankara Hükümeti'nin kararını beklemekte, Ankara Hükümeti de kanunun uygulanmaması için Meclis'ten yetki almaya çalışmaktadır. Bu yetki verilmeyecek ve meyhaneler kapatılacaktır.

***Vatandaşın zehirlenmesi bahasına gelecek paraya lanet olsun.***

Hükümet, hem içki yasağı uygulanmasını İstanbul'da ertelemeyi hem de bu süre içinde içkiden vergi toplamayı istemektedir.

Maliye Vekili Hasan Fehmi Bey özellikle bu yönü vurgulamıştır: "*Halihazırı olduğu gibi bıraktık. Kanun tatbik edilmiyor. ... Diğer taraftan mühim bir darbe-i resim. Bunun için düşündük. ... Bu gün fiilen Men-i Müskirat Kanunu tatbik edilmiyor. Bu edilmediğine göre bittabi bundan hasıl olacak resim, yani İstanbul şehrine ait olan bu müskirat rüsumunu feda etmek de muvafık olmaz.*"

Müskirat rüsumundan gelecek paranın, yasağın kabulü sırasında ortaya çıkan görüşler hatırlanırsa, muhalefet tarafından meşru bir gelir olarak kabul edilmeyeceği tahmin edilebilir. Kanunun mimarı Ali Şükrü Bey bunu bütün açıklığı ile ortaya koymuştur: "*Efendiler hiç ihtimal vermediğim halde şu meclisten adem-i tatbiki hakkında bir karar çıkacaksa rica ederim nesli beşerin hezali bahasına velev ki iki milyon lira da olsa rüsum almayınız. Züldür. Zira prensibimiz manidir. ... Bir çok vatandaşımızın zehirlenmesi bahasına gelecek paraya lanet olsun (s.199).*" Şükrü "prensibimiz" ile açıkça dini bir vecibeye atıf yapmamaktadır. Neslin kırımının engellenmesinden söz etmektedir. Ne olursa olsun, içkiye karşı olan Ali Şükrü'nün, vergi alınmasına da karşı olması çelişiktir. Yasağın uygulanmaması durumunda vergilendirme, içki içilmesini sınırlayabilir. Ancak, içki karşıtlığı, içki kullanımına sınırlama getirme ihtimali olan vergilendirmeden elde edilecek geliri gayrimeşru, belki de haram görecek derecededir.

İçkiden gelecek verginin kötülüğüne o derece inanılmaktadır ki Sivas Mebusu Mustafa Taki Efendi sadece yabancılardan alınacak rüsumu bile gayrimeşru görmektedir: "*Sonra müsamaha ettiği ecnebilerden resim almaya tenezzül etmek bir zuldür. Lanet olsun o paraya kendi kanunu tatbik ettirtemiyorsan, kendisinin vücu-ı habisini memleketten atamıyorsan ... (s.199).*"

Aşağıda ele alacağımız gibi, Hükümet'in önerisine itirazlar asıl olarak bunun Meni Müskirat Kanunu'nun yürürlükten kaldırılmasına bir hazırlık olarak değerlendirilmesinden

kaynaklanmaktadır. Kayseri mebusu Osman Bey de vergi alınmaya devam edilmesini buna bağlamaktadır: "*... Böyle para meselesinden korkulur. İstanbul'da müskirat resmi bir iki lira para getirir diye korkarım, yarın yumuşarız da asıl kanunu da elden kaçırırız. Aman men-i müskirat taraftarı olan arkadaşlar sakın bu tarafa yanaşmasınlar (Bravo sadaları, alkışlar) (s.205).*"

***Meni Müskirat Kanununun altına bomba sokmak***

Hükümetin içki yasağını İstanbul'daki olağanüstü koşulları gerekçe göstererek uygulamamak istemesini muhalefet, Meni Müskirat Kanunu kabulünün bir rövanşı olarak görmekte, uygulanması İstanbul'da ertelenen kanunun daha sonra yürürlükten kaldırılacağını düşünmektedir. Bu kaygı açıkça dile getirilmiş ve İkinci Grubun desteğiyle İcra Vekilleri Heyeti Reisi seçilen Hüseyin Rauf Bey'e serzenişte bulunulmuştur.

Ali Şükrü Bey, hükümetin Meni Müskirat Kanunu'nu uygulamak için hiçbir zaman çaba sarf etmediği görüşündedir: "*... Bendeniz şunu muterifim ki bu kanun ilk teklif edildiği zaman bundan fayda istihsal edeceğimize kani değildim. Açık söylüyorum. Hükümet zerre kadar uğraşmadığı halde belki müsamahasiyle ve müdar uğraşmadığı halde ve mütemadiyen bunun istimalini teşvik ettiği halde ... (Hatta emir verdiği halde sesleri) (s198).*" Ali Şükrü Bey bu saptamasından sonra, hükümetin yasağı "uyguluyormuş gibi" bile yapmamasına ve hoşgörüsüne örnekler vermektedir: "*Efendiler şurada size söylüyorum. Benim oturduğum evin yanında bir lokanta vardır. Herkese meyhanedir, jandarma dairesi meydandadır. Polis dairesi meydandadır. (Yaşasın polis sesleri). Efendiler rica ederim, merkez kıraathanesinin yanındaki dükkân meyhanedir. Ondan sonra Paşa Hazretlerinin oturduğu evin ötesinde bir ev vardır. İki senedir meyhanedir. Ben bunu ihbar ettiğim halde hiç bir şey yapılmamıştır. ... Ankara'da Dahiliye Vekâletinin şunun, bunun, polisin gözü önünde meyhane işler, bunun hakkında da hiç bir şey yapılmaz. Şimdiye kadar Ankara'da*

*rakı içtiği veyahut sattığı için kim tecziye edilmiştir? Melek mi idi bu insanların hepsi? (s.198)*” [122]

Özellikle af ve Meni Müskirat Kanunu değişikliği tekliflerinin görüşmelerinde de içki yasağının hükümetçe yeterli sıkılıkla uygulanmadığı eleştirileri hep yapılmıştır. Bu eleştirilerde haklılık payı bulunmaktadır ancak yasağın etkisinin olmadığını söylemek de imkansızdır. En azından meyhaneler kapanmış, gizli yerler açılmak zorunda kalınmış, içki gizli gizli içilmiş, içki üretim tesisleri kapatılmış ve mahkemelerce cezalar verilmiştir.

Ali Şükrü'nün hükümet merkezini hedef alması gibi Karesi mebusu Hasan Basri Bey de Ankara'yı hedef almaktadır: “*... Ankara başta olmak üzere geceleri naralardan geçilmiyor (s.209).*” Lazistan mebusu Necati Efendi de İstanbul'daki işgal kuvvetlerinin varlığının bahane olduğunu düşünmekte genel uygulanmama halini hatırlatmaktadır: “*Zaten bir çok yerde de tatbik olunamıyor. Oralarda ne vardır? Oralarda da işgal var mıdır? (s.197).*”

İstanbul için ertelenme teklifinde, hükümetin kendi iradesine rağmen kabul edilen bu kanunu yürürlükten kaldırma girişimini görenlerin kaygılarını en açık biçimde Aydın mebusu Doktor Mazhar Bey[123] dile getirmiştir. Doktor Mazhar Bey, içki yasağı bağlamında çarpışan siyasi hareketlere atıf yapmakta ilk karşılaşmada yenilen hareketin geri çekilip işi idare ettiği ve böylece kendi istediği sonucu elde etmeye çalıştığı saptamasında bulunmaktadır: “*... Bir kaç rey ile bu kanun kabul edilmişti. Binaenaleyh yine o efkâr çarpışıyor ve bu taraftarlar zaman geçtikçe çarpışmak için kendilerinde cür'et ve cesaret bulmuşlardır. Çünkü iki üç seneden beri tatbik sahasında âdeta gevşemiştir. Hatta kalmış gibidir ... Öteden beri bu sevkülceyş planlarını gayet muntazam takip edegelmişlerdir. Üç seneden beri zaman zaman tefsirler oluyor, sarhoşluğa ait olan hal buna ait değildir. Yok biranın mevzubahis olmaması lâzımdır, yarım*

---

[122] Bkz ”I.A” numaralı başlık (“Dilaver Suyu”).

[123] Bkz 73 numaralı dipnot.

*okkadan fazlasının cezası vardır. Üzerinde yüz dirhem götürürse cezası yoktur gibi şeyler mahkemelere kadar aksetmiştir (s.203)."* Doktor Mazhar Bey, zamanında içki yasağı lehinde olan ve şimdi bir kısmı şimdi hükümette bulunanlara da sitem etmektedir: "*...Rauf Beyefendinin bulunmadığı zamanlarda, Ankara'da bu Men-i Müskirat Kanunu mevzubahis olmuştu. O vakitki reyler yoklanırsa bu günkü Heyet-i Vekiledeki adetlerin epeyce olduğu anlaşılır ki kastetmek istedeğim de budur. ... Bu sevkülceyş planlarının 'Bu taraftarları' olanlarının ekserisi Heyet-i Vekileye girmiş olan arkadaşlarımızdır (Alkışlar). ... Bizim de zayıf göründüğümüz icrasızlığa karşı daima sükûtu muhafaza edişimiz bu neticeyi meydana getirmiştir (s.203).*"[124]

Doktor Mazhar Bey'in, Meni Müskirat Kanunu kaldırmak istiyorsunuz eleştirisine Heyet-i Vekile Reisi Hüseyin Rauf Bey aynı açıklıkla yanıt vermiştir: "*Arkadaşımız Mazhar Bey pek kıymetli beyanatlarına başlarken bu sevkülceyş tasvir buyurdular. Ve hükümetin bu kanunu sevk etmesini, Men-i Müskirat Kanununun ilgasına mukaddeme olarak farz ve telâkki buyurdular. ... Mazhar Bey arkadaşımız itimat buyursunlar ve bu hususta heyet-i âliyenizin de itimat buyurmasını ricaya mecburum ki Men-i Müskirat Kanununun ilgasına müteveccih olarak bu teklife imza koymuş değilim. ... Men-i Müskirat Kanununun altına bomba sokmak için mukaddeme olarak böyle bir teklif vermeyi düşünmedik (s.205).*"

Hükümet içki yasağı kanunun kaldırılmayacağına ilişkin güvence vermesine karşın muhalefet bu yönde önemli bir ipucu yakalamıştır. İstanbul'da bulunan Bomonti içki fabrikası, "Türkiye kanunlarına mutavaat etmek şartıyla" tescilini Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nden talep etmiştir. Aydın mebusu Doktor Mazhar Bey'in açıklamasına göre, Bomonti İstanbul şubesi bu tescili yaptırmış ve izin almıştır. İçki üretimi yapan bir işletmenin, aralarında içki üretimi ve ticaretini yasaklayan

---

[124] Anlatımdaki bozuklukların, diğer konuşmacılarda da görüldüğü dikkate alındığında zabıtların tutulmasından kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

bir kanunun da bulunduğu Türkiye kanunlarına uymayı taahhüt etmesi bu kanunun uygulanmayacağı konusunda beklentisi olduğunu göstermektedir. Heyet-i Vekile Reisi, Bomonti'nin talebinin henüz karşılanmadığını ve talebin Meni Müskirat Kanunu'nun uygulanmasının İstanbul'da ertelenmesine bağlı olduğunu belirtmiştir: "*... Mazhar Beyefendi de bilirler ki Bomonti'nin direktörü herhalde mecnun bir adam değildir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin tekmil kavinine riayet edeceğim ve fabrikamı feshedeceğim diye mi o teklifi verdi? Hayır değil... Büyük Millet Meclisinin tekmil kavaninine riayet edeceğim ama; bana müsaade veriniz diyor (s.205).*" Meclis'ten bu yönde bir karar çıkmayacaktır.

Gizli oturumda görüşülen erteleme teklifi, hükümetin beklentilerinin ve muhalefettekilerin "bunlar akıllarına koydular, içki yasağını kaldıracaklar" gibi bir ruh hali içinde görünmelerine rağmen reddedilmiştir.

Meclisin *kararname* çıkartmasına ilişkin bu teklifin reddedilmesi, "teklifin reddedilmesine yönelik tekliflerin" kabulüyle gerçekleşmiştir. Başkanlığa sunulan *"Müzakere kâfidir. Mesele tavazzuh etmiştir. Şimdiye kadar her tarafta tatbik edilerek pek azim faydası görülen Men-i Müskirat Kanununun bir buçuk milyon halkı haiz bulunan İstanbul'umuzda da tatbiki meclisimizin vaz ve neşrettiği kanunların akıbetini göstermek için Heyet-i Vekile teklifinin reddini teklif eyleriz (24.3.1339) (s.208)*" şeklindeki teklif ile aynı yöndeki diğer bir teklif birleştirilerek oylanmıştır. Oturum başkanı sonucu şu şekilde açıklamıştır: "*... teklifleri Heyet-i Vekile teklifinin reddine müteallıktir. Bu ret teklifini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın… Teklif reddedilmiştir. Kanun tatbik olunacaktır. (Alkışlar) (s.209)*" Sonuç açıklandığında, Cebelibereket mebusu İhsan Bey[125] yerinden serzenişte bulunur: "*Eğer İstanbul'da bu kanun tatbik edilirse ben insan değilim.*"

---

[125] İlköğrenimini İstanbul'da tamamladıktan sonra Askeri İdadi'ye girdi ve 1901'de üsteğmen rütbesiyle Topçu Okulu'nu bitirdi. 1908'de yüzbaşılığa yükseldi. 1908'de Hareket Ordusu'yla İstanbul'a geldi … 1920'de Cebelibereket'ten milletvekili seçildi. Bu dönemde İstiklal

Meclis'in bu kararıyla Meni Müskirat Kanunu'nun TBMM'nin diğer kanunları gibi İstanbul'da yürürlükte olduğu kabul edilmiştir ancak kanunun uygulanabilmesi Türk askerlerinin İstanbul'a girmesinden sonra mümkün olacaktır.

### *B. İstanbul'da İlk Ceza Meyhaneci Çırağı Teofidis'e.*

Meclis'in, çıkarttığı af kanunları ile Men-i Müskirat Kanunu uygulamasında ortaya çıkan aksaklıkları düzeltmeye çalıştığı bu dönemde, 6 Ekim 1923 tarihinde Türk askerlerinin İstanbul'a girişinden hemen sonra İstanbul'da da içki yasağı uygulanmaya başlanmıştır.

İstanbul'da yayımlanan, muhafazakar, *Tevhid-i Efkâr* Gazetesi 8 Ekim 1923 tarihli nüshasında bu haberi vermektedir: "Men-i Müskirat Kanunu nihayet şehrimizde de tatbik ediliyor."[126] Gazete bir gün sonraki (9 Teşrinievvel 1339) sayısında ise İstanbul'da 1420 meyhane ve içkili dükkanın kapandığını duyurmaktadır. 10 Teşrinievvel'de de Men-i Müskirat Kanunu "kemali ciddiyetle tatbik ediliyor" haberini vermektedir.

Yasağın İstanbul'da uygulanmaya başlandığı dördüncü gün ise (11 Teşrinievvel 1339) "Kanuna ilk tecavüz eden bir Ermeni" başlığı ile ilk ihlal haberi duyurulmaktadır. Gazete, dört gün sonra bu kişinin ceza aldığı haberini vermektedir: "Men-i Müskirat Kanununun tatbikinden beri bir şahsa dün mahkemece ilk defa ceza verilmiştir. Galata'da bir meyhaneci çırağı olan Teofidis konyak götürürken yakalanmış ve mahkemece 200 lira

---

Mahkemesi Başkanlığı da yaptı. Birinci Grup üyesiydi.1923'te Cebelibereket'ten yeniden seçildi. Cebelibereket mebusu İhsan Bey'in "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (9 Eylül 1922): "Milletin bilâkaydüşart hakimiyeti esasına müstenid Teşkilat-ı Esasiye'nin usul-i idaremizde esas ittihazı ve Garbın terakkiyât-ı medeniyesinin bir kül halinde memleketimize süratle idhali ile kabildir.", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.99.

[126] **Tevhid-i Efkâr,** 8 Teşrinievvel 1339

ceza-yı nakdiye mahkum edilmiş ise de bu parayı tediye iktidarı olmadığından 160 gün hapse mahkum edilmiştir."

İçki yasağı İstanbul'da da uygulanmaya başlandığı günlerde Meclis, af yasalarını ele almayı sürdürmektedir.

19 Kasım 1923 tarihli oturumda kabul edilen af kanunu on kişiyi kapsamaktadır. Hiç tartışma olmadan kabul edilmiştir.[127]

Yedi gün sonra görüşülen af kanununa yine iki kadın konu olmuştur. İçki ürettikleri için 3375 lira para cezasına ve bu miktarı ödemedikleri takdirde de birer yıl hapis cezasına mahkum edilen Viranşehir'in Kale mahallesinden Maksiye (Mukaddes) ve Afife'nin cezaları 26 Kasım 1923 tarihli oturumda kabul edilen kanunla affedilmiştir.[128] Maksiye ve Afife'nin hanelerinde mayalanmış şıra bulunmuştur. Af kanunun gerekçesinde, mayalanmış şıradan rakı yapmanın muhtemel olduğu ancak ortada henüz rakı olmadığı için içki üretmekten ceza verilemeyeceği, içki üretmeye teşebbüs edildiği düşünülse bile içki üretmek suçunun teşebbüs halinin kanununda açıkça cezalandırılmadığı (zira, "*müskirat imali cünha derecesinde bir cürüm olup bir cünhanın icrasına teşebbüs ancak kanunun sarahati olan yerlerde müstelzimi ceza olabileceği Men'i Müskirat Kanunun müteşebbisler hakkında bir kayıt ve sarahati ihtiva eylemediği*") belirtilmiştir (s.597).

### C. Küsüratın Cezalandırılması. Affı mı Müzakere Edeceğiz? Kanun mu Tefsir Edeceğiz? Tadil mi Yapıyoruz?

Yaklaşık beş ay sonra 9 Nisan 1924 tarihinde Meni Müskirat Kanunu'nda değişiklik yapılarak içki yasağı kaldırılacaktır. Şimdi ele alacağımız af teklifi bu tarihten önce içki yasağının hafifletilmesini sağlamıştır.

19 Aralık 1923 tarihli celsede sekiz kişi için af çıkarılması görüşülmüş ve uzun tartışmalar yaşanmıştır. Bu af kanunu, 11

---

[127] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.3, D.II, İ:55, 19.11.1339, c:1, s.439

[128] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.3, D.II, İ:58, 26.11.1339, c:1, s.597

Ağustos 1923'te İkinci Dönemi başlayan, II. Grup'un tasfiye edildiği yenilenmiş TBMM tarafından görüşülmektedir.

Affı istenen sekiz kişinin (ki aralarında bir Efendi, bir Hacı ve bir İtalyan tebaası bulunmaktadır) cezalarındaki adli hata, bir kıyyeden az miktar içki için ceza verilmiş olması ve para cezasının hapse çevrilmesinde yanlışlık yapılmasıdır.

Mecliste tartışma yaratan konu, bir kıyyeden az miktarlarla yakalanan kişilere ceza verilip verilemeyeceğidir. Bir kıyyeden (1282 gram'dan) az miktarda içki ile yakalanan kişiye verilmiş olan cezanın affedilmesinin, içki yasağını fiilen ortadan kaldıracağı itirazı gelmiştir. "Küsürat konusunda kanunda açıklık yoktur bu nedenle verilen cezada adli hata vardır ve ceza affedilmelidir" şeklindeki bir kararın, tek kişiye yönelik basit bir af olmadığı, içki yasağı kanununun anlamını değiştiren bir yorum kararı olduğu itirazında bulunulmuştur. Gerçekten de gerekçesinde bunu açıkça yazan bir af kanununun kabulü, Men'i Müskirat Kanunu'nun uygulanama biçimini değiştiren bir *meclis yorumu* işlevi görebilecektir.

Hatırlanacağı üzere, af teklifi TBMM gündemine ilk geldiğinde de Meclis'in vereceği kararın niteliği üzerine tartışmalar olmuş, ilk karar *cezanın kaldırılması (ref)* şeklinde olmuş ancak daha sonra *af kanunu* çıkartmak uygun bulunmuştu.

Bu kez de af tartışılmıştır ancak sorun, Meclis'in iradesinin alacağı biçimden ziyade açıklanacak iradenin Men'i Müskirat Kanunu'nun hükmü üzerindeki etkisidir.

Af önerisi üzerinde ilk söz alan Konya mebusu Musa Kâzım Efendi[129] bu siyasal itirazı açıkça ortaya koymuştur: "...

---

[129] Konya'da İrfaniye Medresesi'nde öğrenim gördü. 1911'de Konya Hukuk Mektebi'ni bitirdi. 1912'de Selanik Hukuk Mektebi öğretmenliğine atandı. Selanik'in işgali üzerine Konya'ya dönerek avukatlık yapmaya başladı. … Birinci Grup üyesiydi. Birinci ve İkinci Başkan Vekili olarak uzun bir süre Meclis Başkanlık divanında görev aldı. Şeriye ve Evkaf Vekilliği görevinde bulundu. 1923'ten ölünceye kadar (1930) Konya'dan aralıksız milletvekili seçildi. Konya mebusu Musa Kazım Efendi'nin "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna

*Küsuratı için kanunda ceza yokmuş ve ondan dolayıdır ki hatayı adlî vâki olmuştur. Affedelim. Bu, tefsiri kanuni mahiyetinde midir? Bu itibarla Adliye Encümeni kanunu tefsir mi ediyor, tadil mi ediyor? Bir taraftan bâzı eşhasın affını teklif ediyor. Affi mı müzakere edeceğiz? Kanun mu tefsir edeceğiz? Tadil mi yapıyoruz?*"[130] Yasak miktarın altında içki yakalatana ceza verilmesi bir adli hata olarak nitelendirildiğine göre artık mahkemelerin böyle durumlarda ceza veremeyeceği dolayısıyla af adı altında içki yasağının zayıflatıldığı düşünülmektedir.

Musa Kâzım Efendi'nin itirazlarına Adliye Encümeni Mazbata Muharriri Dersim mebusu Feridun Fikri Bey yanıt vermiştir. Feridun Fikri Bey Meclisin vereceği kararın, bir yorum kararı olmayacağını belirtmiş ancak ne olduğu konusunda kendisi de kesin bir görüş ortaya koyamamıştır. Feridun Fikri Bey'e göre bu yeni bir usuldür: "*Heyeti Celilenize şimdiye kadar Men'i Müskirat Kanununun tatbikından husule gelen bâzı hatiatı kanuniye arz edilmiş ve bunlar Meclisi Âliniz tarafından kabul edilmiş ve zapta geçmiş ve bu suretle usul ittihaz olunmuştur (s.302).*" Musa Kâzım Efendi konuşmasında, hukuk tekniğine ilişkin önemli bir itiraz daha dile getirmişti: "*Usulü Muhakemei Cezaiyede doğrudan doğruya hatayı adlî hiç bir zaman affi müstelzim olmaz. O halde Meclisi Âliniz de Mahkemei Temyiz veya istinaf mahiyetindedir (s.301).*" Adliye Encümeni Mazbata Muharri konuşmasında bu savı kısmen benimsemiştir. Meclis adli hata nedeniyle ceza alan kişileri affederek "*Mahkemei Temyizin içtihadına şibih bir mütalâai hukukiye*" ortaya koymaktadır. Meclisin böylesi, yeni bir yöntem geliştirmiş olmasının, *temyiz benzeri* kararlar vermesinin nedenini Feridun Fikri bir kez daha tekrarlamıştır: İçki yasağı ihlali nedeniyle verilen kararlar temyiz edilememektedir. Bu açıklamaya, karara

---

verdiği yanıt (13 Aralık 1921): "… Hükümet ile millet arasında samimi bir muhabbet ve sıkı bir irtibat temin etmek lâzımdır. … Hadisat-ı iktisadiyenin tabii cereyanını kavanin-i mevzua ile ihlal etmemek suretiyle ziraat, ticaret, sanayiin bir an evvel inkişafını temin etmek muktezidir.", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.270

[130] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.4, D.II, İ:70, 19.12.1339, c:1, s.301

karşı temyiz yolunun kapatılmasını da cezanın yanısıra içkiye yönelik ek bir müeyyide olarak gördüğü anlaşılan Bozok mebusu Süleyman Sırrı Bey[131] sırasından itiraz etmiştir: "*Amerikalılar, Müskirat nakleden gemiyi topa tutuyorlar (s.302)*."

Adliye Encümeni Mazbata Muharriri Feridun Fikri Bey eleştirileri göğüslerken içki yasağı kanununun niteliğini de dayanak göstermiştir: "*Men'i Müskirat Kanunu nevama İstiklâl Mahkemesi Kanunu gibi bir kanundur. Fevkalâde mahiyette bir kanundur* (s.303)." İçki yasağı kanunu, asker kaçakları ile mücadeleyi amaçlayan ve "tedhiş" olarak tanımlanan istiklal mahkemeleri kanunu ile kıyaslanmaktadır. Meclis, gemileri topa tutmasa da, içki yasağı getirmiş ve verilen kararlara karşı başvuru yollarını da kapatmıştır.

Af önerisinin görüşüldüğü bu oturumda, düzensiz biçimde, temelde iki konu tartışılmaktadır. Yasak miktarın altında içki bulunduranlara ceza verilmesi kanuna aykırı mıdır ve verilen cezalara karşı kanunyolu açılmalı mıdır?

Mahkemelerin verdiği kararlara karşı kanunyolu açılması lehindeki savlar, konunun ilk tartışıldığı dönemdekilerden farklı olarak teke inmiştir. Kanunun uygulanmasında çok fazla adli hata yapılmakta, bunları düzeltmenin tek yolu da affetmek olmaktadır. Bu durumda Meclis gereksiz iş yükü altına girmektedir. Ardahan Mebusu Talât Bey bu görüşü açıkça ortaya koymuştur: "*Efendim Meclisi Âli bu kadar mühim vazifeleri arasında mütevaliyen müskirat ceraiminin mahkemei temyiz vazifesini ifa etmekten ise Adliye Encümeni bir teşebbüste bulunarak müskirat ceraimini kabili temyiz tutsa ve Meclisi bu şeyin altından kurtarsa daha münasibolmaz mı? (s.304)*" Adliye Encümeni Mazbata Muharriri bu öneriyi "*son derece muvafıktır*" diyerek karşılamakla birlikte Encümenden Meclis'e böyle bir teklif sunulmamıştır. Sadece Bozok mebusu Ahmed Hamdi Bey bir teklif sunmuş, hiç tartışılmayan bu teklif

---

[131] Bkz. 66 numaralı dipnot.

de diğer tekliflerle birlikte oylanarak reddedilmiştir. Oylamada yaşanan karışıklığa aşağıda değinilecektir.

Meclisin önünde af teklifleri getirilmesine yol açan adli hataların neden sıklıkla yaşandığını ise Adliye Vekili, İzmir mebusu Seyid Bey açıklamıştır: "*Efendim bu Men'i Müskirat Meselesinden dolayı geldiğim günden beri meşgul oldum ve gelir gelmez hakikaten bu Men'i Müskirat Kanununun tatbikatında mahkemelerden pek acayip mukarrerat sâdır olduğunu gördüm. ... Bu dairede tetkikatımın iptidasında şuna vâsıl oldum ki Men'i Müskirat Kanunu neşredilince malûmu ihsanınız bütün mahakime o kanunu tamim etmek lâzım gelir. Telgrafla tamim olunmuş; telgrafla tamim olunduğu için telgraf memurlarının istinsahları yanlış zaptedilmiş, meselâ ibaredeki (veyahut), (veya) kalkmış (üç ay hapis veyahut şu kadar cezayı nakdî) denilmiş iken (üç ay hapsine) denilmiş* (s.304)."

Telgrafla geçilen metnin yanlış yazılıp çoğaltıldığı bu nedenle de hükümlerde hatalar olduğu açıklamasına itiraz gelmiştir. Uzunca bir konuşma yapan Karahisarı Şarki mebusu Ali Süruri Efendi,[132] "*... kanun telgrafla tebliğ olunduğundan dolayı hata etmiş denilen hâkimlerin hükmü 1336 senesinde olsaydı bunu kabul ederdim ve kendileri de kabul edebilirlerdi. Halbuki 1336 senesi nihayetinden itibaren Meclisi Âli kavanin mecmualarını da tabettirmiş, umum vilâyata, umum mahakime, umum devaire tevziini temin eylemiştir (s.308).*" Bu açıklama üzerine Adliye Vekili kendini, "*tarih beyan etmedim, bugün olmuş demedim (s.308)*" şeklinde savunmuş, karşılıklı konuşmalarla tartışma yaşanmıştır.

Tartışmaların sertleşip karmaşıklaşması üzerine Zonguldak mebusu Tunalı Hilmi Bey, "*Allah bu Meclisi Âli'yi meselenin humarından mâsun buyursun (s.308)*" diyerek içki yasağı sorunun başağrısından, sersemliğinden kurtulma temennisinde bulunmuştur.

Mecliste tartışma yaratan konu, bir kıyyeden az miktarlarla yakalanan kişilere ceza verilip verilemeyeceğidir. Bir kıyyeden

---

[132] Bkz. 95 numaralı dipnot.

(1282 gram'dan) az miktarda içki ile yakalanan kişiye verilmiş olan cezanın affedilmesinin, içki yasağını fiilen ortadan kaldıracağı itirazı gelmiştir. Adliye Vekili Seyid Bey, konuyu açıklarken "*eldeki kanuna göre bir okkadan dûn olursa ceza verilmez*" dediğinde, salondan gülüşmeler ve "*yüz dirhem, yüz dirhem alır*" sesleri gelmiştir (s.306). Af teklifine karşı tüm itiraz bu sözlerle özetlenebilir.

Bu tartışmalardan sonra müzakerenin kifayetine karar verilmiş ve Adliye Encümeninin affa ilişkin mazbatası oylanmıştır. Ancak af mazbatasından önce, mazbatanın reddine ilişkin takrirler oya sunulmuştur. Isparta mebusu Hafız İbrahim Efendi'nin[133] *Men'i müskirat Kanununun ruh ve maksadına mugayir bulunan Adliye Encümeninin mazbatasının reddini teklif ederim*" şeklindeki takriri ve Konya mebusu Mustafa Kâzım Efendi'nin red yönündeki takriri okunmuş ve yapılan oylamada bunlar kabul edilmemiştir (s.310). Celse Reisi, bu sonucu açıkladıktan hemen sonra Adliye Encümenin af mazbatasını oya sunmuştur. Bu noktada yeni bir usul tartışması başlamıştır. Karesi mebusu Ahmed Süreyya Bey mazbatanın ayrıca oylanmasının gereksiz olduğunu mazbatanın reddini kabul etmeyenlerin, mazbatayı kabul etmiş (s.310) olduğunu ileri sürmüştür. Konya mebusu Musa Kâzım Efendi ise "*ret için rey vermiyen kabul için de rey vermiyebilir. Kabul için reye vaz'etmek kabul için rey vermek demektir*" şeklinde karşı çıkarak oylama istemiştir. Tarafların karşıt görüşler sıraladıkları bu tartışma basit bir usul sorunundan kaynaklanmamaktadır. Bozok mebusu Süleyman Sırrı Bey[134] tartışmanın temelini açık biçimde ortaya koymuştur: "*Mazbata kabul edilirse, rakı serbest olacak. Zaten vesile arıyorlar* (s.310)." Tartışma, Adliye Encümenin af mazbatasının değil de bu mazbatanın kabul edilmesini teklif eden bir takririn oylanması ile sona erdirilmiştir. Reis, "*işbu takrir yani Adliye Encümeni mazbatası kabul edilmiştir* (s.311)" diyerek oylamanın sonucunu açıklamıştır.

---

[133] Bkz. 97 numaralı dipnot.

[134] Bkz. 66 numaralı dipnot.

Sözkonusu af kanunun kabulünden sonra da bir kıyyeden az miktarda içki ile yasaklanan kişilere verilen cezalara ilişkin aflar çıkarılmıştır. 3 Nisan 1924 tarihinde, rakı naklinden mahkum olan İnebolu'lu Bayramoğlu İsmail, yine aynı suçtan mahkum olan Ürgüp'lü Hüseyin; müskirat istimali maddesinden mahkum olan Sandıklı'lı Hacı Mehmet, Eskişehir'li Refik Çavuş ve Bartın'lı İbrahim affedilmiştir.[135]

Böylece içki yasağı kaldırılana kadar saptayabildiğimiz kadarıyla yirmi sekiz kişi Meclis tarafından affedilmiştir.

Aflar, hep kişilerin adına çıkarılmıştır. İçki yasağı kanunu kapsamında ceza alanlara ilişkin soyut bir af kanunu çıkarılmamıştır. Amaç adli hataları gidermek böylelikle mahkeme kararlarına karşı gidilecek bir yol olmamasının sakıncalarını hafifletmektir. Özellikle bir kıyyeden az miktarla yakalanan kişilere verilen cezaların adli hata sayılarak affedilmesi (küsürat sorunu) içki yasağının hafifletilmesini sağlamıştır.

Küsurat sorunu afla çözen kararın alındığı 19 Aralık 1923 tarihinden yaklaşık beş ay sonra içki yasağını kaldıran değişiklik yapılacaktır.

---

[135] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.8, D.II, İ:28, 3.4.1340, c:4, s.266-270

# DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

# İÇKİ YASAĞI KALDIRILMASI: RUHSAT VE TEKEL

İçki yasağı, kabulündeki kadar olmasa da tartışmalı bir oturumda geçen değişiklik kanunu ile kaldırılmıştır. Meni Müskirat Kanunu'nun yürürlükten kaldırılması ise daha sonra olacaktır.

İçki yasağını kaldıran bu değişiklikten önce, 21 Şubat 1924 tarihinde kabul edilen bir kanunla, Kurtuluştan sonra Men'i Müskirat Kanunu uygulanmaya başlanılan bölgelerde elde içki bulunduranlar için ve toplanan içkilerin yurtdışına satılması için verilen süre, bitimine birkaç gün kala uzatılmış, müskirat ve şarapların imhası, 1924 yılı Bütçe (Muvazei Umumiye) Kanunu'nun kabulüne kadar ertelenmiştir.[136]

İçki yasağının ve daha sonra da Meni Müskirat Kanunu'nun yürürlükten kaldırılmasını ele almadan önce, 1924 yılı Bütçe görüşmelerindeki içki yasağı tartışmasını aktaralım.

## I. Bütçede Beş milyonluk Müskirat Varidatı

1924 yılı Bütçe (Muvazei Umumiye) Kanunu görüşmelerinde içki yasağı konusunda tartışmalar yaşanmıştır.

1924 yılı Bütçesinin varidatları arasına içkiden elde edilecek beş milyon liralık bir gelir yazılmıştır. Görüşmeler sırasında Erzurum mebusu Ziyaeddin Efendi uzun bir konuşma yaparak bu duruma itiraz etmiş ancak sonuç alamamıştır.

---

[136] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.8, D.II, İ:108, 21.2.1340, c:2, s.201; "Madde 1.- 14 Eylül 1336 tarihli Men'i Müskirat Kanununu istihlâstan sonra tatbik olunduğu mahallerde memaliki ecnebiyeye ihraç kaydiyle mevcut ve müdahhar olup elyevm harice çıkarılmamış olan müskirat ve şarapların 1340 senesi Muvazei Umumiye Kanununun iktisabı katiyet eylemesine kadar imhası tehir olunur."

Ziyaeddin Efendi'nin[137] itirazı, beş milyon liralık gelirin içkiden nasıl elde edileceğine yöneliktir. İçki yasağı önerisinin ilk tartışmalarından hatırladığımız bir sava burada yine rastlıyoruz: "*Bugün Amerika gibi medeni bir Hükümet milletini işret beliyyesinden kurtarmak için bütçesine milyonlarla milyarlarla masraf koyuyor. Biz ise bütçemizin açığını milletin hayatını, ahlâkını, istikbalini mahvetmek suretiyle kapatmak istiyoruz.*"[138]

İçki kaynak gösterilerek yazılan beş milyon liralık gelir nasıl bulunacaktır? Ziyaeddin Efendi'ye göre ya dışarı içki satılarak ya da içki tüketilerek bu gelir elde edilebilecektir. Ancak dışarı satılması imkansızdır: "*[Beş milyonluk bu hayali varidat] nereden temin ediliyor? Şimdi memleketimizde harice çıkarılacak veyahut dâhilde sarf edilecek müskirat imali ile hayalen varidat temin edilecek. Halbuki harice müskirat ihracı vesaik ile sabittir ki, kabil olmaz. Çünkü bugün Avrupa halis ispirtonun kilosunu Galata rıhtımına onsekiz kuruşa malediyor. Avrupa'nın her türlü vesait ve fabrikaları olduğu için onunla rekabet edemiyeceğimiz gibi bu rekabet karşısında hattâ yüzsekiz kuruşa da imal ve ithal edemeyiz (s.260)*." İçki dışsatımı, maliyetlerin yüksekliği nedeniyle mümkün olmadığına göre iç tüketim esas alınacaktır. Ziyaeddin

---

[137] 1925 yılında Şeyh Sait Ayaklanması (11-15 Şubat) öncesinde, hükümet yanlısı gazetelerde, "Şeyh Sait'in yayınladığı beyanname ile muhalif Erzurum milletvekili Ziyaeddin Efendi'nin Meclis kürsüsünden yaptığı gerici bir konuşma arasında paralellik kuruluyordu. Şeyh Sait'in ayaklanmasından sadece iki hafta evvel, Ziyaeddin Efendi Meclis kürsüsüne çıkmış ve yeniliğin işret, dans, plaj sefasından başka şey ifade etmediğini söylemişti. Fuhuş artmıştı. Müslüman kadınlar edeplerini kaybetme yolundaydılar. Sarhoşluk himaye, hattâ teşvik olunuyordu. En önemlisi (hissiyatı diniye) rencide ediliyordu. Yeni rejim sadece ahlâksızlık getirmişti. Bunlar terakki kisvesi altında, Batılılaşma diye, medeniyetçilik adına yapılıyordu. Rezil bir idare memleketi çamurların içine sürüklemişti. Ziyaeddin Efendi bu nutkuyla Cumhuriyetin ahlâkî iflasını Türkiye'ye ilân etmişti.", Metin Toker, **Şeyh Sait ve İsyanı,** Akis Yayınları, Ankara, 1968, s.21

[138] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.6, D.II, İ:109, 23.3.1340, c:1, s.260

Efendi'nin bu noktadaki saptamaları da toplumsal çelişkileri gören bir temele yaslanmaya çalışmaktadır: "*Dâhildeki sarfiyatına gelince, malûmuâliniz bunu bir takım zengin gençlerimiz ve münevver denilen tabaka en ziyade istimal eder –ki bu parayı zaten onlardan alacağız – bu büyük beylerimiz de zannederim bizim dâhilde çıkarılan âdi işretlere pek de tenezzül etmezler. Mutlak Şampanya, yahut Bordo Şarabı olacak, yani her halde bizim dâhildeki çıkardığımız onlara da sarf olamayacak. ... O halde bu hangi kısma sarf olunacaktır? Fukara kısmına ve fukaranın bütün hayatını zehirliyecek (s.261).*"

Konuşmada dikkat çekici olan nokta, sanki içki yasağı yokmuş gibi akıl yürütülmesidir.

23 Mart 1924 tarihinden aktardığımız bu konuşmadan yaklaşık bir ay önce 20 Şubat 1924 tarihinde Meni Müskirat Kanunu'nun değiştirilmesine ilişkin kanun teklifi verilmişti. İçkiyi tekel altına alıp ruhsatlandırarak serbest bırakmayı öngören bu tasarıdan haberdar olmasa bile Ziyaeddin Efendi'nin, bütçeye konulan beş milyonluk gelirden yola çıkarak yaptığı tahlil bu sonucu öngörmektedir: "*Şimdi hükümetimizin inhisarı altında bir müskirat işini ortaya koyarak memleketin başına ikinci bir reji belası çıkaracağız. Çünkü ne olacak, bütün evler meyhane olacak, çünkü müskirata fazla rüsum zammedildiği gibi herkes evinde meyhane açıp kaçak suretiyle satacak. Sonra kaçağın önünü almak için vesaiti cebriyeye müracaat edilecek araya nifak ve şikak girecek, kıtal vuku bulacak bu yüzden vatanın birçok güzide evlâtları mahvolacak (s.261).*"

Ziyaeddin Efendi'nin konuşmasında, içki yasağının etkisine ilişkin rakamlar da yer almaktadır. "*1336 senesinde -ki işret menedilmezden evvel Avrupa'dan yalnız İstanbul gümrüğüne ithal edilen her nevi müskirat yekûnu 7685671 kilodur. Bunun kıymeti takriben dört milyon lira ediyor. Men edildikten sonra yani 1337 senesinde 255061 kilo müskirat ithal edilmiş bunun da kıymeti hakikiyesi 10537706 kuruştur. Demek ki men edilmezden evvel dört milyon lira kadar ithalât varken, men edildikten sonra yüz bin lira kadar ithalat vâki olmuştur.*"

### *A. Dilaver Suyu*

Ziyaeddin Efendi'nin konuşmasında aktarılan bu rakamlar içki yasağının, uygulanmadığı konusunda eleştiriler olsa da ilk yıllarda büyük oranda etkili olduğunu göstermektedir. Kanunun idare tarafından yeterince uygulanmamasının yasağın kaldırılması veya zayıflatılması için bir gerekçe olmadığını söyleyen Ziyaeddin Efendi, belki de doğrudan Mustafa Kemal'i hedef alan, gülüşmelerle karşılanan, bir eleştiride de bulunmaktadır: "*Deniliyor ki kanun tatbik edilemiyor. ... Onu men'eden memurlar, vazifedarlar kendileri içer meyhanecilik ederlerse tabiî menedilemez (s.261).*"

Yasak yürürlüktedir ancak mahkemelerin verdiği kararların bir kısmı Meclis tarafından affedilmektedir. Ayrıca, idari önlemlerin uygulanmasında da esneklik vardır. Falih Rıfkı, Atatürk'ün sofrasına çağırılmadıkları akşamlarda nasıl vakit geçirdiklerini anlatırken içki yasağına da değinmektedir: "Gündüzleri Meclisten başka vakit geçirecek yer yoktu. Akşamları Mustafa Kemal tarafından çağrılmaya can atardık. Eğer davetli değilsek, Meclisin yakınındaki aşçı dükkânının içki içebileceğimiz köşesinde toplanırdık. Men-i Müskirat Kanunu yürürlükte idi. İçkimizi polis müdürünün adamlarından temin ederdik. Bunun bir adı da 'Dilaver suyu' idi. Dilaver, polis müdürü! Bağlarda oturan bazı milletvekillerinin de inbikleri vardı. Bir akşam böyle bir bağda bize sıcak rakı ikram edildiğini hatırlıyorum."[139]

Falih Rıfkı'nın belirttiğine göre "içki yasağı yürüyor, içki de içiliyordu. … Yobaz diktası olduğu için herkesi kızdıran bu yasak zamanlarında en iyi içkiyi Polis Müdürü çıkarıyordu. Lokantaların bir köşesi vardı: İçenler oraya sokulur, dışarıdakiler de farkına varmaz görünürlerdi. Çok kimse rakısını bağında çekiyordu."[140]

Rıza Nur da resmi görevlilerin içki yasağından çıkar sağladığına ve halkın da yasağa rağmen kendi içkisini üretmeyi

---

[139] Atay, **Çankaya,** s.382-383

[140] **Ibid.** s.560

sürdürdüğüne ilişkin bilgiler aktarmaktadır: "Rakıyı yasak etmeleri, hele o esnada maddî ve manevî çok iyi bir iş olmuştur; fakat hükümetin takibatına rağmen kat'î surette önü alınamamıştır, imbikler toplandı, amma bazı nüfuzlu memurlar hükümetin muhafazası altında bulnuan bu imbiklerden bir kısmını alıp evlerine yerleştirdiler. Bunlardan biri Ankara Polis Müdürü Dilâver, diğeri şimdi Bursa Valisi olan Fatih'dir. Mükemmel rakı çıkarıp iyi ticaret yaptılar. Dilâver Rumelilidir. Galiba Arnavut. Fatih Giritli."[141]

Halkın yasağa rağmen süren içki üretimi ise, resmi görevlilerin gizlice gerçekleştirdikleri üretime kıyasla düşük kaliteli ve sağlığa zararlıdır. "Halk da derhal iptidaî bir imbik uydurdular: Büyük bir tencereye tenekeden bir kapak yaptırıyorlar, kapağın bir kenarından içine bir boru geçiriyor, kapağın üstüne de soğuk su koyuyorlar. Borunun iç ucunu kaşık gibi, tencereye tahammur etmiş üzümü koyup ısıtıyorlar. Küûl ve su tebahhur edip kapağa çarpınca üstteki soğuk su tesiriyle temeyyü ediyor ve borunun kaşığına oradan harice akıyor. İşte rakı, fakat takdirin fenalığından yüksek küûlleri çok ve adi, sıhhate muzır bir rakıdır. Bu memleketin her tarafına yayıldı. Üzüm bulamayanlar başka şeyleri, hatta kocayemişi tahammur ettirip rakı yaptılar." Rıza Nur bu durumu Sovyet Rusya'daki yasakla da karşılaştırmaktadır: "Bolşevikler de ilk devrede içkiyi yasak etmişlerdi. Bu yasak o kadar şiddetli idi ki, idam bile ediyorlardı. Moskova'da Çiçerin, muahede yaptığımız zaman bize bir ziyafet vermişti. Bu yasağın neticelerini kendisinden sordum, dedi ki: 'Hiç!.. Baş edilemiyor. Köylü ve halk imbik gibi şeyler uydurup yine votkalarını yapıp içiyorlar. Yasak, bilâkis muzır oldu. Çünkü yaptıkları votka fena cinsi oluyor. Daha ziyade zehirleniyorlar.' Bizde de aynı şey oldu. Yine hemen herkes içti."[142]

---

141 Rıza Nur, **İlk Meclisin Perde Arkası (1920-1923),** s.76

142 **Ibid.**

Falih Rıfkı ile birlikte Atatürk'ü takip eden gazetecilerden Ruşen Eşref de yasaklı dönemde Atatürk'ün içki içtiğine ilişkin bir anı aktarmaktadır.

Ruşen Eşref Mustafa Kemal'e hitap eder bir tarzda yazıyor: "O zaman gizlice çekilen rakıların sözde en iyileri Keskin'den getirilirdi, hem de gaz tenekeleri içinde. … Ahmet Muhtar Bey'in evinde bir davette … yakın misafirlerine hem keskin, hem yumuşak çelik ve kadife karışık yarı şehla bakışlarla bir de küçük teslimiyet bayrağı misillu bir an havada tuttuğu beyaz mayi dolu kadehine bakıp söylemeyi adet edinmiş olduğun üzere 'prozit' arkadaşlar derken Muhtar Bey'e ve iki üç mebus davetlisine: - 'Sizler içemezsiniz fakat ben içebilirim. Çünkü Men-i Müskirat Kanununa rey verdiniz. Ben içebilirim efendiler, çünkü ben bu kanuna rey vermedim; bir, kanuna saygı gösteriyorum, alenen ve resmen içmiyorum; iki, sadece sizlerin hususi evinizde, sizin ikramınıza cevap olarak içiyorum."[143]-[144]

---

[143] Ruşen Eşref Ünaydın'dan aktaran, Oğuz Akay, **Atatürk'ün Sofrası**, Truva Yayınları, 3. B., İst. 2007, s.44; Mango da içki yasağı ile Atatürk ilişkisine ilişkin şu saptamayı yapmaktadır: "Meclis 14 Eylül'de alkol yasağı getiren yasayı onaylarak İslamcı duygularını ifade etmiş oldu. Yine de, bu yasa Mustafa Kemal'i rakı içmekten alıkoymadı.", Andrew Mango, **Atatürk (Modern Türkiye'nin Kurucusu),** Remzi Kitabevi, 4.B., İst., 2006, s.347

[144] Men-i Müskirat Kanununu uygulamasına ilişkin olmasa da, Falih Rıfkı'nın içkiye ilişkin Mustafa Kemal ile olan bir hatırasını aktaralım:

"Rahmetli Ahmet Rasim'in hikayesi idi bu … Yeşilay Derneğinin bir toplantısında konferansçı sorar:
Sevgili dinleyicilerim, bir eşeğin önüne bir kova su, bir kova rakı koysanız hangisini içer?
Hemen biri cevap verir:
- Tabiî suyu …
- Neden?
Bir keyif ehli de orada imiş. İkinci cevabı o verir:
- Eşekliğinden!

### B. *İçmek Yasak Değil mi? Estağfurulah, İçmezsiniz Efendim.*

İçki yasağı döneminde, Mustafa Kemal, içmekten geri durmasa da bunu aleni yapmamaya özen göstermiştir. Döneme ilişkin anılarda yarı gizli içtiği vurgulanmaktadır.

Mehmet Zeki Pakalın, içki yasağı döneminde Mustafa Kemal'in, yeni Maarif Vekili'ne eğitim konusundaki anlayışını içki yasağı üzerinden anlatan bir ders verdiğini aktarmaktadır:[145]

"İçki yasağı zamanında idi. Atatürk bir iki yakın dostuyla bir tatil akşamı daha geçiriyor, her tiryaki gibi yarı gizli içiyordu. … Mustafa Kemal yeni Maarif Vekilinin programını kafasında tasarlamış olduğunu hissedince, işi kısa kesmiş olmak için şöyle dedi: 'Senin programını etrafı ile dinlemeden evvel, ben kendi görüşüme göre ne istediğimi misalle anlatayım." (Hizmet edenlerden birisine seslenerek) : 'Şuradan bir polis çağırınız.' (Polis, yarı münevverin en güzel örneği …) Polis geldi. Selâm verdi ve bekledi. Mustafa Kemal ona dönüp önündeki kadehe yarı dolmuş içkiyi göstererek sordu: 'Bu, nedir?' 'Su olsa gerek efendim.' 'Ne suyu? Su bu kadar küçük bardakla içilir mi?' 'Bak bakalım su mu imiş?' (Kadehin öteki yarısını su ile doldurdu, bir beyaz bulanıklık peyda oldu onu göstererek): 'Bu ne imiş?' 'Rakı efendim.' 'Demin de fark ettin de yasak diye

---

Atatürk hikâyeye bayıldı idi. Sık sık tekrar ederdi. Bir akşam çiftlikte eski küçük köşkün önünde oturuyorduk. Uzakça duran bir işçi çocuğu bizi seyrediyordu. Atatürk:
- Gel çocuğum buraya … dedi.
Çocuk sofraya yanıştı. Atatürk sordu:
- Bir eşeğin önüne bir kova su, bir kova da rakı koysalar hangisini içer?
Çocuk önümüzdeki kadehlere bakarak:
- Rakıyı efendim, demesin mi?
Atatürk gülerek: 'Aman neden olduğunu sormayalım' demişti." Atay, **Çankaya,** s.561

[145] Mehmet Zeki Pakalın, "İşte Biz Böyleyiz (Tarihe Mal Olmuş Hikayeler'den)", **Bütün Dünya,** sy.2, 1943

söylemedin anlaşılan. İçmek yasak değil mi?' 'Evet efendim, Men'i müskirat kanunu mucibince memnudur.' 'Peki ya ben içersem?' 'Estağfurulah, içmezsiniz efendim.' 'Ne estağfurullahı? Süs için koymadık ya. Ya şimdi içersem?' Estağfurullah içmezsiniz efendim.' (O sırada karanlık basmağa başladığı için elektrikler yandı. Atatürk birden ışığı göstererek sorguyu değiştirdi): 'Peki bu nedir?' 'Elektrik efendim.' 'Peki, elektrik ne demek?' 'Işık, elektrik, efendim.' 'Buyurun yerinize gidin.' (Yeni Maarif Vekiline dönerek): 'Şimdi siz muhafız erlerinden istediğiniz birini sesleyin. (Vekilin ta uzaktaki nöbet tutan neferlerden birini işaret ettiği görüldü, gidip onu çağırdılar, gelip selam verdi.) Atatürk bu defa yeniden içki ile yarı doldurulmuş kadehi göstererek sordu: 'Bu nedir?' Er hiç tereddütsüz bir Orta Anadolu şivesiyle cevap verdi: 'Rakı efendim!' 'Peki bunu içmek yasak değil mi?' 'Yasah!' 'Ya ben içersem?' 'Sen içmeyeceksin de biz mi içecek, elbet içeceksin.' (Mustafa Kemal memnun ışığı gösterip sordu:) 'Bu nedir?' 'Elektrik paşam!' 'Elektrik nedir yâni?' 'Ne idüğü bilinmez ettiğinden bilinir.' (Kuvvetler eserleriyle ölçülür)ün bir başka ifadesi. Atatürk vekile dönerek şöyle dedi): 'İşte, ya Türk halkını bu emsalsiz sezişi ve sağduyusu ile bırakın ya da okutacaksanız yarı aydınlığın ötesine ulaştırın.'"

İçki yasağının uygulanmasına ilişkin Meclis tartışmalarında, hep idarecilerin yasağın uygulanması konusundaki ihmali ve idarecilerin bizzat bu yasağı çiğnedikleri eleştirisi getirilmiştir. Bu eleştirilerde adı doğrudan geçmese de "yarı gizli" içtiği bilenen Mustafa Kemal'in hedef alındığı da açıktır.

İçki yasağı sürüyor, yarı gizli de olsa içki de içiliyordu ve hükümet de 1924 yılı bütçesini, içki yasağı konusunda uygulanacak *yeni sistem*in gelirini öngörerek hazırlamıştı. İçki yasağında yeni bir sisteme geçilmesi tasarlanmıştı.

Yeni sistem, içkiye izinli serbesti sağlayacaktır.

## II. Müskiratta Ruhsatlı ve Tekelli Serbestlik

Men'i Müskirat Kanunu'nun kabulünden (28 Nisan 1920) yaklaşık dört yıl sonra 9 Nisan 1924 tarih ve 202 sayılı Kanun ile içki yasağı kaldırılmış, daha doğrusu *yasak* yerine izin

alınması gereken bir *sınırlama* getirilmiştir. Bu yeni kanun, Meni Müskirat Kanunu'nu yürürlükten kaldırmamış ancak köklü biçimde değiştirmiştir. Meni Müskirat Kanununun yürürlükten kaldırılması ise 22 Mart 1926 tarih ve 790 sayılı kanunla olacaktır.

İçki yasağından yeni sisteme geçilmesini öngören kanun teklifi, yasak teklifinden farklı olarak büyük tartışmalar ve gecikmelere yol açmaksızın kabul edilmiştir. 1924 yılında muhalefet ilk yıllardaki kadar güçlü değildir.[146]

1 Kasım 1922'de saltanat kaldırılmış, Mustafa Kemal 6 Aralık 1922'de Halk Fırkası adı altında bir siyasi parti kuracağını açıklamış, 31 Mart 1923'te İtilaf Devletleri Lozan görüşmelerinin yeniden başlamasını kabul etmiş ve 1 Nisan 1923'te TBMM seçimlerinin yenilenmesine karar verilmiştir. Seçimler Meclis içindeki muhalefetin odağı İkinci Grubun sonu olacaktır. "Haziran ve Temmuz aylarında tamamlanan seçimler sonunda, Mustafa Kemal'in bizzat onayladığı adaylar seçilmiş ve İkinci Gruptan oldukları bilinen ya da Mustafa Kemal'e açıktan muhalefet eden adaylar oy alamamıştır."[147] 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Antlaşması imzalanmış; 11 Ağustos'ta

---

[146] Falih Rıfkı'nın aktardığına göre, Mustafa Kemal, bütün gücüne karşın içki yasağının kaldırılmasında hoca fetvasına başvurmuştur: "Mustafa Kemal ise hocaları men-i müskirat kanununun kaldırılmasına doğru hazırlamaktadır. İçlerinden biri demiş ki: - 'Dinde müskirat haram değildir, içene ceza verilir.' Mustafa Kemal, taassubun baştan başa kasıp kavurduğu, memleketi Birinci Dünya Harbi öncesinden bin beter bir cehenneme çevirdiği sırada hoca fetvasını içki kanununda ve son defa da hilâfetin kaldırılmasında kullanacaktır." Atay, **Çankaya,** s.399. Bununla birlikte, İskilipli Atıf Hoca, 1924 yılında **Din-i İslam'da Men-i Müskirat** adlı küçük bir kitap yayımlamıştı. İskilipli Atıf Hoca'nın **Tesettür-ü Şer'i (1923)** ile **Frenk Mukallitliği ve Şapka (1924)** adlı diğer kitapları da yeniliklere karşı İslami karşı çıkışın fikri temellerini oluşturmaya çalışıyordu. Ankara İstiklal Mahkemesi'nde yargılanarak 4 Şubat 1926 tarihinde idam edildi.

[147] Sezgin, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Siyasal Rejim Sorunu,** Birey ve Toplum Yayınları, Ankara, 1984, s.134

yeni seçilen Meclis toplanmış; 11 Eylül'de Halk Fırkası Mustafa Kemal'in başkanlığında kurulmuş ve 3 Mart 1924'te Hilafet ilga edilmiş ve 20 Nisan 1924 tarihinde Teşkilatı Esasiye Kanunu kabul edilmiştir.

İçki yasağının izinli serbestiye dönüştürülmesi Anayasa görüşmeleri dönemine rastlamaktadır. TBMM'de artık İkinci Grup bulunmamaktadır. Meni Müskirat Kanunu'nun mimarı ve TBMM görüşmelerinin lideri Ali Şükrü Bey de artık Meclis'te değildir.[148]

"Müskirat Resminin tadiline dair olan 8 Kânununsani 1336 tarihli kararnamede münderiç rüsumun tezyidine ve Men'i Müskirat Kanununun tadiline dair Kanun" teklifinin tümü üzerindeki görüşmeler 8.4.1924 tarihli oturumda yapılmıştır.

Teklifin ilk beş maddesi tartışmasız kabul edilmiştir. Bu maddelerle, alkole ve alkollü içeceklere uygulanan resim "dört misli tezyid" olunmakta; dışalımlarda gümrük vergisinin oniki katı oranında resim ve ayrıca içeride üretilenler kadar da resim alınacağı düzenlenmekte ve değişiklik yürürlüğe girdikten sonra elinde içki bulunduran üretici ve tacirlerin bunları bildirme zorunluluğu getirilmektedir. İçki üzerindeki mali yükümleri, özellikle ithalatı sınırlayacak şekilde artıran bu düzenlemeler tartışmasız kabul edilmiştir.

Kanun teklifinin, içki yasağını ruhsatlı serbestiye dönüştüren 6.maddesi ise tartışma yaratmıştır.

6. maddenin teklifteki biçimine göre,

> "*Türkiye dahilinde umumî meyhaneler küşadı ve âlenen müskirat istimali ve âlenen sarhoşluk memnudur. Hilâfı memnuiyet küşat olunan meyhaneler set ve sahipleri yüz liradan bin liraya kadar cezayi nakdî veyahut üç aydan iki seneye kadar hapis cezasiyle ve âlenen müskirat istihmal edenler on liradan yüz liraya kadar cezayi nakdi ile ve âlenen şarhoş görülenler elli liradan beş yüz liraya kadar cezayi nakdî veyahut bir aydan bir*

[148] Bkz. 3 numaralı dipnot.

*seneye kadar hapis ile tecziye olunur. Ancak Hükümetçe tayin edilen ve ayrıca hazineye ait beyiye resmi vererek mezuniyet vesikası alan lokanta ve emsali mahallerde terkibinde gayet cüzi miktarda ispirto bulunup gayri müskir olan bira ve likör gibi mevaddın istimali caizdir.*"

Bu düzenlemeye göre meyhane açmak, kamuya açık yerlerde içki içmek ve sarhoş olmak yasaktır. Yasağın yaptırımı olarak para cezası veya hapis cezası verilebilecektir. Devletten izin alan lokanta ve benzeri yerlerde hafif alkollü olduğu kabul edilen *bira, likör ve benzeri içkiler*in içilmesi bu yasağın istisnası olarak öngörülmektedir. Tartışmalardan da anlaşılacağı üzere "rakı" yasak kapsamındadır.

Maddenin kabul edilen halinde, ayrıca içki üretimi de ruhsata bağlanacaktır.

Madde üzerinde ilk sözü alan Gümüşhane mebusu Zeki Bey[149], "lokanta ve benzeri yerler"in belirsiz olması nedeniyle meyhanelerin açılabileceğinden şikayet etmektedir. Bu şikayetini dile getirirken yaptığı saptamalar içki yasağının varlık nedenine ilişkin bilgi de vermektedir: "*Bu kanun vaz edildiği vakit İstanbul'daki esas gaye başka idi. Halbuki maatteessüf kanun suiistimal edildi. Kanunun istihdaf ettiği gayeyi elde edemedik. O gayenin gösterdiği hedef üzerine gidemedik. Bundan yine Apusttollar, Nikoliler son derece istifade edeceklerdir. (Çok doğru sesleri) (s.429).*" İçki üretimi, ticareti ve satışından gayrimüslimlerin, Müslimler aleyhine zenginleştiği ve toplumsal olarak üstünlük elde ettiği görüşü, içki yasağı yasalaşırken de dile getirilmişti. Şimdi de şikayet konusu edilmiş ancak, mebuslardan eski desteği bulamamıştır. Zeki Bey'in saptamasının aksine, Meni Müskirat Kanunu'nun amacına ulaştığı ve artık dengelerin değiştiği düşünülebilir.

---

[149] 1923'te yenilenen seçimlerde Halk Fırkası listesinden değil de bağımsız seçilen iki mebustan biriydi. Gümüşhane mebusu Zeki Bey, Kastamonu mebusu Halid Bey ile birlikte, hilafetin kaldırılmasına karşı çıkanlar arasındaydı. Ayrıca Zeki Bey, Ankara'nın başkent yapılmasına da karşı çıkan tek mebustu.

Zeki Bey'in bu çıkışına tek destek, Konya mebusu Naim Hâzım Efendi[150]'den gelmiştir: "*Arkadaşlar! Memlekette muzırdır diye 300 medresenin binlerce dershanesi kapandığı bir zamanda yine memleketin sinesinde böyle binlerce birahaneler meyhaneler açmayalım (419).*"[151] Medreseler ve dershaneleri kapanırken içkiye, ruhsatlı da olsa serbestlik getirilmesinin bir çelişki olarak ortaya konulması da Meclis'te tartışma açamamıştır.

Kanun teklifi için Bozok mebusu Süleyman Sırrı Bey[152] değişiklik önerisi vermiş ve "alenen sarhoşluğu görülen" kişilerden "sıfatı resmiyesi olanların memuriyetten tart olunmasını" istemiştir (s.419). Uygundur sesleri ile karşılanan önerisi için getirdiği açıklama üzerine yaşanan karşılıklı konuşmalar içki yasağının devlet görevlilerince uygulanma biçimi konusunda bir ipucu vermektedir:

> "SÜLEYMAN SIRRI BEY (Bozok) – (…) Bendeniz 'tecziye' kelimesinden sonra 'sıfatı resmiyesi olanlar, memuriyetten tart olunur' kaydının buraya ilavesini teklif ediyorum (Muvafık sesleri). Gece içsin, fakat hiç olmazsa gündüz vazifesine sağlam gelsin!
>
> HAMDİ BEY (Ordu) – Memurdan meyhanecilik eden olursa …

---

150 Konya'da medrese öğrenimi gördü. Bir süre Türkçe ve edebiyat öğretmenliği yaptı. 1936-1938 yılları arasında Ankara DTCF'de Arapça dersleri verdi. Türk Dil Kurumu Derleme Kolu başkanlığı görevinde bulundu.

151 Falih Rıfkı içki yasağını anlatırken bu konuşmaya atıf yapmaktadır. İçki yasağının etkisi fiilen kalkmıştır. Ancak "İkinci mecliste yobaz kalabalığı hayli olduğundan durumu tabiîleştirmek için teklif getirmeğe kimse cesaret edemiyordu. Hocalar kıyameti koparmağa hazırlanmışlardı. Hattâ polisin ihmaller gösterdiği rivayetleri üzerine ve tam büyük devrim günlerinde bir hoca kürsüden: - Medreseleri kapıyorsunuz, meyhaneleri açıyorsunuz, diye bağırıyordu." Atay, **Çankaya,** s.560

152 Bkz. 66 numaralı dipnot.

> SÜLEYMAN SIRRI BEY (Bozok) – Onu da siz teklif ediniz varsa.
>
> HAMDİ BEY (Ordu) – Var, var, meselâ Ankara Polis Müdürü![153]... (s.419)"

Meni Müskirat Kanununda değişiklik yapan bu kanun teklifi karşısında muhafazakar siyasal çizginin düşüncelerini ve ruh halini Malatya mebusu Reşit Ağa'nın[154] şu sözleri en iyi biçimde ortaya koymaktadır: "*Madem ki bu kanunu tatbik ettik. Bilmem konyak nerede satılacakmış, şöyle olacakmış, böyle olacakmış, bunların aslı ve esası yoktur, alenî surette içecekler ve meyhaneler açılacaktır, bunlar hiçtir (419)*."

Kanun teklifinin görüşmeleri kısa sürmüştür. Ancak, verilen değişiklik teklifleriyle hükümetin sunduğu ilk metinde, esas korunsa da önemli değişiklikler yapılmıştır. Hemen belirtelim Yozgat mebusu Süleyman Bey'in sarhoşluğu görülen memurların görevlerine son verilmesi önerisi reddedilen teklifler arasındadır.

Karesi mebusu Ahmet Bey'in[155] önerisi ile *ruhsatsız müskirat imali* ceza öngörülen konular arasında girmiştir. Ayrıca, ruhsatsız içki üretilen araç gerece de el konulacaktır. Müskirat imali, ruhsat alınması kaydıyla serbest bırakılmıştır.

---

[153] Bkz. 139 numaralı dipnot.

[154] Rüştiyeyi bitirdikten sonra ailesine ait topraklarda tarımla uğraştı. Bir süre de bidayet mahkemesi üyesi olarak görev yaptı. … Birinci Grup üyesiydi. 1923-1927 arasında Malatya, 1927-1935 arasında Gaziantep milletvekilliği yaptı. Milletvekilliği devam sürerken öldü. Malatya mebusu Reşit Ağa'nın "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (12 Haziran 1922): "Şose ve demiryollarının memleketin her tarafında vücud bulmasına, ziraatin yeni usulde tamim ve âlât-ı ziraiye celp edilmesine ve sanat, ilim mekteplerinin küşâdına mütevakkıftır.", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.295

[155] Ahmet Süreyya, Şeyh Sait'i yargılayan Diyarbakır'daki Şark İstiklal Mahkemesi Savcılığını yapacaktır (1925).

Ayrıca Saruhan mebusu Mehmet Sabri Bey'in kabul edilen önergesi ile cezalar hafifletilmiştir. Meyhane açanlara verilen ceza 100 liradan 1000 liraya para veya 3 aydan 2 seneye kadar hapis cezası iken miktar, 10 lira – 500 lira dilimine, hapis ise bir hafta – bir sene dilimine indirilmiştir. Sarhoş görülenler için para cezası 50 lira – 500 lira dilimi yerine 5 lira – 50 liraya, hapis cezası ise bir ay – bir sene dilimi yerine üç gün – bir ay dilimine indirilmiştir.

Mehmet Sabri Bey'in teklifi de tartışma yaratmamıştır. Yalnız Zonguldak mebusu Halil Bey yerinden müdahale etmiştir: "*Ceza yerine nasihat teklif ediyorum (s.422).*" Muhalefetin yerini kinaye almıştır.

6 .madde, kabul edilen değişiklik tekliflerinden sonra şu şekli alarak kanunlaşmıştır:

> "*Türkiye dahilinde ruhsatsız müskirat imali meyhaneler küşadı ve âlenen müskirat isitmali ve âlenen sarhoşluk memnudur. Ruhsatsız müskirat imal edenlerden yüz liradan beş yüz liraya kadar cezayı nakdi alınır. Ve imal vesaiti müsadere olunur. Hilâfı memnuiyet küşat olunan meyhaneler set ve sahipleri on liradan beş yüz liraya kadar cezayi nakdî veyahut bir haftadan bir seneye kadar hapis cezasiyle ve âlenen müskirat istihmal edenler on liradan yüz liraya kadar cezayi nakdi ile ve âlenî şarhoş görülenler beş liradan elli liraya kadar cezayi nakdî veyahut üç günden bir aya kadar hapis ile tecziye olunur. Ancak Hükümetçe tayin edilen ve ayrıca hazineye ait beyiye resmi vererek mezuniyet vesikası alan lokanta ve emsali mahallerde terkibinde gayet cüzi miktarda ispirto bulunup gayri müskir olan bira ve likör gibi mevaddın istimali caizdir.*"

İçki yasağına ilişkin yeni sistem 6. maddeyle kurulmuştur. Buna ek olarak daha doğrusu yeni sistemin ikinci kurucu unsuru olarak 7. madde ile içki üretimi ve ticareti devlet tekeline alınacaktır.

Görüşülen 7. madde ile ayrıca, Meni Müskirat Kanunu'nun değiştirilen 3.maddesi dışındaki tüm maddeleri yürürlükten

kaldırılmıştır. Meni Müskirat Kanunu'nun tamamen yürürlükten kaldırılması ise 22 Mart 1926 tarih ve 790 sayılı kanunla olacaktır.

Meni Müskirat Kanunu'nun 3. maddesi ise, açıkça değil de, kabul edilen 6.madde ile değiştirilmiştir. Yani kabul edilen 6. madde, Meni Müskirat Kanunu'nun yasakları düzenleyen 3. maddesinin yerini almaktadır.

Aynen kabul edilen 7. maddeye göre, "

> *14 Eylül 1336 tarih ve 22 numaralı Kanunun üçüncü maddesi tadil ve mevaddı sairesi ilga edilmiştir. Maliye Vekâleti işbu kanunun tarihi neşrinden itibaren üç ay zarfında ispirtoya inhisar vazeyleyecektir. Müskirat imal ve füruht ve ithali için inhisar vaz ve tesisine Hükümet mezundur. İşbu inhisarın şeraiti ve sureti idaresi kanunu mahsusla tayin olunacaktır.*

Bozok mebusu Süleyman Sırrı Bey[156] ve Kütahya Mebusu Ragip Bey[157], Meni Müskirat Kanunu'nun tamamen yürürlükten kaldırılmasını önermişler ancak bu öneri reddedilmiştir.

Bütün maddeler görüşülüp kabul edildikten sonra kanunun tümü üzerindeki oylamaya geçilmiştir. Dört yıl önce, 14 Eylül 1336 tarihinde içki yasağı ilk kez yasalaştığında olduğu gibi, ruhsatlı serbestiye geçen bu yasanın oylanması da *tayini esami* yoluyla yapılacaktır. Kanun üç kez oylanmıştır. 8 Nisan 1924 tarihinde görüşmelerin ardından yapılan ilk oylamada nisabı

---

[156] Bkz. 66 numaralı dipnot.

[157] Kütahya Rüştiyesi'ni bitirdi. Baba mesleği olan ticaretle uğraştı. 1914-1918 arasında Uşak medresesi'nde tarih öğretmenliği yaptı. 1918'den sonra tekrar ticari faaliyetler içine girdi. Meclis-i Mebusan'ın son döneminde Kütahya'dan milletvekili seçildi. Meclis'in faaliyetlerine son vermesi üzerine Ankara'ya gelerek TBMM'ye katıldı. Kütahya mebusu Ragıp Bey'in "kazanılacak olan milli istiklâl mücadelemizin feyizdar ve semerdar olması neye bağlıdır" sorusuna verdiği yanıt (4 Nisan 1922): "Nüfusun teksirine, makienin ziraat ve sanayie tatbikine ve bilhassa münakalâtın teminine mütevakkıftır.", **Gelecekten Bekledikleri Anketi,** s.282

ekseriyet sağlanamamıştır (Oylamaya 134 mebus katılmış, 5'i çekimser kalmış, 35'i red yönünde oy kullanırken 94'ü kabul oyu vermiştir).[158] Aynı gün yapılan ikinci oylamanın sonuçları tutanaklarda "maddelere geçilmesi kabul edilmiştir" notuyla yer almaktadır (Reye iştirak edenler: 144, Kabul edenler: 98, Reddedenler: 41, Müstenkifler: 5.)[159] Bununla birlikte, bir gün sonra teklifin yeniden oylandığını görüyoruz. Tutanaklarda bu oylama tekrarının neden yapıldığı anlaşılamamaktadır. 9 Nisan 1924 tarihli oturumu yöneten reis, herhangi bir açıklama yapmadan "Efendim! Men'i Müskirat Kanununun tadili hakkındaki kanun lâyihasının ikinci defa tayini esami ile reye vaz'ı vardır." diyerek oylamaya geçmiştir. Oylama sonuçlarının tutanaklarda, "ikinci defa reye vazı olduğundan Kanun ekseriyetle kabul olunmuştur" notuyla verilmektedir (Âza adedi: 287, Reye, iştirak edenler: 132, kabul edenler: 87, Reddedenler: 40, Müstenkifler: 5).[160]

İçki yasağının kaldırılarak ruhsatlı serbestiye geçilmesi aleyhinde oy kullanan 40 mebusun 16'sı *efendi* ve ikisi de *ağa*dır. Kabul oyu veren 87 mebusun ancak 4'ü efendidir.

Hemen hemen tamamen değiştirilmiş olan Men'i Müskirat Kanunu yürürlüktedir. Adı içki yasağı olan kanun yürürlükte olmakla birlikte, içki üretimi, ticareti ve kamusal mekanlarda içki içilmesi konusunda ruhsatlı serbestlik getirilmiştir.

### *A. Kadehle Füruht ve Kadehle İstimal*

Ruhsatlı serbestlik getiren kanunun kabulünden (9 Nisan 1924) yaklaşık iki yıl sonra 22 Mart 1926 tarihinde kabul edilen 790 sayılı, İspirto ve Meşrubatı Küuliye İnhisarı Hakkında Kanun'un 30. maddesi ile Meni Müskirat Kanunu yürürlükten

---

[158] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.8, İ:32, 8.4.1340, c:2, s.446-447

[159] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.8, İ:32, 8.4.1340, c:2, s.448-449

[160] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.8, İ:33, 9.4.1340, c:2, s.499-500

kaldırılacaktır ("*14 Eylül 1336 tarih ve 22 numaralı kanun ahkâmı mülgadır*").[161]

İçkide ruhsatlı serbestlik sisteminin kabulünden sonra, "Men'i Müskirat Kanununun Tadiline Mütedair 470 numaralı Kanunun Suveri Tatbikıyesine Müteallik Nizamname"[162] çıkarılmıştır. Sözkonusu nizamnamede, içki imali, toptan ve perakende satışı, bira ve likör gibi içkilerin içilebileceği yerlerin "belirlenmesi düzenlenmiştir.

Nizamnameye göre, "*Türkiye dahilinde müskirat imali ... ruhsat istihsaline mütevakkıftır (m.6).*" Yine Nizamname'nin 6. maddesine göre, "*bey'iye ruhsatnamesi*" almak koşuluyla "*mağaza ve dükkanlarda ... toptan ve perakende her nevi müskirat satılabilir.*"

Ayrıca, Nizamname'nin "Bira ve Likör Gibi Mevaddın İstimali Caiz Olan Mahaller" başlıklı bölümünde içki içilebilecek kamuya açık mekanlara izin verilmektedir. Toptan ve perakende satıştan ayırt edilebilmesi için bu durum "*kadehle füruht*" ve "*kadehle istimal*" olarak düzenlenmiştir. Kadehle satışı yapılabilecek ve içilebilecek içkiler bira ve likör ile içeriğinde bunlardan daha fazla alkol bulunmayan içkilerle sınırlanmıştır. Ayrıca, bu nitelikteki içkiler belli bölgelerde içilebilecek ve bu bölgeler de hükümet tarafından belirlenecektir.[163] Ancak bu izin de meyhane ve benzeri yerlerin

---

[161] **RG.** 3.4.1926, sy.338

[162] Müskirat Resminin Tadiline Dair Olan 8 Kanunusani 1336 1336 tarihli Kararnamede Münderiç Rüsumun Tezyidine ve Men'i Müskirat Kanununun Tadiline Mütedair 470 numaralı Kanunun Suveri Tatbikıyesine Müteallik Nizamname, 9 Haziran 1340, no.587

[163] Karar merci hükümettir. Ancak hükümetin kararı için, "*Mahallin en büyük memurunun riyasetinde polis müdürü veya reisi, idarede bulunan polis memurlarile belediye ve ticaret odası azasından müntahap ikişer zaten müteşekkil bir heyet tarafından şehir ve kasabalar dahilinde işbu mevaddın satılabilmesi caiz olabilecek mıntıkaların hududu tayin edilecektir (m.9/A).*"

açılmasına imkan tanımamaktadır. Zira aynı madde kadehle içki satış ve içimini, yemekli yerlerle sınırlanmıştır.[164]

Belirlenen yerlerde içki satışı yapmak isteyenler "mahalin en büyük mülkiye memuruna" başvuracaktır. İzni, Hazinei Maliye'ye istinafen Düyunu Umumiye idaresi verecektir.

Nizamname, gerek toptan ve perakende ve gerekse kadehle içki satan yerler için açıklayıcı tabela zorunluluğu da getirmektedir. Buna göre, toptan ve perakende her nevi müskirat satan "*dükkanların sokaktan okunabilecek bir mahalline*", "*kapalı kaplar içinde toptan ve perakende müskirat satılır*" ibaresini havi bir levha asıldıktan sonra satış yapılabilecektir (m.8). Kadehle içki satan yerler için de aynı zorunluluk vardır. Bu yerler de "*sokaktan okunabilecek bir mahalle 'kadehle bira ve likör gibi mevad satılır' ibaresini havi bir lâvha talik eyledikten sonra satışa başlayabilirler (m.12).*"

Kadehle içki satılacak yerler için bölge belirleme yöntemi, uygulamaya tam olarak geçirilmemiş olsa da günümüzde de kullanılan yasal sistemdir.

### B. Tekel

Meni Müskirat Kanunu'nu da yürürlükten kaldıracak olan 22 Mart 1926 tarih ve 790 sayılı *İspirto ve Meşrubatı Küuliye İnhisarı Hakkında Kanun*, izinli serbestlik sisteminin üzerine tekeli eklemiştir.

İçki üretimi, ithali ve satışı devlet tekeline alınmıştır. Ayrıca, satış fiyatı belirlenmesi de Bakanlar Kurulu'nun tekelindedir (*Madde 1 – Türkiye Cumhuriyeti dahilinde bilûmum ispirtolar ve meşrubatı kûuliyenin [şarap, bira ve her nevi likörde dahil]*

---

[164] "Madde 9 – Bira ve likör ve terkibinde mevaddı mezkûreden daha fazla derecede ispirto bulunmayan meşrubatın kadehle istimali caiz olan menatık berveçhiati Hükûmetçe tayin ve tesbit olunur.

Ancak bu menatıkın tayin olunacak hudutları dahilinde dahi mezkûr meşrubatın kadehle füruhtu, kanunu mahsusunun altıncı maddesinde mezkûr olan lokanta ve emsali yemek ve yiyecek satan mahallere inhisar eder."

*imal veyahut hariçten celp ve idhali ve dahilde füruhtu hükümetin tahtı inhisarındadır. Hükümet bu inhisarı kısmen veya tamamen bir Türk Anonim Şirketine devir suretiyle idare edebilir. Madde 2 – Tahtı inhisara alınan ispirto ve meşrubatı kûuliye Maliye Vekâletince tesbit ve Heyeti Vekilece tasdik olunacak fiatlarla füruht olunur.).*

790 sayılı Kanunda tekel dışında, içki satışında izne ilişkin esaslı bir değişiklik bulunmamaktadır.

Meni Müskirat Kanunu, çıkarıldığı tarihten yaklaşık altı yıl sonra 22.3.1926 tarih ve 790 sayılı Kanun'un 30. maddesi ile ilga edilmiştir.[165]

28 Nisan 1920 tarihinde TBMM'de, Trabzon mebusu Ali Şükrü Bey tarafından müskiratın (içkinin) yasaklanmasına ilişkin kanun teklifi verilmesiyle başlayan Meni Müskirat Kanunu'nun hikayesi, altı yıl sonra 22 Mart 1926 tarihinde 790 sayılı Kanun kabulü ile sona ermiştir. İçki üretimi, ithali, satışı ve içki tüketiminin yasaklanmasından, altı yıl sonra içki üretimi ve satışının devlet tekeline alındığı, fiyatların devlet tarafından belirlendiği, satışın İnhisarlar İdaresinden ruhsat alan bayilerde yapıldığı, kadehle içki satışının da izne bağlandığı, *tekelli-izinli serbesti* sistemine geçilmiştir.

Ali Şükrü'nün içki yasağı teklifine karşı çıkan, teklifin yasalaşmaması için çaba sarf eden hükümet (İcra Vekilleri Heyeti) yasak, yasalaştırdıktan sonra bunu dört yıl uygulamış, adli hatalar sonucunda ortaya çıkan mağduriyetleri af yasalarıyla gidermeye çalışmış ve sonunda da içki iktisadını

---

[165] Atatürk'ü takip eden gazetecilerden Rüşen Eşref Ünaydın, 1926 yılında Atatürk'ün İzmir'de açıkça içki içtiğine ilişkin bir hatırasını nakletmektedir. bu hatırayı naklediyoruz: "Kendisine suikast edileceği yıl (1926) bir akşam, İzmir'de Naim Palas'ın alt kat taşlığında kalabalık sofrada: - Açın! Kapıları ardına kadar açın! Ne var, millet görsün ve bilsin ki biz, işte böyle yemek yiyoruz, böyle içki içiyoruz! Merak edenler önce birikirler, bakarlar; sonra görürler, anlarlar ve kendi işlerine giderler demişti. Gerçekten de söylediği gibi çıkmıştı. Önce üşüşüp baktılar, sonra çekilip gittiler.", Ruşen Eşref Ünaydın'dan aktaran, Akay, **Atatürk'ün Sofrası**, s.64.

devlet kontrolüne alan bir sistem getirmiştir. Başlangıçta muhafazakarların isteği olan içki yasağı, savaş için toplumu disipline etmenin, ülke üzerinde yeni devletin iktidarını kurmanın, ülkenin üretim yapısından gayrimüslimleri dışlamanın ve Milli Mücadele hükümetlerinin muhafazakarların desteğini almasının aracı olarak kullanılmıştır.

## KAYNAKÇA

Akay, Oğuz, **Atatürk'ün Sofrası**, Truva Yayınları, 3. B., İst. 2007

Akın, Rıdvan, **TBMM Devleti (1920-1923),** İletişim Yayınları, İstanbul, 2001

Akşin, Sina, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele**, Cem Yayınları, İstanbul, 1976

Atatürk, Mustafa Kemal, **Nutuk**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, (üçüncü baskı), 1989

**Atatürk'ün Bütün Eserleri**, Cilt: 3, Kaynak Yayınları, 2003. s.: 3.

**Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları,** (Der. Hulusi Turgut), İşbankası Yayınları, 7.B., İstanbul, 2006, s.195

Atay, Falih Rıfkı, **Çankaya,** Pozitif Yayınları, İstanbul,2004

Braudel, Fernand, **Tarih Üzerine Yazılar,** İmge Kitabevi, Ankara, 1992

Carr, Edward Hallet, **Tarih Nedir,** İletişim Yayınları, İstanbul, 2002

Çoker, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923,** Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, 1994-1995, ; Cemil Koçak (Ed.), **Birinci Meclis,** Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1998

Goloğlu, Mahmut, **Üçüncü Meşrutiyet**, (yay. yok), 1970.

Güneş, İhsan, **Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1997

**İlk Meclis, Birinci Dönem TBMM Milletvekillerinin Gelecekten Bekledikleri Anketi,** Yayıma Hazırlayan Cihangir Gündoğdu, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No.100 , Nisan 2004

Karabekir, Kazım, **İstiklal Harbimiz,** Emre Yayınları, İstanbul, 1994.

Mango, Andrew, **Atatürk (Modern Türkiye'nin Kurucusu),** Remzi Kitabevi, 4.B., İst., 2006

Mehmet Arif Bey, **Anadolu İnkılabı Milli Mücadele Anıları (1919-1923)**, Arba Yayınları, İstanbul, 1992

Pakalın, Mehmet Zeki, "İşte Biz Böyleyiz (Tarihe Mal Olmuş Hikayeler'den)", **Bütün Dünya,** sy.2, 1943

Sarıhan, Zeki, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü-II**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993

Sezgin, Ömür, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Siyasal Rejim Sorunu,** Birey ve Toplum Yayınları, Ankara, 1984

Soydan, Mahmut, **Ankaralı'nın Defteri (Milli Mücadele Tarihine Dair Notlar),** (Hazırlayan: Nejdet Bilgi), 1. B., İşbankası Kültür Yayınları, İst. 2007

**TBMM Zabıt Ceridesi**

**Tevhid-i Efkar**

Toker, Metin, **Şeyh Sait ve İsyanı,** Akis Yayınları, Ankara, 1968

Tunçay, Mete, **Türkiye Cumhuriyeti'nde tek-parti yönetiminin kurulması : [1923-1931)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999

**Türk İstiklal Harbi VI ncı Cilt İç Ayaklanmalar (1919-1921),** T.C. Genelkurmay Harp Tarihi ve Dairesi, 1964

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi, III**, Cilt, 6. baskı. (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, yt yok)

Yunus Nadi [Abalıoğlu], **Birinci Büyük Millet Meclisi'nin Açılışı ve İsyanlar**, Sel Yayınları, 1955

## EKLER

**EK 1:** Trabzon mebusu Ali Şükrü Bey'in Lâyihai Kanuniyesi[166]

MADDE 1 – Memaliki osmaniyede her nevi müskiratın imal, idhal, füruht ve istimali sureti katiyede memnudur.

MADDE 2 – Müskirat imal, idhal ve füruht edenler nezdinde yakalanacak olan müskiratın beher kıyesi için elli lira cezayi nakdi alınır ve mevcud müskirat musadere olunur.

MADDE 3 – İşret ettiği görülenler, ya, haddi şerî ile tedib olunur veyahud elli liradan iki yüz elli liraya kadar cezayi nakdiye mahkûm edilir.

MADDE 4 – Bu kanunun tasdik ve neşrile beraber mevcud içkiler musadeere ve imha edilir.

MADDE 5 – Bu kanun tarihi neşrinden itibaren meridir.

MADDE 6 – Bu kanunun icrayi ahkâmma, bilûmum zabitai mülkiye ve adliye ve mehakimi nizamiye memurdur.

---

[166] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.1, İ:6, 28.4.1336, c:1, s.114. Üçüncü madde okunduğunda, salondan "bravo sadaları" gelmiştir.

**EK 2:** Kabul edilen Men'i Müskirat Kanunu[167]

**Men'i müskirat kanunu**

14 Eylûl 1336 ve 1 Muharrem 1339

[Ceridei resmiye ile neşrüilânı: 28 Şubat 1337 – Sayı:4]

Kanun NO: 22

MADDE 1 – Memaliki Osmaniyede her nevi müskirat imâl, ithâl, füruht ve istimali memnudur.

MADDE 2 – Müskirat imâl, ithal ve nakıl ve füruht edenlerden müskiratın beher kıyyesi için elli lira cezayı naktî ahiz ve elde edilen müskirat imha olunur.

MADDE 3 – Alenen müskirat istimâl edenler veya hafiyen istimâl edipte sarhoşluğu görülenler ya haddi Şer'î veya elli liradan iki yüz liraya kadar cezayı naktî ve yahut üç aydan bir seneye kadar hapis cezasile tecziye olunurlar. Sıfatı resmiye erbabından olanlar dahi memuriyetten tardedilir ve bu husustaki hükümler kabili itiraz ve istinaf ve temyiz değildir.

MADDE 4 – Bu kanunun tasdikı ve neşrile beraber içki imaline mahsus bilcümle alât ve edevat musadere edilir. Mevcut içkiler derhal temhir edilir ve iki ay zarfında memaliki ecnebiyeye ihracına müsaade olunur. İki ay hitamında mevcut müskirat imha olunur.

MADDE 5 – Tababette kullanılacak her nevi ispirtolu mevat ihtiyaç nisbetinde Sıhhiye Vekâletince eczanelere tevzi ve sarfiyatı kontrola tabi tutulur.

MADDE 6 – Tababette istimal olunacak ispirtolu mevaddın sureti istimâl ve sarfı hakkında Sıhhiye Vekâletince bir talimatname kaleme alınacaktır.

MADDE 7 – Bu kanun tarihi neşrinden itibaren mer'idir.

MADDE 8 – Bu kanunun icrayı ahkâmına Dahiliye, Adliye ve Sıhhiye Vekilleri memurdur.

---

[167] **3. Tertip Düstur,** c.1, s.63

**EK 3:** Meni müskirat lâyihai kanuniyesinin tayini esami ârası: yetmiş bir kabul, yetmiş bir red, üç müstenkif, riyasetin reyi kabul cihetinde.[168]

Meni müskirat lâyihai kanuniyesini kabul edenler

Salih Ef. (Siirt), Hacı Tahir Ef. (Kângırı), Hacı Mustafa Ef. (Ankara), Ahmet Ef. (Aydın), Tahsin B. (Aydın), Cevdet B. (Kırşehir), Mustafa Hilmi Ef. (Niğde), Ömer Lûtfi B. (Saruhan), Şeyh Fevzi Ef. (Erzincan), Süleyman Sırrı B. (Yozgat), Feyyaz Âli B. (Yozgat), Mahmut Sait B. (Muş), Halil İbrahim B. (Antalya), Dr. Suat B. (Kastamonu), Yusuf İzzet Paşa (Bolu), Rasih Ef. (Antalya), Operatör Emin B. (Bursa), Necmeddin B. (Siirt), Ali Riza Ef. (Amasya), Atıf Ef. (Ankara), Memet Nâdir B. (İsparta), Hacı Süleyman Ef. (İzmir), Ali Şükrü B. (Trabzon), Memduh B. (Karahisarışarkî), Ömer Lûtfi B. (Karahisarısahip), Abdullah Ef. (İzmit), Şakir B. (Ankara), Esat B. (Lâzistan), Ziya B. (Bitlis), Zekâi B. (Adana), Hamdi Ef. (Genç), Basri B. (Karesi), Naci B. (Elâziz), Hacı Hayalî B. (Urfa), Mitat B. (Mardin), Âlim Ef. (Kayseri), Vehbi Ef. (Konya), Abdullah Ef. (Sinop), Şükrü B. (Canik), Ziya B. (Kângırı), Hamdullah Suphi B. (Antalya), Tahir B. (İzmit), Vahbi B. (Bitlis), Necib B. (Ertuğrul), Remzi Ef. (Kayseri), Ali Sururi Ef. (Karahisarışarkî), Bekir B. (Kırşehir), Abdülgani B. (Siverek), Hüseyin Hüsnü Ef. (İsparta), Ömer Mümtaz B. (Ankara), Mustafa Sabri Ef. (Siirt), Feyzi B. (Elâziz), Osman Kadri B. (Muş), Besim Atalay B. (Kütahya), Arif B. (Bitlis), Emin Ef. (Aydın), Mustafa Lûtfi B. (Siverek), Memet Hulûsi Ef. (Yozgat), Hasan Ef. (Denizli), Reşit Ağa (Malatya), Memet Vasfi B. (Karahisarışarkî), Nuri B. (Bolu), Müfit Ef. (Kırşehir), Hulûsi B. (Kastamonu), Şahin Ef. (Ayıntap), Hamdi B. (Canik), Kadri B. (Siirt), Emin B. (Canik), Tevfik Ef. (Kângırı), Emin B. (Erzincan), Memet B. (Siverek)

Meni müskirat lâyihai kanuniyesini kabul etmiyenler

---

[168] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.1, İ:65, 14.9.1336, c:2, s.137. Oturum başkanı Konya mebusu Vehbi Efendi'dir. Müstenkif mebusların ismi verilmemiştir.

Yasin B. (Olti), Dr. Abidin B. (Lâzistan), Süleyman Necati B. (Erzurum), Cevdet B. (Kütahya), Murat B. (Kastamonu), Atıf B. (Bayazıt), Hacı Mehmet Ef. (Bayazıt), Refet B. (İzmir), Cevat B. (Bolu), Riza B. (Gümüşane), İsmet B. (Çorum), Memet B. (Gümüşane), Hamdi B. (Tokat), Alif Vasıf B. (Genç), Ahmet Mezhar B. (Üsküdar), Hasip B. (Maraş), Hüseyin Hüsnü B. (Mersin), Tevfik B. (Erzincan), Rasim B. (Elâziz), Ferit B. (Çorum), Salâhattin B. (Üsküdar), Feyzi Ef. (Malatya), Haydar B. (Kütahya), Hasan Fehmi B. (Gümüşane), Rüştü B. (Kastamonu), Abdülgani B. (Muş), Hamit B. (Biga), Derviş B. (Mardin), Halil İbrahim Ef. (İzmit), Hamdi Namık B. (İzmit), Celâl B. (Genç), Tahsin B. (Elâziz), İbrahim B. (Mardin), Hasan Hayri B. (Dersim), Etem Fehmi B. (Menteşe), Hakkı B. (Ergani), Mustafa Zeki B. (Dersim), İsmail Suphi B. (Burdur), Sırrı B. (Ergani), Hüsnü B. (Bitlis), Vehbi B. (Niğde), Eyup Sabri B. (Eskişehir), Kasım B. (Muş), Haşim B. (Çorum), Ragıp B. (Kütahya), Mustafa Necati B. (Saruhan), Şevket B. (Bayazıt), İsmet B. (Edirne), Fikret B. (Kozan), Şükrü B. (Bolu), Memet B. (Biga), Tunalı Hilmi B. (Bolu), Necati B. (Bursa), Esat B. (Mardin), Ahmet Ferit B. (İstanbul), Rifat B. (Tokat), Tevfik Rüştü B.(Menteşe), Yunus Nadi B. (İzmir), Kadri Ahmet B. (Diyarbekir), Durak B. (Erzurum), Mahmut Esat B. (İzmir), Memet Recai B. (Trabzon), Mustafa B. (Gümüşane), Kılıç Ali B. (Ayıntap), Dr. Refik B. (Bayazıt), İbrahim Süreyya B. (Saruhan), Fuat B. (Çorum), İhsan B. (Cebelibereket), Hacim Muhittin B. (Karesi), Salih B. (Erzurum).

**EK 4 :** İçki yasağını kaldıran kanunun değişikliğinin oylama sonuçları.[169]

**Müskirat Resminin tadiline dair olan 8 Kânunusanî 1336 tarihli kararnamede münderiç rüsumun tezyidine ve Men'i Müskirat Kanununun tadiline dair kanun hakkındaki neticei ârâ** (İkinci defa reye vazı olduğundan Kanun ekseriyetle kabul olunmuştur.)

Reye iştirak edenler : 134
Kabul edenler : 94
Reddedenler : 35
Müstenkifler : 5

(Kabul Edenler)

| | | | |
|---|---|---|---|
| AKSARAY | DENİZLİ | İZMİT | MENTEŞE |
| Besim Atalay B. | Dr. Kâzım B. | İbrahim B. | Yunus Nadi B. |
| Mustafa Vehbi B. | Necip Ali B. | Saffet B. | MUŞ |
| Neşet B. | Yusuf B. | KÂNGIRI | İlyas Sami Ef. |
| ANKARA | DERSİM | Mustafa | NİĞDE |
| İhsan B. | Feridun Fikri | Abdülhalik B. | Atâ B. |
| Şakir B. | B. | Rifat B. | Ebubekir Hâzım |
| ANTALYA | EDİRNE | Talât B. | B. |
| Hasan Sıtkı B. | Faik B. | KARAHİSARI | ORDU |
| ARDAHAN | Hüseyin Rıfkı | SAHİP | Faik B. |
| Halit Paşa | B. | İzzet Ulvi B. | Recai B. |
| ARTVİN | ELÂZİZ | KARAHİSARI | RİZE |
| Hilmi B. | Hüseyin B. | ŞARKİ | Ali B. |
| BİGA | Mumiddin B. | İsmail B. | Fuat B. |
| Mehmed B. | Mustafa B. | KASTAMONU | SARUHAN |
| Şükrü B. | ERGANİ | Ali Rıza B. | Abidin B. |
| BOLU | İhsan B. | KAYSERİ | Kemal B. |
| Cevad Abbas B. | ERTUĞRUL | Ahmet Hilmi B. | Reşat B. |
| Dr. Emin Cemal B. | Dr. Fikret B. | KIRKKİLİSE | SİİRT |
| Falih Rıfkı B. | GELİBOLU | Dr. Fuad B. | Halil Hulki Ef. |
| Şükrü B. | Celâl Nuri B. | KIRŞEHİR | Mahmud B. |
| BURSA | GİRESUN | Ali Rıza B. | SİVAS |
| Osman Nuri. B. | Hacim | KONYA | Muammer B. |
| Refet B. | Muhiddin B. | Mustafa Ef. | SİVEREK |
| CANİK | Hakkı Tarık B. | Refik B. | Kadri Ahmed B. |
| Cavid Paşa | Şevket Ef. | KOZAN | TEKFURDAĞ |

[169] **TBMM Zabıt Ceridesi,** c.8, İ:33, 9.4.1340, c:2, s.499-500

| | | | |
|---|---|---|---|
| Süleyman Necmi B.<br>CEBELİBEREKET<br>İhsan B.<br>ÇORUM<br>Dr. Mustafa B.<br>Ferit B.<br>İsmet B.<br>Münir B. | GÜMÜŞANE<br>Veysel Rıza B.<br>ISPARTA<br>Mükerrem B.<br>İSTANBUL<br>Ali Fethi B.<br>Ali Rıza B.<br>Süleyman Sırrı B.<br>İZMİR<br>Osmanzade Hamdi B.<br>Saraçoğlu Şükrü B. | Ali Saip B.<br>KÜTÜHYA<br>Cevdet B.<br>Nuri B.<br>Ragıp B.<br>Recep B.<br>MALATYA<br>Dr. Hilmi B.<br>MARAŞ<br>Mithat B.<br>MARDİN<br>Yakup Kadri B. | Cemil B.<br>Faik B.<br>TOKAD<br>Emin B.<br>TRABZON<br>Ahmed Muhtar B.<br>URFA<br>Yahya Kemal B.<br>ZONGULDAK<br>Tunalı Hilmi B. |

(Reddedenler)

| | | | |
|---|---|---|---|
| AMASYA<br>Ali Rıza Ef.<br>BOZOK<br>Ahmed Hamdi B.<br>Süleyman Sırrı B.<br>BURDUR<br>Hüseyin Bâki B.<br>BURSA<br>Mustafa Fehmi Ef.<br>ELÂZİZ<br>Naci B.<br>ERZURUM<br>Câzim Ef.<br>Hâlet B.<br>Raif Ef.<br>Ziyaeddin B. | GÜMÜŞHANE<br>Zeki B.<br>HAKKÂRİ<br>Nazmi B.<br>İÇEL<br>Hafiz Emin Ef.<br>İSTANBUL<br>Yusuf Akçura B.<br>KARAHİSARI SAHİP<br>Kâmil Ef.<br>Sadık B.<br>KARESİ<br>Osman Niyazi B.<br>KARS<br>Ömer Ef. | KASTAMONU<br>Ahmet Mahir Ef.<br>Halid B.<br>KONYA<br>Hacı Bekir Ef.<br>Eyüp Sabri Ef.<br>Musa Kâzım Ef.<br>Mustafa B.<br>Mustafa Fevzi Ef.<br>Naim Hâzım Ef.<br>Tevfik Fikret B.<br>MALATYA<br>Bedir Ağa<br>Reşid Ağa | MARDİN<br>Abdülgani B.<br>,Derviş B.<br>MENTEŞE<br>Esad Ef.<br>RİZE<br>Esad. B.<br>SİVAS<br>Ziya B.<br>SİVEREK<br>Mahmud B.<br>TRABZON<br>Abdullah B.<br>Rahmi B.<br>Süleyman Sırrı Ef.<br>ZONGULDAK<br>Halil B. |

(Müstenkifler)

| | |
|---|---|
| AMASYA<br>Esat B.<br>ARDAHAN<br>Talât B.<br>AYDIN<br>Dr. Mazhar B. | İÇEL<br>Dr. Tevfik B.<br>SARUHAN<br>Hacı Ethem B. |

**EK 5 :** Men'i Müskirat Kanunu (MMK) Meclis Görüşmeleri Kronolojisi

| |
|---|
| • 28 .4.1920 (1336) MMK teklifi veriliyor ve görüşme başlıyor.<br>Aciliyet kararı veriliyor.<br>Asıl görüşmeler yaklaşık 20 gün sonra başlayacak.<br>Teklif, Meclis kurulduktan sonra verilen dördüncü teklif (sayısı 2/4). |
| • 17.5.1920 Encümenlerden gelen mazbatalar okunarak asıl tartışmalara başlanılıyor.<br>Adliye, Sıhhiye, Maliye, Şeriye Encümenlerinden farklı görüşler gelmesi üzerine, hükümet (Heyeti İcrayiye) teklifi değerlendirmek istiyor. Görüşülmesi erteleniyor.<br>Teklifin Meclis görüşmeleri yaklaşık iki ay sonra tekrar başlayacak |
| • 12.7.1920 görüşmeler sürüyor.<br>Adliye Vekaleti karşı çıkışını sürdürüyor.<br>Teklifin bastırılıp dağıtılması için görüşmeler erteleniyor.<br>Üç gün (3) sonra yeniden başlayacak. |
| • 15.7.1920 görüşmeler sürüyor.<br>Adliye ve Maliye direnişini sürdürüyor. Adliye, maliye encümenine birkez daha gönderilmesini öneriyor.<br>Maliye Encümeninde görüşülmesine karar veriliyor.<br>İki ay sonra tekrar başlayacak görüşmeler. |
| • 13.9.1920 teklifin tümü üzerindeki görüşmeler sürüyor.<br>Onsekiz üye teklif hakkında söz istiyor. Çok fazla. Özellikle, kanunun oylamasındaki toplam oy sayısının 146 olduğu düşünülürse.<br>Maliye Vekili, teklif kabul edilmesin diye her türlü gerekçeyi kullanıyor.<br>Görüşmelere bir süre sonra Ali Şükrü hakim oluyor.<br>Hükümetin direnci kırılıyor.<br>Görüşmelerin ortasında, usul tartışmalarına karşın teklifin tümü kabul ediliyor.<br>Maddelere geçiliyor. |

| |
|---|
| Görüşmelere bir gün sonra devam edilecek. |
| • 14.9.1920 maddeler üzerindeki görüşülmeler sürüyor ve MMK kabul ediliyor.<br>Gayrimüslimleri kapsam dışında bırakmaya yönelik birden fazla girişimde bulunuluyor ancak sonuç alınamıyor.<br>Kanuna karşı çıkanlar, isimle oylama yapılmasını istiyor. Dört yıl sonra, MMK değiştirilirken de isimle oylama yapılacak.<br>Tayini esami ile yapılan oylamada, 71 kabul, 71 red ve üç çekimser çıkıyor. Başkanın lehte oyu ile kanun kabul ediliyor.<br>MMK'nın yasalaşma süreci yaklaşık dört buçuk ay sürmüş oluyor. |
| • 30.1.1922 İcra Vekilleri Heyetinin MMK için değişiklik teklifi görüşülmeye başlanıyor.<br>Hükümet yaklaşık, bir buçuk yıl sonra değişiklik öneriyor.<br>MMK'nın uygulanmasında verilen hapis ve para cezaları için kanunyolunun açık olması önerisi.<br>Kanunda belirtilen miktarın, küsüratı için ne ceza uygulanacağının belirtilmesi isteniyor.<br>MMK savunucuları, bu teklifi, kanunun uygulanmaması için getirilmiş bir teklif olarak değerlendirip şiddetle karşı çıkıyorlar.<br>Değişiklik teklifi reddediliyor. |
| • 24.4.1922 İcra Vekilleri Heyetinin ilk af önerisi.<br>MMK'nın kabulünden 19 ay sonra.<br>Tek kişiye (Arapsun'un Rum mahallesinden Dimitri kızı Temya) af.<br>İcra Vekilleri Heyeti, 20.2.1922 tarihinde karar veriyor. İki ay sonra mecliste görüşülüyor.<br>Cezanın haksız olup olmadığı hiç tartışılmıyor. Tartışma, af mı olsun ref mi olsun.<br>Burada ref kararı veriliyor. Ancak bundan sonra gelen taleplerde af kararı verilecek. |
| 9.9.1922 İzmir'in kurtuluşu.<br>• 13.(16).9.1922 tek kişi için af.<br>Hiçbir tartışma olmadan kabul. |
| • 9.4.1923 iki kişi ve tek kişi iki ayrı af teklifi.<br>Hiçbir tartışma olmadan kabul. |

| |
|---|
| 6.10.1923 Cumhuriyet askerlerinin İstanbul'a girişi.<br>• 19.11.1923 on kişi için af.<br>Hiçbir tartışma olmadan kabul. |
| • 26.11.1923 iki kişi için af.<br>Hiçbir tartışma olmadan kabul. |
| • 19.12.1923 sekiz kişi için af ve kanunda değişiklik yapılması teklifi.<br>Ceza almış kişiler, kanunda belirtilen miktarın altında yakalanmışlar ve ceza almışlar.<br>Bunları af edersek rakı serbest olur diye itiraz geliyor. Ancak af önerisi kabul ediliyor.<br>Kanunyolu açmaya ve küsüratları cezalandırmaya ilişkin açık düzenleme önerisi ise reddediliyor. |
| • 21.2.1924 imha edilmek üzere toplanan içkilerin yurtdışına çıkarılmasının ertelenmesi için kanun teklifi.<br>Yurtdışına çıkarma, 1924 yılı bütçesinin kabulüne kadar erteleniyor.<br>Bütçe normalde 1 Mart'ta yürürlüğe giriyor. Ancak Halifelik tartışması yüzünden üç aylık avans kanunu çıkarılıyor. |
| 3 Mart 1924 Hilafet kaldırıldı.<br>3 Mart 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edildi. Şeriye ve Evkaf Vekaletleri kaldırıldı.<br>8 Nisan 1924 "Mehakim-i Şer'iyenin İlgasına ve Mehakim Teşkilatına Ait Ahkamı Muaddil Kanun" ile dinsel mahkemeler kaldırıldı.<br>• 9.4.1924 (1340) MMK'da değişiklik yapılarak içki yasağı kaldırılıyor. |
| 17 Şubat 1926 Medeni Kanunu'nun kabulü<br>1 Mart 1926 Türk Ceza Kanunu'nun kabulü<br>• 22.3.1926 MMK yürürlükten kaldırılarak, içki üretimi, dışalımı ve ticareti konusunda devlet tekeli getirildi. |

## KİŞİ ADLARI DİZİNİ

### A



### B



### C



### E



### F



### H



### İ



### L



### M